

שע"י בית מדרש גבוה

בשבתך בביתך

מצות סיפור
יציאת מצרים

לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא

IN CONJUNCTION WITH

*Ki Heim
Chayeinu*

A DIVISION OF AGUDATH ISRAEL OF AMERICA

החודש אשר בו ישועות מקיפות
כן תהיה לנו
תש"פ

For more information about Beth Medrash Govoha's
Shivti program and to start a chabura in your
Bais Medrash please call 732-367-1060 Ext. 4250
or email shivti@bmg.edu

→←

To listen to the shiurim
call the **Kol Hatorah Hotline** 732-806-9090

לזכות ולעילוי נשמת

ר' אורי בן ר' פנחס יהושע ע"ה

ר' פנחס יהושע בן ר' אורי ע"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

שע"י בית מדרש גבוה

להערות והארות נא לפנות למערכת

732-367-1060 Ext. 4250

עורך אחראי

הרב יוסף שאול הויזמן

ראש המפעל

הרב זאב הכהן שענברון

סידור הסוגיא והכנת המראי מקומות

הרה"ג ר' אברהם ישעיהו פראנד שליט"א

This Shivti publication is a product of many intensive hours of work by our staff.
It is intended to be used as part of the Shivti chabura program or for personal use.
Any other use, reproduction or dissemination requires the consent of Shivti.

מצות סיפור יציאת מצרים **'בעבור זה' בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך -** **'לחם עוני' שעונים עליו דברים הרבה**

מצוה עשה לספר בליל פסח בניסים ובנפלאות שעשה לנו השי"ת בהוציאנו ממצרים, וחז"ל דרשו (במכילתא פסחא יז) מפסוק (שמות יג ח) 'והגדת לבנך ביום ההוא לאמר **בעבור זה עשה ה' לי וגו'**, שחייבים במצות סיפור יצ"מ **בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך**. וכן דרשו (פסחים קטו:) מפסוק (דברים טז ג) **'שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני וגו'**, - **לחם שעונים עליו דברים הרבה**.

ומצינו בדברי הראשונים שנחלקו בביאור דרשות אלו, אם **'בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך'** הוי תנאי בקיום מצות סיפור, שהסיפור יהיה דווקא כשיש מצה ומרור לפניו, ואם אין לו מצה ומרור אולי פטור ממצות סיפור יצ"מ. או דהוא רק הגדרה בזמן, אימתי יש לקיים מצות הסיפור, בזמן שיש מצות אכילת מצה ומרור.

וכן בדרשה ד'לחם עוני - לחם שעונים עליו דברים הרבה', נחלקו הפוסקים אם הכוונה היא שיאמרו ההגדה על המצה, וכעין דרשה ד'בעבור זה', ואם לא עשה כן חיסר בקיום מצות סיפור. או דהוא דין באכילת מצת מצוה, שיאכל מצה שנאמרה עליה ההגדה, אבל לקיום מצות סיפור ל"צ שיהיה על המצה דווקא.

בסוגיא זו יתבארו שתי דרשות אלו, ושיטות הראשונים
והפוסקים בביאורם, והנפק"מ להלכה היוצאים מדבריהם.

סוגיא זו יצאה לאור במחזור תשע"ו ועתה השבנו ידינו עליה
לצרפה וללכנה שוב, ופנים חדשות באו לכאן.

מצות סיפור יציאת מצרים

הנחת המצות על השלחן בעת אמירת ההגדה

ויגד משה עמוד ח ד"ה והנה כז
 ויגד משה עמוד ט ד"ה לבד כח
 הגדה מבית לוי עמ' קט אות ג ל

סיפור יציאת מצרים - להלכה

שלחן ערוך סי' תעג ס"ז בא"ד וכשמתחיל עבדים היינו לא
 רמ"א סי' תעג ס"ז בא"ד ויהיה פת לב
 משנה ברורה שם ס"ק עו לב
 פרי מגדים משב"ז סוף סי' תפה בא"ד הגדה לג
 שלחן ערוך סי' תעב סעי' יד לד
 משנה ברורה סי' תעב ס"ק מה לד
 רמ"א סי' תעג ס"ו לה
 משנה ברורה שם ס"ק סד לה

סיפור יציאת מצרים - ליתר עיון

שו"ת חסד לאברהם תנינא או"ח סי' נד ד"ה ונלפע"ד לו
 לקט יושר עמ' 90 לז
 טור סי' תעב סעי' יד לט
 חיי אדם כלל קל סעי' יב (בסוגריים) מ
 ערוך השלחן סי' תעב סעי' טו מא

בעבור זה - בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך

מכילתא פרשת בא פרשה יז פיסקא 'והגדת' ז
 רמב"ם ספה"מ מצוה קנז עד 'ולשון המכילתא' ח
 מנחת חינוך מצוה כא אות ב עד בא"ד אבל לשיטת י
 השגות הרמב"ן על ספה"מ שכחת העשין מצוה טו ובהגדה מספר 9 יא
 ביאור הגרי"פ על סהמ"צ לרס"ג עשה לג ד"ה ומעתה בא"ד ונראה עד יג
 שו"ת תרומת הדשן סי' קלז יד

לחם עוני - שעונים עליו דברים הרבה

גמ' מס' פסחים דף קטו: אמר שמואל עד גמ' דבר אחר טו
 טור סי' תעג ס"ז בא"ד ומחזיר עד וצריך שיאמר טז
 שלחן ערוך הרב סי' תעג סעי' כ יז
 שלחן ערוך הרב סי' תעג סעי' לה - לו יח
 ב"ח סי' תעג ד"ה ומה שכתב ומחזיר כ
 מעשה רב סי' קצא כא

חובת נשים במצות סיפור יצ"מ

חינוך מצוה כא ד"ה ונוהגת כג
 מנחת חינוך שם אות י כג
 כתבי קהלות יעקב סי' קח עד ד"ה והנה כה

פז פרשה יז בא מכילתא

והיה לך לאות וגו'. כרך אחד של כ"ד ארבע פרשיות והדין נותן הואיל ואמרה תורה תן תפילין ביד תן תפילין בראש מה בראש ארבע טוטפות אף ביד ארבע טוטפות תלמוד לומר והיה לך לאות על ירך כרך אחד של ארבע פרשיות. יכול כשם שביד כרך אחד כך בראש כרך אחד והדין נותן הואיל ואמרה תורה תן תפילין ביד תן תפילין בראש מה ביד כרך אחד אף בראש כרך אחד ת"ל לטוטפות לטוטפות הרי ארבע טוטפות אמורות. או יעשה ד' כיסין של ארבע פרשיות ת"ל ולזכרון בין עיניך כיס אחד של ארבע פרשיות:

על ידכה. על גובה של יד. או אינו אלא על יד כמשמעו והדין נותן הואיל ואמרה תורה תן תפילין ביד תן תפילין בראש מה בראש על גובה של ראש אף ביד על גובה של יד. רבי אליעזר אומר על ידך על גובה של יד. אתה אומר על גובה של יד או אינו אלא על יד כמשמעו ת"ל והיה לך לאות על ידכה לך לאות ואינה אות לאחרים. ר' יצחק

ברשותך יצא חמצו של ישראל שהוא ברשות נכרי אע"פ שהוא יכול לבערו אבל אינו ברשותו. יצא חמצו של נכרי שהוא ברשות ישראל וחמץ שנפלה עליו מפולת אע"פ שהוא ברשותו אבל אינו יכול לבערו. אתה אומר לכך בא ^{כ"ד} או אינו בא אלא ^{כ"ג} ללמד בגבולין שבעה ובבתים לעולם ת"ל לא יראה לך שאור וגו' מה בגבולין שבעה אף בבתים שבעה: והגדרת לבנך. שומע אני מראש חדש ת"ל ביום ההוא. אי ביום ההוא יכול מבעוד יום ת"ל בעבור זה בשעה שיש מצה ומרור מונחי לפניך על שולחןך:

בעבור זה. למה נאמר לפי שהוא אומר מה העבודה הזאת לכם אלא זה בן רשע הוא שהוציא את עצמו מן הכלל ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל אף אתה הוציאהו מן הכלל בעבור זה עשה יי' לי בצאתי ממצרים ^{כ"ד} לי ולא לך ולפי שהוצאת את עצמך מן הכלל אלו היית שם לא היית נגאל:

הנהות וביאורי הגר"א כג. ללמד בבתים שבעה ובגבולין יום א' ת"ל לא יראה כו': כד. ארבע פרשיות. או אינו אלא ד' טוטפות והדין נותן כו': ית רענן דרבינ' פליג אר"י בר אלעי וס"ל דלריך ג"פ לזדוק ודומק: כ"ס א'. פירוש שהם ממוזרין יחד: על גובה של יד. דהיינו קיצורם: ואינה אות לאחרים. פי' שלא יהיו אחרים רואין אותה:

הנהות וביאורים שמה. או אינו בא אלא ללמד בבתים שבעה ובגבולין לעולם ת"ל לא יראה לך שאור בכל גבוה' ו' ימים מה בבתים שבעה אף בגבולין שבעה: שמו. לי ולא לך אילו היית שם לא היית נגאל: שמו. למספח למספח למספח. כ"ג כן הוא צ"ל הקומץ [ל"ד ז'], פירשו המוס' שם לטוטפת לטוטפת בשמע והיה אם שמע ולטוטפות והיה כי יביאך, ומיהו כספרים מדויקים גם צוה"י אם שמוע כמיז לטוטפת, וכן אנו נוהגין לכוזב בתפילין:

ברכת הנצי"ב

שומע אני מר"ח. משום דכתיב שמור את חדש האביב, ס"ד דמר"ח ואילך המצוה צדק. וכיוצא' איתא בחגיגה ד' ט' א' בחדש השביעי מחוגו יכול יהא חוגג והולך כל החודש כולו. [ועוד] דכתיב צ' משא כי בחדש האביב ילאחם ממנרים החודש בכללו גרם שבו ילאח ממנרים, למען ללמדנו כי כל החודש מסוגל להשריש בו יסודי האמונה ועבודת ה', ומכאן למדנו לעסוק בעניני פסח מראש חדש כדי שיהיה זה העסק מועיל להשריש אמונה, וכדמסיק בפסחים ד"ו זהו דפסח מדבר שהזכיר משה לישראל מראש חדש, ואפילו לחכמים דרשב"ג דשלטים יום לפני הפסח שואלין ודורשין בהלכות פסח, מר"ח יש לעסוק יותר, והיינו דאמרינן יכול מראש חדש כו', הרי דס"ד למנוח ספור ממש זה מראש חדש, והוא מהאי קרא שצא לאחור העגל להוסף הכנה לזכירת עניני פסח, וצביל זה התכלית כדי לחזק האמונה ויראת ה' בלב. [וכיוצא' אי' בירושל' מגילה פ"א דמדכתיב והחודש אשר נהפך שמע מינה דכל החודש כשר לקריאת מגילה]:

רש"י, כדאי' לעיל פרשה ח' ופסחים ד' ה' א' זהו דכתיב אך ציוס הראשון תשנימו שאור: ת"ל בעבור זה. והא דכתיב ציוס, כדי שלא נאמר דווקא צערה שמנה ומרור מונחים ולא אכלם עדיין, הא לאחור אכילה לא, כתיב ציוס ההוא זמן של אכילת מצה גורס: והיה לך לאות וגו' ברך א' ש"ל בוי'. פי' לאות משמע אות אחת, וכדאיתא מנחות ד' ל"ד ז' כשם שאות אחת מנחון כו', ולא פליגי שם אלא מנפנים: אלא על יד כמשמעו. פי' כף. רש"י שם ד' ל"ו ז': על גובה של ראש. כדלפינן לקמן בסמוך: ואינה אות לאחרים. ואי צדק מחזי לכולי עלמא: ואינה אות לאחרים. אין הכונה שאסורים להיות מגולין. דהא בפירוש איתא במנחות דף ל"ו דנמקוס לך לאות צענין, וכ"כ הרמ"א בס' כ"ו, אלא דה"ק שהדרך לכסות. והנה המג"א שם בס"ק כ"א וס"ק ו' כתב דלהכי חיליה אסור בתפילין של יד משום לך לאות ולא לאחרים לאות, דמשמע לשון רש"י ומוס' בערכין דף ג' ולא משום חיליה, ומשו"ה המיר

מכילתא פרשת בא פרשה יז פיסקא 'והגדת' מקרא דבעבור זה ילפינן שמצות סיפור יציאת מצרים היא "בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך על שולחןך". (וכן הובאה דרשה זו בנוסח ההגדה, אבל שם לא גרסינן על שולחןך, וכן הרמב"ם לא גרס כן. עי' בסמוך. ועי' להלן בביאור הגר"פ.) ויל"ע אם הוא הגדרת הזמן למצוות סיפור יצ"מ, שבליל ט"ו ניסן שחייבים לאכול מצה ומרור, מצוה לספר בניסים של יצ"מ. או שהוא תנאי בקיום מצות סיפור יצ"מ בליל פסח, ואם אין לו מצה ומרור פטור ממצות סיפור יצ"מ.

רפר

הרמב"ן (מלוה קנז)

ספר

מצות עשה (קנז-קנז) המצות

המצות

הרמב"ן (מלוה קנז)

היה הדבר מסור להם והם היו המקדשים את החדש והמעברים את השנים לא ב"ד אחר מפני שרשות כל ישראל נטולה מכל ב"ד אחר עמהם. והיה מטכסיסם שאין מעברין את השנה אלא כ"י ירטה הנשיא וכן צדעות החדש הוא היה המקבל העדות ומקדש את החדש ועם כל זה תיקנו שחס היה במקום אחר יתא כבודו מחול ולא יהיו העדים הולכים אלא למקום הנועד ולא יקדשו החדש כמו שאמרם צלחורן שלראש השנה (נא:). ומלוה מן התורה לעבר את השנה ביהודה לא צבאר א"י אבל אם היו החכמים הגדולים במקום אחר אפילו בחו"ל לארץ ואין כמותם בארץ והם שם מכחו בארץ מעברין אותה שם כמו שאמרם צלחורן שלברכות (סא:). כהירד חגיגה בן אחי ר' יהושע לגולה היה מעבר שמי וקובע חדשים בח"ל שגרו אחריו שני תלמידי חכמים ואמרו לו מפני מה אתה מעבר שנים וקובע חדשים בחו"ל אחר להם שכן מלינו בעקיבא בן יוסף שהיה מעבר שנים וקובע חדשים בח"ל אמרו לו הנה לעקיבא בן יוסף שלא היתה כמותו וירד אחר להם אף אני לא הנהימי כמותי וירדתי אמרו לו גדיס שהנחת נעשו תישים וכן אמרו לנו אמרו לו משמנו אם חוזר בו מוטב ולא לאו יהא בידו. והתחלמנו מן המעשה הזה כי בלא רשות ב"ד שלארץ ישראל היה מעבר שנים וקובע חדשים. אבל יראה לי שבזמן שביא המקדש קיים שהיו ב"ד הגדול במקומם והם הרשות נמוכה מן הכתוב שני (ר"פ שופ"י) ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר יבחר ו"י לא היה רשות לשום אדם לעבר וקדש אלא להם או ברשותם. וכן אמרו במכילתא (ר"פ פחודש) ר' יאשיהו אומר מנין אתה אומר שאין מעברין את השנה אלא בב"ד הגדול שבירושלם מ"ל ראשון הוא לכס דברו אל כל עדת בני ישראל. והוא הענין שפרשנו שהיה להם רשות כל ישראל והסכמה שלכלם, לא שיהיה שר הכהונות סבולין לזה. אבל כיון שגלו ונטל כח המשפט מהם שהמקום גורם ואין להם כח אפילו כסנהדרין קטנה לדון דיני נפשות מאותה שעה תהיה הרשות ביד הגדול שבירושלם לקדש ולעבר אפילו בח"ל. וזה דבר הנון. ואמרו עוד בירושל' בראשון שלסנהדרין (ס"ב) בח"ל אין מעברין אותה ואם עברו אינה מעוברת ביכולין לעבר אותה בארץ אבל כשאנוס יכולין לעבר אותה בארץ מעברין אותה בח"ל יחוקל עבר בח"ל ברוך בן נריה עבר בח"ל חגיגה בן אחי ר' יהושע עבר בח"ל שלא ליה ר' וכו'. אבל אם אין בל"י ב"ד שלשלה סמוכין ולא בחו"ל לארץ שנסמכו בארץ כדן הפמית מן התורה עד יחושע

הורה כי שנתנו ראוי שנשמור בה פרקי השנה ולכן תהיה שמשית. וכבר התבאר משפטי מצוה זו כלם בשלמות בפרק ראשון מסנהדרין (י"ג:). ובמסכת ראש השנה (ז. ה. י"ח. כו. ל. לא): וברכות (ל. סג.) גם כן:

והמצוה הקנ"ד היא שצונו שנשבות בשבת והוא אמרו ית' (משפטי' כג) וביום השביעי תשבות. והנה גכפל צווי מצוה זו פעמים (גרסא נעמי קמ). ובאר לנו יתעלה (עשה"ד) שהשבתה מן המלאכות היא חובה עלינו ועל בהמתנו ועבדינו. והנה התבאר משפטי מצוה זו במסכת שבת ובמסכת יום טוב: **והמצוה הקנ"ה היא שצונו לקדש את השבת ולאמר דברים בכניסתו וביציאתו נזכור במ גדול היום הזה ומעלתו והבדלו משאר הימים הקודמים ממנו והבאים אחריו. והוא אמרו יתעלה זכור את יום השבת לקדשו. כלומר זכרהו זכר קדושה והגדלה. וזו היא מצות קדוש. ולשון מכילתא זכור את יום השבת לקדשו קדשהו בברכה. ובביאור אמרו (פסחי' קו.) זכרהו על היין. ואמרו גם כן קדשהו בכניסתו וקדשהו ביציאתו. כלומר ההבדלה שהיא גם כן חלק מזכירת שבת מתוקנת ומצווה.**

וכבר התבאר משפטי מצוה זו בסוף פסחים (ק. קו.) ובמקומות מברכות (כ. כו. כז. כט. לג. לא. נב.) ושבת (ק"ט: קנ:):

והמצוה הקנ"ו היא שצונו לבער חמץ מבתינו ביום ארבעה עשר מניסן וזו היא מצות השבתת שאור והוא אמרו יתעלה (בא יב) אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם. ויקראהו החכמים גם כן מצות ביעור ר"ל ביעור חמץ. ובגמר סנהדרין מתלמוד דבני מערבא (פ"ה ס"ג) אמרו חמץ חייבים עליו עשה ולא תעשה, עשה על ביעורו דכתיב תשביתו שאור מבתיכם, לא תעשה שאור לא ימצא בבתיכם (ע"מ ר"ר). והנה התבאר משפטי מצוה זו בפרק ראשון מפסחים (ז. ה. י"ט. כ:):

והמצוה הקנ"ז היא שצונו לספר ביציאת מצרים בליל חמשה עשר בניסן בתחלת הלילה כפי צחות לשון המספר. וכל מה שיוסיף במאמר ויארץ הדברים בהגדלת מה שעשה לנו השם ומה שעשו עמנו המצרים מעול וחמס ואיך לקח השם נקמתנו מהם ובהודות לו ית' על מה שגמלנו מחסדיו יהיה יותר טוב. כמו שאמרו (הג"פ) כל המאריך לספר ביציאת מצרים הרי זה משובה. והכתוב שבא על הצווי הזה הוא אמרו ית' (פ"פ נא) והגדת לבנך ביום ההוא וכו'. ובא הפירוש (ש ומכיל.) והגדת לבנך יכול מראש חדש תלמוד לומר ביום ההוא אי ביום ההוא יכול מבעוד יום

יפי משה מפי הגבורה בלמנו שיחבטלו המועדות ולא יועיל חסכוניו בשום פנים כאשר הזכיר הרב. ואין הפרש וחלוק בדבר בין שנמחה משם אותות האומה לגמרי, שכבר היה זה כענין שאמרו במסכת יומא (נה). ר' יהודה אומר חמשים ושמס שנה לא עבר איש ביהודה שנאמר מעוף השמים ועד בהמה גדלו הלכו ושם אמרו רבי יוסי אומר שבע שנים נתקיימה גפרית ומלח בל"י ובין בהיות שם אנשים רבים מעמנו, אחר שאין שם בית דין ראוי לקדש ולעבר, ראונו לומר ב"ד שלשלה סמוכין כדן. והיום צבנומיו וזכרם בטל הנית דין הזה ועמד מכל ישראל. וראיתי לו עוד בהלכות קדוש החדש (פ"ה ס"ג) שאמר בזמן שאין סנהדרין בל"י אין קובעין חדשים ואין מעברין שנים אלא בחשבון זה שאנו מחשבין היום ודבר זה הלי"מ הוא שבזמן שיש סנהדרין קובעין על פי הראייה ובזמן שאין סנהדרין קובעין בחשבון זה שאנו מחשבין בו היום. נתקשה לו עוד הענין ושם הדבר מסורת וקבלה והל"מ מה שלא לאמר בתלמוד ולא הזכיר זה בשום מקום והוא עלמנו ז"ל הזכיר שם (ה"ג) כי בימי חכמי המשנה וכן בימי חכמי התלמוד עד ימי אב"י ורבל לא היו קובעין בחשבון ועל קביעות א"י בראיה היו סומכין. וכבר בארנו שלא היתה סנהדרין גדולה נוהגת לאחר חרבן ואם היו נוהגין בה לא היה להם דין ב"ד הגדול ולא דין סנהדרין כלל. ועם כל זה לפי דבריו בספר הזה שהוא מודה שאפילו בקביעות החשבון צריך שיהיה שם בארץ ב"ד או שיהיה המועדות היום נכחה שנים שהרי אין בארץ ב"ד נסמך ולא בחו"ל לארץ. וכן אפילו לדבריו שגם אנו מלריכין מן התורה בין בראיה בין בחשבון ב"ד שלשלה והם מומחין והנה היום נעדר הנית דין הזה מכל ישראל. אבל מרפא הקושי הגדול הזה הוא שר' הלל הנשיא בנו שלרבי יהודה הנשיא שמקן חשבון העבור הוא קדש חדשים ועבר שנים הרלוין להעבר לפי מניינו עד שיבוא אליהו ז"ל ויחזור לקדושו על פי הראייה בב"ד בבית הגדול והקדוש אמן במהרה בימינו יהיה. שהוא זכור לעוב ראה שיחבטלו המועדות מפני הפסד הכמיכה כמו שנתבטלו דיני קנסות וכל דבר שצריך מומחין ועמד ותקן החשבון וקדש ועבר בו חדשים ושנים עד שיבנה בית המקדש ולפיכך הוא שבעלה הראייה אללנו לפי שאין לנו ב"ד הרלוין לקבל העדות וקדש על פיהם. והוא טעוהם של המניין הקראין ו"ש. לא כדברי הרב. ועל השאלה להקשות מזה שאמרו (ר"ה ג. פ"ה יב.)

רמב"ם ספה"מ מצוה קנז עד 'ולשון המכילתא'

מצות סיפור יצ"מ היא מתחילת ליל ט"ו, וילפינו לה מקרא ד'בעבור זה', משעת חיוב אכילת מצה ומרור, (כוונת לשון הרמב"ם "בתחילת הלילה" י"ל דר"ל שאינו יכול להקדים ולספר מבמו"י בזמן ט"ו, כיוון שמצה ומרור בעי לילה דוקא). מבואר דס"ל ש'בעבור זה' היא הגדרת זמן החיוב ולא תנאי באופן מצות סיפור. וע"ע לקמן בדברי הב"ח.

רסו הרמב"ן (מנזח קנב) ספר מצות עשה (קנז) המצות הרמב"ן (מנזח קנב)

הנריכו חכמים לומר מקודש מקודש אלף שהיה מנזח לפרסומי מילתא בעלמא אבל מכיון שהסכימה דעת כ"ד שיהיה החדש הזה מלא או חסר קורא אני בו אשר תקראו אותו. שהרי ר' אלעזר ברי' שמעון אומר (שם י' ר"ה כד.) בין מלא בין חסר אין מקדשין אותו שני וקדשתם את שנת החמשים שנה שנים אתה מקדש ואין אתה מקדש חדשים, ור' אלעזר ברי' לודק, שהלכה כמותו (ר"ה כד.), אמר אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו. אלמא אין קדוש מעכב. וכן אמרו (שם כ.) שמנזח לקדש ע"פ הרמב"ן, ואינו מעכב. והוא כל שכן בעיבור. ומה שאמרו (כ"ב קה.) מועדי ימי לריבין מומחין ומועדי ימי לריבין קדוש בית דין, זה הוא למנזח. או נמי לריבין בית דין קאמר להשווה בהם ולהסכים ביחד אם מלאים אם חסרים ובשנים אם פשוטה אם מעוברת וכן אמרו (ר"ה ז.) שאל מעוברת בחשבונה תליא מילתא.

תלמוד לומר בעבור זה בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך. כלומר מתחלת הלילה חייב אתה לספר. ולשון מכילתא [דרש"י במדרש הגדול] מכלל שנאמר כי ישאלך בנך יכול אם ישאלך אתה מגיד לו ואם לאו אין אתה מגיד לו תלמוד לומר והגדת לבנך אע"פ שאינו שואלך אין לי אלא בזמן שיש לו בן בינו לבין עצמו בינו לבין אחרים מניין תלמוד לומר ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים. כלומר שהוא צוה לזכרו כמו אמרו (עשה"ד ע' קנה) זכור את יום השבת לקדשו. וכבר ידעת לשון אמרם (הג"ש"פ) ואפילו כלנו חכמים כלנו גבונים כלנו יודעים את התורה כלה מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים וכל המספר ביציאת מצרים הרי זה משובח. וכבר התבאר משפטי מצוה זו בסוף פסחים (קפו: ק"ח.).

אין מעברין את השנה לפני ראש השנה. ולא עברוה אינה מעוברת אבל מפני הדוחק מעברין אותה אחר ראש השנה מיד. ומשנת זו השאלה שאין זמן העבור קבוע להם כי מן התורה אין להם אלא שאלה יעברו אותה אחר ניסן דכתיב החדש הזה לכם ראש חדשים ודרשו (פנה"י: ושי"ג) זה ניסן ואין אחר ניסן, אבל לפי שאלה היו רגילין בעבור אלה בקרוב לאחד שנודע להם ענין האביב ופירות האילן ואם יקדימו להם בשנה מן השנים יבוא הדבר ליד שכתה ושכוש מפני זה היה להם מקון שלא יעברו אותה קודם ר"ה שמה ישכחו העם ויבא לזלזל בהמן בפסח ובמועדות והתנו שאלה עברוה לא תהא מעוברת עד שיחורו ויגלו חשבונם לעם בזמנו. וכן אמרו (שם.) חשבי מחשבינן גלו"י לא מגלינן. אבל כיון שאלה החכם התכר בזמנו ביטול המועדות לגמרי אם לא יעשה הקיבוע ההוא ור"ה תקון הכל בחשבון הוא אין מקיים ואין מאחר ושהדבר יותר מוסכם ומקובל על העם נדעתם המועדות בקביעות מאין שנוי ושנוי עמד וקדש חדשים ועבר השנים כולם לפי החשבון כב"ד ההוא הסמוך ובארץ הנחמרת כראוי. ואני סבור שאין קדוש התודש מעכב בחדשים ולא

מגילת אסתר (מצוה קנב)

מצוה היא כאשר כתבתי. והכלל בזה הוא כי זאת המצוה אינה בשלושה מהם דיי וכשארין ב"ד הגדול הרי היא מסורה לשלושה מומחים דהיינו סמוכים והם גם כן יהיו בארץ וכשארין סמוכים הרי היא מסורה לכל אדם גדול ואפילו בחוצה לארץ ובלבד שלא הגיה כמותו בארץ ובזמן הזה שאין סמיכה לא על חשבוננו אנו סומכים אלא על חשבון בית דין הגדול שתקנו לנו והוא חשבון רבי הלל וסיעתו. והוא המובן מלשונו במצוות זאת למדקדק בה. וכן הוא דעתו גם כן בחבורו הגדול בהלכות קדוש החדש:

מהם כח ב"ד הגדול בכל הדברים רק בדברים התלויים במקום שהם דיני נפשות. ותשובת קשייתו על תקנת ר' הלל נכונה היא. ומה שאמר עוד כי טעם בטול קדוש על פי הראיה היה לפי שבטלה הסמיכה ולא מפני בטול ב"ד הגדול, כבר כתבתי שלהם לברם היתה המצוה הזאת. אם כן אין הדבר תלוי בסמיכה. ומה שאמר עוד כי מה שאמרו שהיה צ"ל מקודש אינו מעכב, צ"ל כי לכתחלה היה צריך לאמרו בעת שאפשר שהרי יצא לנו מהפסוק וכמו שהבאתי לעיל. ומה שאמר עוד כי מה שאמרו חכמים מועדי ה' צריכים קדוש ב"ד שאין פירושו שיצטרך לאמרו בפה, אני איני מודה בזה, רק

לב שמח (מצוה קנב)

מקדוש החדש (היי"ג) אין מעברין את השנה אלא בארץ יהודה שהשכינה נחוצה שני לשכנו תדרשו כו'. וכן הוא בפ"ח מסנהדרין (סו:) ופירש שם כל דרישות שאתה דורש לא יהיו אלא בשכנו של מקום. ולשון דלא יהיו לא משמע אלא שגיליה מוחלטות למקומות אחרים וכדעת הרב ז"ל: והנה הוקשה לי לשנוי זה דהרמב"ם שהוא מסיים בו ולא עברו בגליל מעוברת, דהתם בסנהדרין הכי גרסינן ת"ר אין מעברין כו' אלא ביהודה ושם עברו בגליל אינה מעוברת העיד הגמיה איש חונו אם עברו בגליל אינה מעוברת מ"ע דהגמיה אמר קרא לשכנו תדרשו ובלת שמה כל דרישות שאתה דורש לא יהיו אלא בשכנו של מקום וכתב רש"י שכן של מקום ירושלים והיא ביהודה ע"כ. ודאי ודאי עקף, דקרא ולשכנו תדרשו איתי ליה חגיגה לאוכוחי מיניה שאלה עברו בגליל אינה מעוברת דקא פריש ליה כל דרישות שאתה דורש לא יהיו אלא בשכנו של מקום שהוא ירושלים כמו שפירש רש"י ומימה מהרמב"ם דלחיה פסיק כתלם קמח שאלה עברו בגליל מעוברת ואייתי קרא ולשכנו תדרשו דהגמיה אפיקא גמר מיניה שאלה עברו בגליל אינה מעוברת. והנראה לי בזה דלרבנן לשכנו תדרשו לא (לעבורה) [לעכו"ב] הוא ולמעוטי גליל לגמרי דקא על גב דודאי שכן של מקום העיקרי היא ירושלים ולכתחילה בה לריבין לעבר מכל מקום גליל נמי שכן של מקום איקרי לגבי חו"ל לארץ ולכן אם עברו שם נדיעבד מעוברת ולא אתי האי קרא אלא למעוטי חו"ל לארץ בלבד. וכן הוא בחומרו אין מעברין אלא ביהודה זה דעתו כי יהודה קרי לכל א"י כלומר ולא בח"ל. ולהאי מילתא איתי קרא ולשכנו תדרשו. ועכ"פ לנו יש לדעה דמ"ש שם בגמ' אם עברו בגליל מעוברת והרמב"ם כן פסק היינו לפי דעתו שעברו בגליל שלשה מ"ב הגדול דהכי ס"ל שאין מקדשין ואין מעברין אלא כב"ד הגדול וכמו שהוכחנו לעיל מהרבה מקומות. ועוד אמרו שם בסנהדרין (י' יא.)

ת"ר אין מעברין את השנה אלא בזמנא דהוה פירש"י שהזמין הנשיא בעבור. ופשיטא דמאחר שהנשיא הוא הזמין לא זמין אלא מלכותם שם סנהדרין עמו בבית דינו. וזהו שפירש הרמב"ם כ"ל אומר ראש כ"ד הגדול לפלוני ולפלוני מן הסנהדרין היו מוזמנים כו'. ועוד אמרו שם אין מעברין את השנה אלא"כ יר"ה הנשיא ומעשה כ"ג שאלו כל ושהה לכה ועברו את השנה ע"מ שיר"ה ר"ג כו'. וכיון שלר"נן של נשיא היו לריבין ממילא הוא שסנהדרין גדולה ובית דינו הם המעברין והנשיא בתוכה או אחריהם יר"ה כמה שם עשו. הכל כמ"ש הרמב"ם. וכל דבריו מפורשין בפשטי השמועה במשנה וגמרא. ולמה יוליא אותם הרמב"ן מפשוטן ויכנה דברי הרב בשם שיבושים: ומה לנו לריבין יותר מהרמב"ם שהרמב"ם הביא לעלמנו רפ"ה קדוש החדש שכתב שם חז"ל כל שאמרנו מקבילות ר"ה כו' ועבור שנה כו' אין עושין אותו אלא סנהדרין שבה"י כו' שכן נאמר למשה ציוניהם ש"י מ"י אשר יצאתם ממצ' חסר ב' ובי"ה ובע"י ושנו כתי"ב [ובמכיל'] ובגמ"ע שעתיק [מפיה"מ דרכו] מן ולשון עד סוף המכילי וסיים, וכי ר"ע ז"ל כה"מ [בפ' המכילי] שהוא זהו כתיבתו חזמון כלמרו זכור א"י השבת עכ"ל. [והנוסף בגמ"ע בד"מ בסוגריים אין בו לזר]. בסוף וכל עד משובח חסר ב' וי"ח ובערבי:

רמב"ן ע"פ ש"י ד ר"ה כ"ה בסוף הרלב"ח, ב' ובכ"י אדר וס"ה (רלב"ח בקונטרס הסמיכה ד' לבוב דפ"ג ע"ד).

מנחת

בא, מצוה כא, מצות סיפור יציאת מצרים

חינוך

קיא

עין קריאת שמע [פ"א ה"ג] כלל יציאת מצרים במצות עשה דקריאת שמע, רק דליל ט"ו מנחה למזבח בפני עממה, וז"ע למה, כיון דליפתין מקרא למה לא נמנה למזבח ככל המצוות, ומלמדי בפני מגדים נפחמה הכוללת ה' קריאת שמע [אות ד'] כתב ככל מה שכתבנו, וגם כלל"ח נרכות י"ב ע"ב ד"ה מוציין] הקשה זה, דלמה לא מנו מוני המצוות וזכרה יציאת מצרים בכל יום למצות עשה בפני עממה, וכבד דמסוף מספוק למשן חזוקר ולא נאמר גלשון ציווי זכור, אלא קאי אדלעיל לאכול פסח ומנה שעל ידי זה חזוקר, אף דממילא משמעין דמזבח לזכור מ"מ אין נמנה למזבח בפני עממה, ע"ש. ולכאורה קשה, למה לא נפקא להו לרבותינו מספוק זה בפניה דכתיב זכור את היום והוא נדבך ציווי, וזכרין לומר דקיס להו דמסוף זה מיידי כלל ט"ו, כמבאר כאן בר"מ ובמילתא דרשב"י שמות י"ג, ג'.

שם, שנאמר [שמות י"ג, ח'] והגדת לבנך וגו'. וכבר פירשו חכמים דמצות הגדה זו היא לבילי חמשה עשר בניסן בשעת אכילת מצה, ומה שאמר הכתוב לבנך, דלאו דוקא בנו, אלא אפילו עם כל בריהו.

וענין המצוה, שיזכור הניסים והענינים שאירעו לאבותינו ביציאת מצרים, ואיך לקח האל יתברך נקמתנו מהן, ואפילו בינו לבין עצמו, אם אין שם אחרים, חייב להוציא הדברים בפיו, כדי שיתעורר לבו בדבר, כי בדבור יתעורר הלב.

[ג] וְלִפְנֵי מַה שְׁכַחְנוּ [למעלה אות א'] הלות שבונו

דממדי חלה שבונו על יציאת מצרים בלילה כיון דלא מפורש רק ממדריש, עיין ר"מ, וי"ד סי' רל"ו [סי' ב' דג"ה] ור"ט סי' ק"ו, ועל לילה זה לא חלה שבונו אם נשבע שלא יספר ביציאת מצרים בלילה זה, כמו נשבע שלא יאכל מזה [שו"ע א"ח סי' תפ"ה וי"ד סי' רל"ו ק"ה]. ולכאורה אפשר אם נשבע פסח שלא יזכור יציאת מצרים בלילה זה, כיון דחלה על המיזב שיש בזה הלילה כמו בכל הלילות, א"כ חלה ג"כ על המיזב הפרטי מח כולל, אך דלא משכח רוחא כלל לחלו, כיון דאם יזכור קצת יוצא, וא"כ לא יזכור כלל, ולא שייך כולל, עיין י"ד [סי' רל"ח סי' צ"ג] ושבונו כ"ח ע"ב גבי עיפא מני. אך לרבי אלעזר בן עזריה [הג"ל מצות הקדומה] חלה ככולל לאסור מצות דחיל עליו, דאז אינו מצוה רק ככל הלילות, אך אם נשבע רק עד מצות לא חלה, ואם כלל עוד לילה אחד או כלל גם אחר מצות, לכאורה חלה דהו כולל, ואין כאן מקום להאריך ולעורר בלתי, עיין אבה"ע [סי' קס"א סי' דהג"ה] גבי נשבע שלא לחלוץ ושלל לייבם, וי"ד [סי' רל"ט סי' ז'] ור"מ.

[ד] והנה זה ברור, כמו בכל מצות התלויות בדבור אחד מוציא

חבירו, כמו נכרת המזון וכדומה, מוז' מקריאת שמע מטעם הירושלמי [נרכות פ"ג ה"ג], עיין גראשוני וגאז"מ [סי' נ"ט סי' דהג"ה]. הוא הדין כאן אחד מוציא חבירו ואפילו אם ילא מוציא, כמו בכל מצות חיוביות [עיין ר"ה כ"ט ע"א], רק נדבך שהיה מחויב נדבר, דכלא הכי אינו פוטר חבירו, עיין ש"ס כמה פעמים [עיין נרכות כ' ע"ג], ומפורש בפסחים קט"ו ע"ב, רב יוסף ורב שש אמרו ההגדה, וזו קומת פטור לא היו מוציאי את בני ביתם, ומבאר להדיא דמחויב מוציא חבירו די חובתו ועיין א"ח סי' תפ"ד. ולענין אם נדבך כחובה, כמו בכל מצות התלויות בדבור, וענינים אלו אין צורך להאריך כי ידועים לכל מינין עם תלמידי.

[ה] לענין מוז'ר הנאה ממכירו אם מוציא, במזדר הנאה

דמצוות לאו ליהנות נימנו, ואפשר כיון דנזהרה קצת סגי ושאר הסיפור אינו אלא דרבנן, [וגם] לדעת ר"ה ר"ה [ז] ע"א מדפי הר"י [ד] דמצוות דרבנן ליהנות נימנו אסור למכירו להוציא, ואם בדאורייתא אם ילא מוציא עיין שאנת אריה [סי' י"ג וק"ד] וטורי אבן [ר"ה כ"ט ע"א ד"ה לו ופר'] בשם הגאונים, וכל הפסחים מלאים מזה, ואין צורך להאריך.

[ה] וְאִם הַזְכִּיר יֵצֵאת מִצֵּאת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, ב"י השחשוח

לא יא' רק נפקא, דאפשר הוא יוס, ואע"ג דעת תלמידי רבינו יונה ריש נרכות [ד"ה אלא], דמפנה המנהג יוצא ידי חובת יציאת מצרים בכל השנה, עיין א"ח סי' רל"ה, מ"מ הא כתבו שם עמנו של דבר כיון דלא מרביעין יציאת מצרים בלילה רק מרביעין דכל דיעו כתפילה, דבזמן שהוא לילה לענין תפילה הוא לילה לענין יציאת מצרים,

[ז] רש"י ברכות ט' ע"א וכושרי ח"א סי' תמ"ה, ר"ן סוף פ"י דפסחים ופ"ב דמגילה. [ח] נראה שכוונתו דבמצוות ליל הסדר רק ההלל לבדו הוא דרבנן, ולכן בו אין להחמיר. אמנם במהדורה השניה "בסיפור יציאת מצרים", ויש לעיין.

ואין המכילתא חמה י"ד. וְרַאֲיָרֵי לרש"י נחומש על פסוק זכור את היום הזה, וז"ל, למד שמוכרין יציאת מצרים בכל יום. זה ז"ע, דחול' למדו מקרא דלמשן המאמר בחורה, ולא מספוק זה, וזודאי הייה קבלה כדס, ולמה מביא רש"י דרשה זו על כל יום כיון דמכילתא מבאר דקרא זה לא קאי אלא על ליל ט"ו, וז"ע, שוב לא לרבי מרזיח על רש"י, וכבד שרש"י למד זה ממלת זכור שהוא לשון הווה, מהיה זכור זה תמיד, כי זכור על משקל וכו', ובענין יפלא, כיון דרש"י דין לא לייף על הזכרה בכל יום רק מלמען חזוקר, וגם הר"מ [בפסר המצוות ה"ג] שהביא המכילתא מבאר דזכור קאי רק על ליל ט"ו, וגם מספוק זה ממילא שמענין דכלילה ג"כ מוכרין, וכי אלעזר זה עזריה אמר [נרכות פ"ג, א] לא זכיתי שחאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא מכל ימי חי' לרבות הלילות, על כרחן כולנו סבירא להו דמספוק זה לא נלמד רק לליל פסח, אלא לא לכל ימות השנה, לא כרש"י ז"ל, וז"ע מאד"ה.

עב"פ מצוה דאין זה דכליל ט"ו הוא מצוה עשה מן המצוות לכל אחד מישראל להזכיר, וגם להגיד לבניו או לאחר אם יש עמו, וגם אפשר לפרך קצת באריכות נסים ונפלאות, ועיין פרי מגדים ה' פסח [אלא אכנהסי סי' תע"ט קק"ב וסי' תפ"ה קק"א].

[כ] וְהִנְחֵה לר"מ כאן סי' ה"א, דסופק דאלינת מצוה כל הלילה, ודאי מצוה זו כל הלילה, דקריין בזמן שיש מצוה ומזכור מוחסי, היינו בזמן שמוציא על מצוה ומזכור, דזה פשוט דמא' ומזכור אינם מעבדין במצוה ומזכור, אך דהמורה קבעה זמן ליל ט"ו דמצוה על מצוה א"כ כל הלילה מחויב במצוה זו. אלא בשעת הפוסקים' שפסקו לרבי אלעזר בן עזריה וכברא פסחים ק"ב ע"ב, דכלל מצוה אחר מצוה לא יא' ידי חובתו, א"כ מצוה זו גם כן עד מצוה דהו ציני שיש מצוה, אלא לאחר מצוה חלה עליו חובת מצוה עשה זו. ועיין גראשוני' שהחמירו לומר הלל קודם מצוה, ואפילו להזכיר מצוה כ"ח ע"א ד"ה לחמיי שכתבו דאין להחמיר בהלל כיון דהוא דרבנן, היינו כפסוק יציאת מצרים רק ההלל בודאי הוא דרבנן, אלא זה

[ח] במכילתא כאן ילפינן המצוה מוכור וגו', אלא דהלילות ילפינן מלמען חזוקר, ע"ש [מז"ה ש"ק]. [ז] עיין טור א"ח סי' תע"ו.

מצוה ט"ו: שנצטוינו להודות לשמו יתברך בכל עת שנקרא בתורה על הטובה הגדולה שעשה לנו בתחילת תורתו אלינו, והודיענו המעשה הטוב¹ לפנינו שבהם נחל חיי העולם הבא, וכאשר נצטוינו בכרכה אחר על האכילה כך נצטוינו בזו, ובשלישי של ברכות² אמרו: מנין לברכת התורה לפנייה מה"ת, שנאמר כי שם ה' אקרא* הבו גודל לאלהינו³. ורצה ללמוד ברכות המזון לפנינו שיהיה מן התורה ק"ו מזה, אמרו: מה תורה שאינה טעונה כרכה לאחריה טעונה לפנייה, מזון שטעון לאחריו אינו דין שטעון לפניו. והשיבו על זה מדרך הפירוט: מה לתורה שכן חיי עולם, ועוד תנן על המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו. ותפצם בזה⁴ שבעל קרי אינו מברך לפניו במזון והוא מברך לאחריה, נלמוד שכרכה לאחריו בלבד היא מן התורה, ולפיכך אינה בטלה מפני תקנתם בטבילה בעלי קריין. ושמע מינה דקל וחומר פירכא הוא. והעולה מזה* שכרכת התורה לפנייה מן התורה מצות עשה⁵ ובגמרא דבני מערבא⁶ אמרו: כתוב בתורה כרכה לפנייה ואין כתוב בה ברכה לאחריה, מה כתוב בה לפנייה, כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו³. כתוב במזון ברכה לאחריו ואין כתוב בו ברכה לפניו, מה כתוב בו לאחריו, ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך⁷, ואין כתוב בו ברכה לפניו⁸, ומנין ליתן את האמור בזה לזה וכו'. מכל זה נתבאר שהכרכה הזו מן התורה*, ואין ראוי למנותה מצוה אחת עם הקריאה כמו שמקרא בכורים אינו נמנה

- 1 "המעשה הטוב", בכל הספרים: "המעשים" 5 "עשה", שם: עשה "דאורייתא".
- 2 ברכות כא, א. 7 דברים ח, י.
- 3 דברים לב, ג. 8 "ואין כתוב בו ברכה לפניו", ליתא ככ"י ובירושלמי.
- 4 "תפצם בזה", בכל הספרים: תפצם בזה "שכיוון". ויתא בכל הספרים.

והוא ברך ישב מחוץ למחנה מושכם, וכן אמרו בפסחים (סז) א"ר חסדא מצורע שנכנס לפניו ממחיצתו פטור דאמר קרא ברך ישב מחוץ למחנה מושכו הכתוב נתק לעשה, אבל לא ראיתי לאחד מהמונים המצות שהכניסה במנין מיוחד, ולבסוף הוא מסיק: "ונראה שהכל הוא נכלל בזה העשה לומר שהמצורע חייב לעשות כל המוטל עליו בימי נגעו", ע"כ. ועיין בסה"מ מ"ע קיב. ובספר "מעין החכמה" מעיר על שיטת רבינו דזו לפי שאינו מביא במנין כל מיני הטומאות שחשב הרמב"ם לכן ראוי להביא מצוה זו בחשבון שאינו נוגע לדיני טומאה, אבל הרמב"ם שחשב טומאת צרעת כגדים במנין המצוות הרי זה נכלל כמ"ע זו ככל דיני המצוות שאינו מביא במנין וכמ"ש בשרוש שביעי. כי שם ה' אקרא. כשבא משה לפתוח בדברי שירה אמר להם לישראל אני אכרך תחלה ואחם ענו אחרי אמן, כי שם ה' אקרא בכרכה אתם הבו גודל לאלהינו באמן (רש"י ברכות כא א). והעולה מזה כ"מעין החכמה" מביא ראיה דאין בה"ת מצוה גמורה שרכ יהודה בעל המאמר הנ"ל איהו אמר משמיה דרב (נדריס פא, א) מאי דכתיב מי האיש החכם ויכן את זאת, דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים וכו' אמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחלה, ובר"ן פירש כשם רבינו יונה דאי עזיבת התורה למה לא פרושו החכמים והנביאים והלא דבר גלוי היה וכו'. ואי ס"ד דמקרא הנ"ל כי שם ה' אקרא הוא מצות עשה ממש לברך בתורה תחלה, אכתי קשה וכי לא ידעו חכמים ונביאים מאמר מלאכא לרב קטינא דבעידן ריתחא מענשינא אעשה, אלא ודאי דאינה מ"ע גמורה. שהכרכה הזו מן התורה. וכתב בעל "מגלת אסתר" כי "דברי הרמב"ן צודקים בזה המקום ולא ידעתי למה לא מנאה הרב (הרמב"ם) אם לא חשב שמדרשם בזה הפסוק הוא על דרך אסמכתא בלבד, אמנם עליו להביא ראיה", ע"כ. ובצל"ח (ברכות כא, א) יישב דהרמב"ם לשיטתו אילו דפסק בפלוגתא דרבינא ורב חסדא אם הרהור כדבור דמי כרבינא דס"ל כדבור דמי ולרבינא ממילא נדחה מאמר דרב יהודה דאמר שכרכת התורה הוא מדאורייתא דהרי במשנתנו שנינו בעל קרי מהרהר בלבו (ק"ש) וחסם בעל קרי מקרה לילה הוא וא"כ עדיין לא בירך ברכת התורה וכשהוא מהרהר ק"ש בלבו כיון שהרהור כדבור דמי א"כ הרי הוא כקורא בתורה, דאטו ק"ש לאו תורה הוא. וא"כ צריך לברך ברכת התורה, ואי ס"ד דברכת התורה לפנייה היא מן התורה א"כ למה אינו מברך לפנייה אלא ודאי דברכת התורה הוא מדרבנן. ועיין ב"חמדת ישראל". שכותב דמשה רבינו בירך בשם המפורש שאינו מותר להניח אלא במקדש ושפיר מוכרח מזה דברכת התורה מן התורה. ויען דאיסור זה להזכיר שם המפורש כי אם במקדש אינו אלא מפי השמועה, הרמב"ם לשיטתו אזיל דדבר שאינו מפורש בתורה אינו נמנה בכלל המצוות, ומכל

השגות הרמב"ן על ספה"מ שכחת העשין מצוה טו ובהגהה מספר 9

חולק על הרמב"ם שלא מנה מצות ברכת התורה למצוה בפנ"ע וכללה במצות ת"ת, ומבאר דאף דאין מברכים ברכת התורה בלא תלמוד תורה, מ"מ הם שתי מצוות נפרדות, כמו שהבאת בכורים וקריאת פרשת בכורים נמנו לשתי מצוות נפרדות, וכן מצות אכילת מצה וסיפור יצ"מ נמנו לשתי מצוות נפרדות, אף דאין קוראין פרשת בכורים בלי הבאת בכורים, וליכא מצות סיפור יצ"מ בלא אכילת מצה. מבואר דס"ל ד'בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך' הוא הנאי בקיום המצוה, דבלייל פסח יהיו לפניו מצה ומרור ויספר בניסי יצ"מ, ואם אין לו מצה ומרור פטור מלקיים מצות סיפור יצ"מ, כמו דאין מברכין ברכת התורה בלי שילמוד. וע"ע לקמן בדברי השו"ע הרב.

אחת עם הבאתם*, וספור יציאת מצרים עם אכילת הפסח⁹.

מצוה ט"ז: שנצטוינו להחיות גר תושב¹, להציל לו מרעתו, שאם היה טובע בנהר או נפל עליו הגל שבכל כחנו נטרח כהצלתו, ואם היה חולה נתעסק ברפואתו. וכל שכן מאחינו ישראל או גר צדק שאנו מחוייבים לו בכל אלה, והוא בהם פקוח נפש שדוחה שבת*, והוא אמרו יתברך וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך², ומאמרם בתלמוד³: גר אתה מצווה עליו להחיותו גוי אין אתה מצווה עליו להחיותו. והמצוה הזו מנאה בעל ההלכות "החיה את האח"⁴, והרכ כולל אותה עם הצדקה* במצות קצ"ה מפסוק פתוח תפתח את ירך⁵. והם שתיים מצות באמת.

מצוה י"ז: שנצטוינו להחזיר הרבית שלקחנו מאחינו. וענין המצוה הזאת כי כאשר מנענו יתברך שלא לגזול, ואם גזלנו צוה אותנו להשיב את הגזלה כמו שאמר והשיב את הגזלה אשר גזל¹, והיא מ"ע¹, כן מנענו שלא ניקח רבית מישראל, ואם לקחנו אותו צוה אותנו להשיב לנותן אע"פ שנתנו לנו ברצון נפשו ולא גזלנוהו, והוא ג"כ מצות עשה, והוא אמרו יתברך אל תקח מאתו נשך ותרכיב ויראת מאלהיך וחי אחיך עמך², ודרשו בו³: אהדר ליה דליחי עמך. ומזה אמר רבי אלעזר⁴ רבית קצוצה* יוצאה בדיינים, והלכה כמותו⁵ כמו שנכתבאר בחמישי של מציעא ובראשן של תמורה⁶.

9	"הפסח". כן גם בכ"י. ועיין בפירוש הרב פרלא עשה פג דף שג ע"ב.
1	לג (דף קפו ע"א) דכתב דאפשר לומר דט"ס הוא וצ"ל "המצוה", וכונתו להביא ראיה לכרכת התורה דאע"ג דאין בה"ת בלא למוד תורה שפיר נמנה מצוה בפני עצמה. כספור יציאת מצרים דאע"פ שאין ספור יצ"מ בלא אכילת מצוה. מ"מ נמנה ספור יצ"מ בפני עצמה ומצה בפני עצמה. ע"ש. ועיין בביאורים כאן.
1	1 "גר תושב", בכל הספרים: "גר ותושב".
2	2 ויקרא כה, לה.
3	3 פסחים כא, ב.
4	4 עיין בפירוש הרב פרלא, עשה פג דף שג ע"ב.
5	5 דברים טו, ח. ועיין ב"מעין החכמה" (כהר, הערה 13), ובפירוש הרב פרלא, עשה כט.
1	1 ויקרא ה, כג.
1*	1* מ"ע קצד, 2 שם כה, לה.
3	3 כבא מציעא סב, א.
4	4 שם סא, ב. — "אלעזר", כן הוא נכון ע"פ כ"י וד"ר וכן הוא בגמרא. בספרים כאן: "אליעזר".
5	5 "כמותו", ליחא בכ"י, ואיתא בכל הספרים.
6	6 תמורה ו, א — ב.

שכן התולדה היוצאת מזה דברכת התורה אין לחשבה במנין המצות. וע"מ מ"ש הגאון הנ"ל ב"כלי חמדה" ריש פרשת האזינו. אינו נמנה אחת עם הבאתן. אע"פ שלא יצוייר הקריאה בלא הבאה, וכן סיפור יציאת מצרים עם הקרבן פסח, נחשבין לב' מצות. אך לכאורה אינה מובן הראיה מסיפור יצ"מ עם הק"פ דהרי ברור דאפילו בזמן שאין פסח איכא מצות ספור יציאת מצרים. ואולי י"ל בדעת הרמב"ן ז"ל, כיון דילפינן מקרא דמצות עשה של סיפור יצ"מ אינה אלא בשעה (שפסח) מצוה ומרור מונחים לפניו וא"כ הו"ל למיחשב למצוה אחת עם אכילת פסח או מצוה ומרור ואעפ"כ נמנה לשתי מצות, הוא הדין, ברכת התורה ולימוד התורה הוי ב' מצות וכו' (כלי חמדה ריש פ' האזינו), ע"ש. שדחה שבת, ונכלל בזה גר ותושב באומרו כי ימוך אחיך וגו' (זהו הרקיע, מ"ע פא, הערה לט). ועיין ב"חמדת ישראל" שדן בזה מה שנראה מדברי הרמב"ן דגם בגר תושב המצוה כמו בגר צדק וכישראל שפקוח נפש שלו רוחה גם כן שבת. עם הצדקה, וכאמת הלאווין גבי צדקה בודאי אינו עובר בגר תושב דכתיב לא תאמץ וגו' מאחיך, וגר תושב לאו אחיך, גם די מחסורו אפילו סוס וכו' בכל זה כתיב אחיך, רק גר תושב מצווה להחיותו מפסוק וחי עמך, אבל יש הרבה חילוקים. א"כ נראה דהוא מ"ע בפני עצמה כדברי הרמב"ן ("מנחת חינוך" בסוף הספר). ועיין בפירוש הרב פרלא עשה פג דף דש ע"א. קצוצה, פי' שקבץ והתנה לתת כך וכך בשביל שמלוה. — ועיין ב"חמדת ישראל" שמעמיק ביאור בקושיית הרמב"ן על הרמב"ם דאפילו לפי מה דפוסק כרבא דאי עביד לא מהני, מכל מקום צריך קרא דוחי אחיך עמך למצות עשה בגוונא דלא שייך לומר אי עביד לא מהני (כגון כמה דקיי"ל דלויין ברבית לצורך פקוח נפש, וכתב הט"ז דפשיטא דרק הלוח מותר ליתן הרבית אבל המלוה פשיטא דאסור ליקח הרבית וכי בשביל דהוא לצורך פקוח נפש מגרע גרע) ואין צריך להחזיר כי אם מצד העשה, וא"כ ממילא יפה הקשה הרמב"ן ז"ל על הרמב"ם ז"ל דאפילו לפי מה דפוסק כרבא צריך להחשיב וחי אחיך עמך למצות עשה. —

קד

ספר המצוות

עשה לג

לרס"ג ז"ל

אבל הדבר ברור דסבירא ליה להמרדכי כדעת רש"י והרא"ש ז"ל, דכל סיפור יציאת מצרים שקודם אכילת מצה ומרור מדרבנן הוא, ומדאורייתא ליכא מצוה אלא בשעת אכילת מצה ומרור כשישאל הבן טעם אכילתן יותר מבכל השנה. וא"כ ודאי שפיר הוקשה לו דיותר הוה ליה לתקן עקירת השולחן בשעת אכילה, דקיום מעשים אלו הוא עיקר הזכירה, ואז הוא שראוי לתקן השינוי כדי שיכיר התינוק וישאל ויתחייב להשיב לו לקיים מצות והגדת לבנך וגו', ואין כאן מקום להאריך בזה יותר. אלא דקשה לכאורה לדעתם זו, דאם כן עיקר חובת סיפור יציאת מצרים למה לי, ותיפוק ליה דבלאו הכי חיובי מיחייב להשיב על שאלת הבן בדברי תורה מצד מצות עשה דולמדתם את בניכם, ועל כרחך צריך לומר דאין הכי נמי, אלא דמכל מקום באה מצות עשה פרטית בספור יציאת מצרים, מלבד עשה דולמדתם אותם את בניכם, ונפקא מינה למיקם עלה בתרי עשין.

והוא מעיקר הסיפור, כדתנן ר"ג אומר כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו, פסח מצה ומרור, פסח על שום שפסח וכו', מכל מקום אין זה מעכב מצות סיפור יציאת מצרים וההלל, כן נראה פשוט בכוננת הבעל הלכות גדולות שם.

ומעתה מדנקט רק יין ובשר, נראה דסבירא ליה דדוקא יין ובשר שעיקרן אינו אלא מדבריהם בעלמא, אבל מצה דאורייתא, ומרור דעל כל פנים עיקרו דאורייתא, אע"פ שבזמן הזה אינו אלא מדבריהם, מעכבין סיפור יציאת מצרים, וכל שאין לו מצה ומרור שוב אינו חייב גם כן בסיפור יציאת מצרים. ונראה שטעמו בזה ממה שאמרו במכילתא, בעבור זה לא אמרתי לך אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך על שולחןך, וסבירא ליה דהדברים כפשוטן וכמשמען, דלא מיחייב בספור יציאת מצרים אלא על מצות ומרורים כשמונחים לפניו על שולחנו מוכנים לאכילתו, כמשמעות לישנא דקרא דכתיב בעבור זה, שמראה עליהם באצבע.

ומעתה על פי זה נראה דאפשר לומר דזו היא ג"כ דעת רבינו הגאון ז"ל, ולהכי שפיר השמיט עשה זו ממנין העשין, דלשיטתו אזיל דכל כיוצא בזה אין העשה הפרטית נמנית בפ"ע, כמו שביארנו בשרשים ובכמה דוכתי בפנים. אמנם זה לא יתכן אלא לשיטת רבינו הגאון ז"ל, אבל אין זו שיטת הבעל הלכות גדולות וסייעתו ז"ל, שבכל כיוצא בזה הם מונים העשה הכללית והפרטית במנין העשין, וכדעת הרמב"ם וסייעתו בכל כיו"ב, שהן משני שמות, דהעשה הכללית היא משום תלמוד תורה, והשנית הפרטית היא משום סיפור יציאת מצרים, ואם כן עדיין דברי הבה"ג וסייעתו ז"ל תמוהים מאוד במה שלא מנו מצות עשה זו במנין העשין.

ואף על פי שבקצת ספרים לא גרסינן על שולחןך, אלא מונחים לפניך בלבד, מכל מקום גירסא קדמונית היא, שכן הגירסא גם במדרש שכל טוב (פרשת בא) ע"ש, וכן היתה הגירסא לפני הרשב"ץ ז"ל, כמבואר במאמר חמץ שלו (דף לג ע"ג) ע"ש בדבריו, אע"פ שדבריו שם צריך עיון אצלי, ואין כאן מקום להאריך בזה. ומיהו גם להגירסא דליתא על שולחןך, מלישנא דמונחים לפני נמי הכי משמע. ואע"ג דודאי בעינן שיהיו מונחים לפניו בזמן חיובא דוקא דהיינו בערב, אבל כשיניחם לפניו כשעדיין לא מטא זמן חיוביהו פשיטא דלאו כלום הוא, וכמו שכתוב בתרומת הדשן שם, מכל מקום תרתי בעינן שיהיו מונחים לפניו וגם יתחייב בהן, דאם לא כן אין זה חשיב מצה ולא מרור, אלא פת וירק בעלמא. ומהאי טעמא דרשינן נמי (פסחים לו ע"א) לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה, משום דכשאיין לחם מצה לפניו על השולחן אין אומרים הגדה, ומזה סבירא ליה להבה"ג דמדנקט במכילתא שם רק מצה ומרור משמע דדוקא מצה ומרור מעכבין, אבל יין ובשר אין מעכבין. ועיין בהלכות פסוקות להגאונים ז"ל (סי' קסה) בתשובת רב נטרונאי גאון ז"ל, שהשואלים רצו לומר דגם יין מעכב בסיפור יציאת מצרים, והוא ז"ל השיב להם דאין יין מעכב וסודר הגדה והלל על המצה ע"ש, ומשמע מדבריו דמצה מיהת מעכבת ע"ש היטב. והובא

ונראה בזה על פי מה שכתב הבה"ג בהלכות פסח וזה לשונו, מי שאין לו יין בלילי פסחים ולא בשר, חייב לומר הלכות הפסח ואומר הללויה עכ"ל ע"ש. וכונתו דאע"פ שאין לו יין לארבע כוסות שתקנו חכמים, וכן אין לו בשר שאמרו חכמים שצריך להביא לפניו שני מיני בשר, צלי זכר לפסח ומבושל זכר לחגיגה, וזהו שאנו אומרים פסח שהיו אבותינו אוכלים על שום מה וכו', ואמרו סו"פ ערבי פסחים (קטו ע"ב) מצה צריך להגביה, מרור צריך להגביה, בשר אין צריך להגביה שמה יאמרו וכו' ע"ש, ולזה כתב הבעל הלכות גדולות דאע"פ שאין לו ארבעה כוסות שתקנו לומר עליהם סיפור יציאת מצרים, וגם אין לו בשר זכר לפסח,

ביאור הגרי"פ על סהמ"צ לרס"ג עשה לג ד"ה ומעתה בא"ד ונראה עד ד"ה ואף בא"ד ועיין בהלכות

[להג"ר ירוחם פישל פערלא (תלמיד מהר"ל דיסקין, הנצי"ב, והגר"ח מבריסק)

מבאר דעת הבה"ג שמצה ומרור מעכבים קיום מצוות סיפור יצ"מ, ומוכיח מלשון המכילתא הנ"ל, שהחיוב סיפור הוא רק אם יש לו מצה ומרור לפניו, ואם אין לו, פטור ממצות סיפור.

הדשן

סימן קלז - קלט

תרומת

קב

סימן קלז

כעי נמי דליהוי בשעת שראוי לאכול מצה ומרור, דכל הני אמצות מצה ומרור שייכי, וגמרינן ודרשינן והגדת לבנך וכו' בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך. ר"ל בשעה שראוי לאכול מצה ומרור, דהא מבעוד יום נמי היה יכול להניח לפניו. וא"כ ע"כ אין לומר ההגדה קודם הלילה ממש, והשינוי נמי אין כאן דרך כדי שישאל הבן ויגיד לו האב. וקידוש נמי הואיל וכוסו בכלל ד' כוסות מן הרמזים בלשון גאולה כמצה שהיא זכר לחירות, א"כ כולו צריכין שיהא לילה ממש.⁵

שאלה: בע"פ כשיתצאים מכהכ"נ בערבית עדיין יום הוא, שרי לקדש על הכוס ולהתחיל הסדר מבעוד יום או לאו.
תשובה: יראה דלא שרי למיעבד הכי, דהתוס' ומרדכי ואשרי ריש ע"פ⁴ כתבו בשם הר"י דאורליני"ש⁵ דאין מצות מצה ומרור אלא בלילה ממש. וא"כ אע"ג דקודם שסיים ההגדה ויגיע לאכול מצה ומרור יהיה לילה ממש, מ"מ כוס של קידוש שהוא אחד מד' כוסות גם אכילת שאר ירקות ויתר שינוי דעבדינא כדי שישאלו התינוקות, וכ"ש האגדה עצמה

סימן קלח

אפילו לא למד כלום לפניו והא מחוייב במורא דאת ה' אלהיך תירא, ואית לו תורת רבו לעניין דרש דהאי קרא את ה' אלהיך תירא. וכ"ש אם הת"ח נחשב לגדול הדור, דחשיב לכל מילי כרבו אפי' לא למד כלום מלפניו¹, והכי אמרינן פ' אין עומדין במס' ברכות (לא, ב) דהא קאמר עלי הכהן לשמואל הנביא אתה מורה הלכה בפני רבך, ומקשו שם התוס'⁶ והא לא למד כלום לפניו, ומתרגין דגדול הדור היה, וגם בא ללמוד לפניו. נראה דתרי שינויי ניהור דלא שייכי אהדרי לצרף לחד שינוי, הא קמן דחשיב כרבו מובהק מדקאמר דהיה חייב מיתה על הוראתו בפניו.

שאלה: בעל הבית הסועד בלילי פסחים אצל ת"ח מופלג בדורו בעי הסיבה הואיל ולא למד כלום לפניו או לאו.
תשובה: יראה דלא בעי הסיבה¹. וכן מצאתי בפרשת סדר אלהי הרוחות הרי שמואל מפליי"ז², וכתב הטעם דהא דתלמיד פטור בהסיבה לפני רבו משום דמורא רבך כמורא שמים, כדאיתא פ' ערכי פסחים (קח, א) ופרשב"ם שם³ דילפינן לה מאת ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח, א"כ כל ת"ח בכלל. וכן מצאתי בתוס' פ' שור שנגח ד' והי' דתלמיד חכם מופלג בכלל זה,

סימן קלמ

שלם, אבל כשהוא מרוסק מחזיק טפי, וכשהוא מגיע לבית הבליעה מרוסק הוא, ולכך מחזיק כולי האי ע"כ. מכאן מוכח דאין לבלועו הזית של מצה מעט מעט, דאם לא כן לא הוי קשה מידי דשפיר יוכל להכניס כל ג' הזיתים לפיהו ולכוסו אותו ביחד ולבלועו ביחד מעט מעט. אלא ע"כ מצוה לבלועו בבת אחת להלל. הי"ה לדידן זית אחד של מצה או של מרור³. ואע"ג דרש"י שיליה פ' גיד הנשה⁴ פ"י דאי אפשר לבלוע זית כלו כאחת, התוס'⁵ סתרו אותו שם בהוכחות גמורות.

שאלה: כוית של מצה ושל מרור צריך לבלועו בבת אחת או לאו.
תשובה: יראה דמצוה מן המובחר לבלוע כל הכוית כשהוא מרוסק בבת אחת¹. והכי מוכח ממרדכי פרק ע"פ² דכתב אהא דקאמר (קטו, א) כורכו בבת אחת ואוכלו, פ"י היה נוטל כוית מצה וכזית מרור וכזית חרוסת. וא"ת היאך מחזיק בית הבליעה כולי האי, דהא כוית היינו חצי ביצה. וי"ל דהוא דווקא כשהמאכל

סי' קלז: 1. ב"י ושריע (סי' תע"ב ס"א) ועמג"א (סק"א). 2. פסחים עט, ב ד"ה עד. 3. תוספת מע"פ (עמ' 68 מרפה"ס). 4. פ"י סי' ב'. 5. לפנינו בתוס' ומרדכי הר"י מקרובי"ל. 6. במהרי"ל הלכ' ההגדה (עמ' 13) דוחה טעם זה ונתן טעם משום דשמא לא יוכל למשוך הלשון עם הקידוש עד הלילה וטיבול ראשון ושאר ההגדה חובתם בלילה דוקא, ועי' ח"י שם (סק"ג).
סי' קלח: 1. ב"י ושריע (סי' תע"ב ס"ה) בלשונו: "ואינו רך הסיבה", אך ברמב"ם (פ"ו מחמץ ה"ח) וכלכו (סי' ג') משמע דאיסור הוא, עי' ח"י (סק"ג) וברכ"י (סק"ו). 2. באו"ז ח"ב סי' דנ"ו. 3. ד"ה כמורה שמים. 4. ב"ק מא, ב ד"ה לרבות. 5. רמ"א (יו"ד סי' רמ"ד ס"י) ועי' ד"מ (א"ר"ח שם סק"ג) וברכ"י א"ר"ח שם (ועי' שו"מ קמא ח"א סי' ק"א ועין יצחק אבהע"ז ח"ב סי' כ"ט ענף א"ג). 6. ד"ה מרה.
סי' קלט: 1. ב"י (סי' תע"ה) ועי' ד"מ ועמג"א (סק"ד). ובמהרי"ל הלכ' ההגדה (עמ' טז, א) משמע שחולק ע"י. [עי' מג"א]. ועי' תשרי שו"מ (קמא ח"א סי' רי"ח) ועין יצחק (אבהע"ז ח"א סי' כ"ב ענף ד' וסי' כ"ט ענף ר"ד) ואחיעזר (ח"ג סי' י'). 2. סדר פסח (עמ' 76). 3. עי' פ"כ (סי' כ"ח) ולפני ישר (ח"א עמ' 84). 4. חוליו מג. ב ד"ה חייב. 5. שם ד"ה חללו.

שו"ת תרומת הדשן סי' קלז
[לרבי ישראל איסרלין - מראשוני אשכנז]
אין להקדים ולקדש בליל פסח קודם הלילה, כי כוס של קידוש הוא אחד מד' כוסות, וכן ההגדה צ"ל בשעה שראוי לאכול מצה ומרור, וכדילפינן מבעבור זה בשעה שיש וגו', ובדאי אין הכוונה 'בשעה שמונחים לפניך' כפשוטו, שהרי גם מבעו"י יכול להיות מונחים לפניך. [הרי דפשיט"ל שהיא הגדרת זמן החיוב ולא תנאי בקיום המצוה. וע"ע ליתר עיון דברי שו"ת חסד לאברהם בשם התרה"ד"]

הרי שנחלקו הראשונים בדין "בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך", אם הוא הגדרת הזמן, שחייב לקיים מצוות סיפור בעידן חיוב מצוות מצה ומרור. או שהוא תנאי בקיום המצוה, שצריך לספר יצ"מ כשהם מונחים לפניו על השלחן בפועל, ואם אין לו מצה ומרור לפניו ליכא מצות סיפור כלל.
איברא - עוד למדו חכ"ל מקרא ד'שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני' ודרשינן 'לחם שעונין עליו דברים הרבה' - ויש לבאר גדר המצוה שלמדו מדרשה זו.

תקד

בית חדש

אורח חיים תעג הלכות פסח

בית יוסף

להסירה וכו'. נפרק ערבי פסחים למה עוקרין את השלמן אמרי דבי רבי יעאלי כתי שיערו המינוקות ושללו פירוש ישאלו למה עוקרין את השלמן ועדיין לא אכלנו וישעו להם כי לרץ לספר ביאלת מלכים קודם אכילה ועכשו עקירת הקערה נמקום עקירת השלמן וכו' המוספות וכל המחמרים:

יב ומוזגין מיד כוס שני וכו'. שם נשמנה מוגו לו כוס שני וכן הן שאלו ואם אין דעת נבן אביו מלמדו ופירשו רש"י ורשב"ם כלן ממונה כוס שני הן שאלו את אביו אם הוא חכם מה נשמנה עכשו שמוזגין כוס שני קודם אכילה ע"ל. וכח מהרש"ל (סס) דלא יטענה: ומה שכתב ומחזיר הקערה וכו'. כ"כ גם הסמ"ק (סי קמד ע"י לו הגהות ה"ר"ם אות ג) שמחזירין הקערה כשיאמר עדים היינו משום דלחם עוני כתיב טעונון עליו דברים כדליתא בגמרא (קטו:) ואין מכלן ראייה דעליו אין פירושו עליו ממש אלא הכי פירושו על ענין הלחם עונין דברים הרבה שיעקב ההגדה הוא בענין מלות מלה שריות לחיות ולכן מחמילין הא לתמוך עניא ועליו נמשך בענין ההגדה וברמב"ם (פ"ח ה"ד) מנואר שאין מחזירין אלא כשאומר מלה זו ומדברי רבינו עמנו יראה שלא נסמך על ראייה זו לגמרי שהרי כתב וגם שמהל לפניו כשיאמר מלה זו וכו' כלומר מאחר שעכ"פ לרץ שמהל לפניו כשיאמר מלה זו וכו' ושמה ישנה מלהיאו לפניו כלמנע קריאת ההגדה לכן טונ שיחזיר הקערה לפניו קודם שימחיל ההגדה וכן הוא המנהג:

ומה שכתב רבינו ויש מדקדקין להוציא ממנה התבשילין [וכו'] ואין צריך דדוקא כשאומר פסח שהיו אבותינו אוכלים וכו'. כ"כ גם המוספות והרשב"ם וכו' הגהות מיימון (סס אות א):

ז ומוזגין מיד כוס שני וכו' עד שואלים זה לזה מה נשתנה. משנה ונרייתא נפרק ערבי פסחים (קטו.): שבב"ל ה"ליות אין אנו מפבילין אפילו פעם אחת. כלומר הכי גרסינן ולא גרסינן אין אנו מייבין לטוב והכי אמרינן נפרק ערבי פסחים (סס) וטעמא משום דל"כ משמע דלילה הוא אנו מייבין לטוב שמי פעמים ולימא דטיובל ראשון אינו מונה ואין עושין אומן אלא כתי ששאלו המינוקות: ומה שכתב ואין לומר האידינא שבב"ל ה"ליות אנו אוכלין בשר צ"י שלוק ובבשר"ש. משום דנסדר הגדה שנשמנה (סס) גרסינן הכי הולך רבינו לומר דהאידינא לאין בית המקדש קיים אין לומר כן:

שישאל התינוק למה מסירין הפת ועדיין לא אכלנו והוא לנו במקום עקירת השולחן. [ו] ויש מדקדקין להוציא ממנה התבשילין כשמגביהין אותה משום דאמרינן (פסחים קטו:) בשר אין צריך להגביה ואין צריך דדוקא כשאומר פסח שהיו אבותינו אוכלין בהא קאמר שלא להגביה שלא יהא נראה כאילו הקדיש בהמתו מחיים לכך אבל במה שמגביה הקערה אינו נראה בזה כאילו הקדיש בהמתו: ז ומוזגין מיד כוס שני כדי שישאל התינוק למה שוחטין כוס שני קודם סעודה. ואם אין חכמה בכך לשאול אביו מלמדו. ואם אין לו בן אשתו שואלתו ואם לאו הוא שואל את עצמו ואפילו שני תלמידי חכמים הבקיאין בהלכות פסח שואלים זה לזה מה נשתנה וכו' (יח). ומחזיר הקערה שבה המצות כדי שתהא לפניו כשאומר ההגדה כדאמרינן (לו. וש"י) לחם עוני שעונין עליו דברים וגם שתהא לפניו כשיאמר מצה זו מרור זה. וצריך שיאמר שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת והלילה הזה שתי פעמים ואין לומר שבכל הלילות (י) אין אנו חייבין לטבל. שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות והלילה הזה מרור. (יא) ואין לומר האידינא שבכל הלילות אנו אוכלין צלי שלוק ומבושל והלילה זה כולו צלי לפי שאין לנו פסח. וקורא כל ההגדה עד [ח] וגאמר לפניו

כדי שתהא לפניו כשאומר ההגדה כדאמרינן (לו. וש"י) לחם עוני שעונין עליו דברים וגם שתהא לפניו כשיאמר מצה זו מרור זה. וצריך שיאמר שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת והלילה הזה שתי פעמים ואין לומר שבכל הלילות (י) אין אנו חייבין לטבל. שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות והלילה הזה מרור. (יא) ואין לומר האידינא שבכל הלילות אנו אוכלין צלי שלוק ומבושל והלילה זה כולו צלי לפי שאין לנו פסח. וקורא כל ההגדה עד [ח] וגאמר לפניו

שהרי כתב וגם שמהל לפניו כשיאמר מלה זו וכו' כלומר מאחר שעכ"פ לרץ שמהל לפניו כשיאמר מלה זו וכו' ושמה ישנה מלהיאו לפניו כלמנע קריאת ההגדה לכן טונ שיחזיר הקערה לפניו קודם שימחיל ההגדה וכן הוא המנהג:

יג וצריך שיאמר שבב"ל ה"ליות וכו' ואין לומר שישאלו אביו מה נשתנה וכו'. ומה שכתב רבינו ויש מדקדקין להוציא ממנה התבשילין [וכו'] ואין צריך דדוקא כשאומר פסח שהיו אבותינו אוכלים וכו'. כ"כ גם המוספות והרשב"ם וכו' הגהות מיימון (סס אות א):

דרכי משה

(יח) במהרי"ם (סדר ההגדה ע"י קה"ק סי' כד) אכל כשאשתו או בניו שואלין אותו אין צריך לומר מה נשתנה ומתחיל מיד עבדים היינו. עוד שם (ע"י קו"ק סי' כז) כשמגיע לדם ואש והימרות עשן זורק באצבעו לחורן וכן כשאומר דצ"ן עדי"ש באח"כ בפרט ובכלל כך הכל שש עשרה פעמים וכן נהג מהר"ש (הלכות ומנהגי מהר"ש סי' שצח אות ז) ואמר שכן רמז אבי העזרי נגד שש עשרה פנים

פרישה

ויש מדקדקין וכו' עד בהא קאמר וכו'. עיין בדרישה (אות י): ואם אין חכמה בכך וכו', כתב רמ"א (סנה"ג פ"י) דלשקן לו האשה שואלין לו אין לומר מה נשתנה אלא ממחיל עבדים: (י) אין אנו חייבין לטבל וכו'. דהא גם עמה כלל פסח טעובל ראשון אינו מונה אלא כדי שישאלו: (יא) ואין לומר האידינא. פירוש מנן שאין בית המקדש קיים לע"ג דנסדר הגדה שנשמנה גרסינן הכי: עד וגאמר לפניו שירה חדשה ה"ליות. כן גרס מורי ורבי (הרש"ל נציחו לטור ו"ה"ס סי' ספ) וז"ל ועיין בדרישה (אות ח):

דרישה

[ז] ויש מדקדקין להוציא ממנה התבשילין כשמגביהין אותה משום דאמרינן בשר אין צריך להגביה ואין צריך דדוקא כשאומר פסח שהיו אבותינו אוכלים בהא קאמר שלא להגביה וכו'. הלשון אינו מדויק דמתחיל וקאמר אין צריך להגביה דמשמע אבל אי בעי מגביה ומסיים בהא קאמר שלא להגביה וראיתי בטור שהגיה ר' אברהם מפראג שכתב בו ז"ל משום דאמרינן בשר אין צריך להגביה [וכו'] הגיה "וכו" וכתב כצידו בהגיה זה לשונו רש"י והרשב"ם גרסי בשר אין צריך להגביה ולא עוד אלא שנראה מקדוש בהמתו פירוש לכו

(לפי שיטת הרמב"ן) שהמצוה היא לספר ביצ"מ בעת שמונחים לפניו מצה ומרור בפועל, (אמנם לפי"ז יל"ע למה בעי ב' דרשות לזה), אי נמי דהוא דין במצוות אכילת מצה, שצריך לאכול מצה שאמרו עליה ההגדה, ואם אכל מצה שלא נאמרה עליה ההגדה, הוא חסרון בקיום מצות אכילת מצה מן המובהר, אבל מצות סיפור יצ"מ שפיר מתקיים לכתחלה אף בלי מצה. (ולפי"ז אינו ענין לבעבור זה כלל, שהוא דין בסיפור יצ"מ).

טור סי' תעג ס"ז בא"ד ומחזיר עד וצריך שיאמר מחזירין הקערה שבה המצות כדי שתהא המצה לפניו כשאומר ההגדה דכתי' 'לחם עוני שעונין עליו דברים', וגם כדי שתהא לפניו כשיאמר 'מצה זו ו'מרור זה'. יל"ע אם הדין 'לחם שעונין עליו דברים הרבה', הוא דין במצות סיפור יצ"מ, שצריכים לומר ההגדה 'עלי המצות, וכדרשת המכילתא הנ"ל

שעה

הלכות פסח תעג

הסעודה שחייב הוא לאכול מרור אחר המצה ^{קל"א} מיד והרי הם כדברים הכאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה שאינם צריכים ברכה לפניהם שהם מפלים לפת ונפטרים בברכת המוציא כמו שנתבאר בס"י קע"ז ^{קל"ב} וכיון שהמרור אינו נפטר בברכת כורא פרי האדמה שעל הירקות חייב הוא לברך בורא נפשות רבות אחר הירקות ^{קל"ג} אם אכל כזית:

יח ולענין הלכה יש לחוש לב' הסכרות ולכן לא יאכל מהירקות כזית שלם שלא יצטרך לברך אחריו בורא נפשות רבות ^{קל"ד} לפי סברא האחרונה ואם אירע שאכל כזית לא יברך בורא נפשות רבות ^{קל"ה} שלא יברך לבטלה ^{קל"ו} לפי סברא הראשונה ואם אירע שברך בורא נפשות רבות וכן אם אין לו אלא ירקות שברכתן שהכל כשהן חיים אף על פי כן לא יברך בורא פרי האדמה על המרור ^{קל"ז} שלא יברך לבטלה לפי סברא הב'.
 יט קודם שמטבל הירק בחומץ או במי מלח וכיוצא בהם צריך ליטול ידיו ^{קל"ח} בלא ברכה ^{קל"ט} כמו שנתבאר בס"י קנ"ח ^{ק"מ} שכל דבר שמיבולו במשקה צריך נטילה בלא ברכה ^{קמ"א}.

(ועיין בס"י שכ"א ^{קמ"ב} שאם חל פסח בשבת יכול לעשות המי מלח בשבת ^{קמ"ג} ובלבד שלא יעשה אלא מעט ^{קמ"ד} מועיר מה שצריך לטיבול זה בלבד ^{קמ"ה} ולפי שקשה הדבר לצמצם כל כך לכן יעשה המי מלח מערב שבת ^{קמ"ו} ואם שכח יעשה בשבת מעט ^{קמ"ז} מועיר):

כ אחר שאכל הירקות יביאו ^{קמ"ח} לפני מי שאומר ההגדה ^{קמ"ט} ג' מצות ^{ק"נ} של מצוה ^{קנ"א} כדי לומר עליהם ההגדה ^{קנ"ב} שנאמר ^{קנ"ג} לחם עוני ודרשו חכמים ^{קנ"ד} לחם שעונין עליו דברים הרבה דהיינו אמירת ההגדה ^{קנ"ה} ועוד נאמר ^{קנ"ו} והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה וגו' בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך ^{קנ"ז} לפיכך צריך שיהא גם המרור לפניו ^{קנ"ח} בשעת אמירת ההגדה ^{קנ"ט} ועוד שצריך לומר עליו מרור זה כו' ^{ק"ס}.

- קלא רא"ש פ"י סי' כו, ברעת ר"י.
- קלב ס"א. וראה הע"ב (רות') ח"ב ע' 244 וע' 271.
- קלג טור ברעת ר"י.
- קלד שו"ת מהרי"ק סי' כה וס' נח אות ב. שו"ע ס"ו.
- קלה מ"א סק"ח.
- קלו בב"י ד"ה ומ"ש ולר"י (ברכה שאינה צריכה). וראה לעיל סי' קסח סי"ב. סי' רטו ס"ג.
- קלז פרי"ז סי' תנע ס"ב ד"ה ומיהו.
- קלח רב אושעיא קטו, סוע"א. טור וש"ע ס"ו.
- קלט מהר"ם מרוטנבורג בתשב"ץ סי' צט. הגהות מימינו פ"ח אות א. שו"ע ס"ו.
- קמ סעיף ג.
- קמא אף ביותר מכביצה, שצריך לברך על גמ"י לפת. ראה לעיל שם ס"ב. הערות לשר"ע ארד"ו.
- קמב ראה שם ס"ג, אך אינו מזכיר כלל פסח שחל בשבת.
- קמג מ"א סק"ה.
- קמד ט"ו סק"ג.
- קמה מ"א שם. וראה גם לעיל סי' שכא שם.
- קמו הגהות מנהגים הל' ליל הסדר אות צב. מ"א שם. ט"ז שם. ח"י סק"ג.
- קמז ט"ז שם.
- קמח משנה מיד. א. רשב"ם שם ד"ה מטבל וד"ה הביאו.

- הרא"ש בתשובה כלל יד סי' ה. וראה לקמן סכ"ה המנהג בפועל.
- קמט כולקמן סכ"ד.
- קנ טור וש"ע ס"ד. וראה ב"י ד"ה ומביאין שזהו לשית התוס' קמז, א ד"ה מה, ורא"ש פ"י סי' ל. וראה לעיל סי' תנח ס"ב שצריך להיות שלימות. וראה שם סי' שהמצה האמצעית צריכה להיות יותר גדולה.
- קנא ראה לקמן סל"ו.
- קנב תוס' קיד, א ד"ה הביאו (הב'). הגהת סמ"ק סי' קבד אות ג. טור.
- קנג דברים טו, ג.
- קנד פסחים לו, א. קמז, סוע"ב. תוס' שם. סמ"ק שם. טור. וראה ב"ה ד"ה ומ"ש ומחוד. וראה גם לקמן סל"ו.
- קנה רש"י לו, א ד"ה שעונין.
- קנו שמות יג, ח.
- קנז מביא בא פ"ו ד"ה והגדת. רמב"ם פ"ו ה"א. וראה גם לעיל ס"ג. סי' תעא ס"א. וראה אוצר ההלכות ס"ו, עברים היינו ס"ק א.
- קנח משנה קיד, א. תוס' שם.
- קנט ראה גם לקמן סי' תנח ס"ב (במוסגר).
- קס תוס' שם. טור.

שלחן ערוך הרב סי' תעג סעי' כ מבאי"ם ג' מצות לפני מי שאומר ההגדה כדי לומר עליהם ההגדה דכתי' לחם עוני שעונין עליו דברים, ועוד שצריכים שיהיה המצה לפניו בעת הסיפור כדכתי' 'בעבור זה' בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך.

[ויל"ע בדבריו. שכתב שצריך לומר ההגדה על המצות משום "לחם עוני", ועוד שצריך שיהיו המצות על השלחן בעת הסיפור משום "בעבור זה" בשעה שמצה ומרור לפניך (ומוכח שלמד דהוא מצוה שיהיו בפניו בפועל). ויש להבין, אחרי שכבר כתב שמביאים המצות כדי שיאמר עליהם ההגדה משום "לחם עוני", מה נתכוון להוסיף שצריך שיהיו על השלחן משום "בעבור זה".]

הלכות פסח תעג

שפד

כגון תאנים רצט שנאמר ש התאנה הנמה פגיה ואגוזים שא שנאמר שב אל גינת אגוז ותמרים שג שנאמר דש אעלה בתמר ורמונים שה שנאמר שו כפלה הרמון ותפוחים שז זכר לתחת התפוח עוררתיך שח שהיו יולדות שם בניהם בלא עצב שט ושקדים שי על שם ששקד הקב"ה על הקץ שיא לעשות שיב ומעיקר הדין יכול לעשותו אפילו מירקות שיג ולרכבו אפילו כמים ושאר משקין אבל על כל פנים צריך ליתן לתוכו דבר שיש בו קיוהא שיד כגון תפוחים או יין שטו וחומץ שסח זכר לשיעבוד שהיו משתעבדים בישראל עד שהיו שיניהם קיהות שיז:

לג וצריך ליתן בתוכו תבלין שחח הדומין לתבן כגון קנמון וזנגביל שיש שאינן נידוכין הרק היטב ויש בהן לאחר הדיכה חומין קשין וארוכין קצת כמו תבן זכר לתבן שהיו מגבלין בתוך המיט שכ:

לד אם חל פסח בשבת צריך לזוהר לרכך החרוסת במשקה מערב שבת שכא ואם שכח לרככו מערב שבת ירככו בשבת על ידי שינוי דהיינו שמתחלה יתן המשקה לתוך הכלי ואח"כ יתן לתוכו החרוסת שכב ויכול לערבו באצבעו או אוהו בכלי ומנענע עד שיתערב עיין סימן שכ"א שכג:

לה אחר שאכלו מהירקות במיבול צריך ליקח מצה האמצעית שכד משלש מצות המונחים לפניו בקערה ולבצוע מקצתה ממעם שיתבאר שכה ונהגו כל ישראל שמקצת זה שבוצעים מהמצה עושין בו גם כן מצוה אחרת דהיינו שמשמרין אותו לאפיקומן שכז ולפיכך נכון הדבר שיהיה מקצת הזה רוב המצה שכז שאפיקומן היא מצוה חשובה שכח שהוא לנו במקום הפסח שכט ונוהגין להצניעו תחת המפה של זכר למשארותם צורות בשמלותם שלא ויש שכורכין אותו במטפחת ומשימין על שכמם זכר לציאת מצרים שלב:

רצט תוס' שם. טור. רמ"א שם.
ש שה"ש ב, יג.
שא תוס' שם. טור. רמ"א שם.
שב שם ו, יא.
שג תוס' שם. פרי"ח ס"ה ד"ה ומ"ש שקדים.
דש שם ז, פ.
שה תוס' שם. כ"י שם. רמ"א שם.
שו שם ו, יג.
שז תוס' שם. טור. רמ"א שם.
שח שם ה, ה. רבי לוי בגמרא שם. וראה ב"ה ד"ה ומ"ש רבנו אחר זה.
שט רש"י שם ד"ה זכר לתפוח. וראה סוטה יא, ב.
שי תוס' פסחים שם. כ"י שם. רמ"א שם.
שיא תוס' שם. כ"י שם.
שיב נוסח ההגדה.
שיג רשב"ם שם ד"ה לסמוכיה.
שיד אב"י שם.
שטו דש"י שם ד"ה לסמוכיה.
שטז ב"ח ד"ה והתריסות.
שיז ב"ח שם. פרי"ח שם ד"ה ומ"ש וחרוסת.
שיח בריתא שם. טור ורמ"א שם.
שיט רא"ש פ"י ס' ל. מרדכי (לד, ב), כשם הרוקח ס' רפד. טור ורמ"א שם. ומנהג חב"ד לא להשתמש בפסח בקידה וקנימון כלל מתמת חשש תערובת המין

(ספר המנהגים - חב"ד ע' 39).
שכ מרדכי שם כשם הרוקח. כ"י ד"ה ומ"ש ונותנין.
שכא אגודה ס' צו.
שכב מ"א שם.
שכג ראה שם סמ"ז, אך סוף המ"ל לא הגיע ליריגו. וראה שם רמ"א סמ"ז ומ"ז סק"ב ומ"א סק"ג.
שכד כדו השלחן ס' קל ס"ק פ.
שכז רא"ש פ"י ס' ל. טור וש"ע ס"ו.
שכה סעף לו. ופורסין המצה כשהיא מכוסה בתוך המפה (ספר המנהגים - חב"ד ע' 39).
שכו רא"ש שם. טור וש"ע שם. וראה לבוש ס"ו. מ"מ וציונים.
שכז מהרי"ל סדר ההגדה (ע' קג). ב"ח ד"ה ומ"ש וחציה. מ"ז סק"ב. מ"א סק"א. יב"ה בסידור.
שכח מ"ז שם (עיקר המצוה).
שכט ברלקמן ס' תעו ס"ג.
של רוקח ס' רפג. טור וש"ע שם. וראה זהר ח"ב קנה, ב. לקוטי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה חלק (לכרכו במפה ולהצניעו בין הכרים), וד"ה אפיקומן (שאין נוהגין בחטיפת האפיקומן בבית הרב).
שלא שמות יב, לד.
שלב שו"ת רש"ל ס' פח. מ"א סק"ב. וראה לקמן ס' תעו ס"ה שבמדינות אלו אין נוהגין כן.

שלחן ערוך הרב ס' תעג סע"ל לה - לו

בוצעין המצה האמצעית ומחזירים אותה אל הקערה, כי חייבים לאכול מצה שנאמרה עליה ההגדה, דכתי' 'שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני', וגם צריך להיות פרוסה דכתיב עני, חסר וי"ו.

הלכות פסח תעג שפה

לָךְ ומקצתה השני צריך להחזירו לקערה וליתן אותו בתוך שתי מצות השלמות^{שג} כדי לומר עליו ההגדה^{שגד} לפי שצריך לומר ההגדה על מצה הראוי לצאת בה ידי חובתו שנאמר^{שגה} תאכל עליו מצות לחם עוני ודרשו חכמים^{שגז} שעונין עליו דברים הרבה ומתוך שנאמר לחם עני חסר וא"ו דרשו חכמים^{שגז} לחם עני מה דרכו של עני בפרוסה אף כאן בפרוסה שהמצה שיוצא בה ידי חובתו לא תהיה שלימה אלא פרוסה ועליה יאמר ההגדה^{שגח} (ובסימן תע"ה^{שגט} יתבאר למה משימין אותו בתוך שתי השלימות).

אחר כך נוהגין להגביה הקערה שבה המצות ואומרים הא לחמא וכו' עד מה נשתנה^{שס} ואין צריך להסיר התבשילין מהקערה קודם ההגבהה אלא יכול להגביהה עם כל הדברים שעליה^{שסא}:

לָךְ יש מדרקקים לומר כהא לחמא או הא כלחמא לפי שאין שייך לומר הא לחמא די אכלו אבהתנא שהרי אין זה הלחם ממש שאכלו אבותינו^{שסב} ולפיכך אף שבכל הספרים הנוסח הוא הא לחמא^{שסג} מכל מקום האומר כהא לחמא או הא כלחמא לא הפסיד^{שסד}:

לָךְ בימי חכמי הגמרא שהיו להם שולחנות קמנים לפני כל אחד ואחד מהמסובין^{שסה} הצריכו חכמים לעקור מלפני מי שאומר ההגדה^{שסו} את השולחן הקטן שלפניו עם המצות המונחות עליו ולהניחם בזוית אחרת כדי שיראו התינוקות וישאלו^{שסז} למה מסירין המצות ועדיין לא אכלנו^{שסח} ועל ידי כן יתעוררו לשאול גם כן שאר השאלות מה נשתנה כו'^{שסט} כמו שיתבאר^{שנ}.

ובדורות האחרונים שכל המסובין אוכלין על שולחן אחד גדול ויש מורה גדול בעקירתו^{שנא} נהגו לעקור הקערה שבה המצות מלפני בעל הבית האומר ההגדה ולהניחו בסוף השולחן^{שנב} כאלו כבר אכלו כדי שישאלו התינוקות^{שנג}.

ועכשיו אין נוהגין אפילו בעקירת הקערה לפי שהתינוקות יודעין שעיקר האכילה לא תהיה ממצות אלו שבקערה ולפיכך לא ישאלו כלום כשיסירן מעל השולחן^{שנד}:

וראה לקומי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה הא וד"ה הא לחמא.
שדמ מ"א שם. וראה לקו"ש ח"ו ע' 260.
שמה רשב"ם קטן, ב ד"ה ואין. וברלעיל ס' רעא ס"ז ויש".
שמו רב שימי בנמרא שם.
שמז דבי רבי ינאי שם.
שמה עוכרא דאביי שם. מור. לבוש ס"ו.
שמט תוס' שם ד"ה כדי.
שנ ס"מ. וראה גם לעיל ס' תעב סל"א.
שנא תוס' שם ד"ה למה.
שנב ובסידור: מסלקין הקערה עם המצות לצד אחר. ולענין כיסוי המצות בעת מה נשתנה, ראה אוצר מנהגי חב"ד פסח ע' קנט אות צ. הגש"פ עם מנהגים והנהגות (דרכי מנהג) ע' מח.
שנג רשב"ם שם. תוס' שם. מור ושוע"ע ס"ו.
שנד מ"א סקב"ה. ד"י סקל"ג.

שג רא"ש שם. טור ושוע"ע שם. וכ"ה בסידור.
שלד כדלעיל ס"ב.
שלה דברים פו, ג.
שלו שמואל לו, א. קטן, ב. וברלעיל ס"ב.
שלוז שם סו"ב ואילך. וראה גם לקמן ס' תעה ס"ג.
שלח כלבו ס' נ (הובא ב"י ד"ה כתב הכלבו, שיאמר עליה הא לחמא עניא). ואם יש לו רק ב' מצות, ראה לקמן ס' תעב ס"ד.
שלט סוף ד.
שנ שו"ת הרא"ש כלל יד ס' ו, טור ושוע"ע שם. וכ"ה בסידור. וראה ספר המנהגים - תב"ד ע' 39 (שבת הרב אין מנביהין הקערה ורק מגלין מקצת המצות). שלחן המלך ח"ב ע' צו תערה 4.
שנא רשב"ם קטן, ב ד"ה ואין. תוס' שם ד"ה למה. מור. מ"א סקב"ג.
שמב מ"א סקב"ד.
שנג וכ"ה בסידור רכנו, וחיבת "הא" מנוקדת בצירה.

לכאורה מבואר מדבריו שהדין לחם עוני - שעונין עליו דברים הרבה, הוא דין בקיום מצות מצה שיקיים מצות אכילת מצה במצה שנאמרה עליה ההגדה, ולפי"ז י"ל דזהו ג"כ כוונתו לעיל, שיש שני דינים: א - 'תאכל עליו מצות לחם עוני - שעונין עליו דברים הרבה' שיאכל מצה שנאמרה עליה ההגדה, והוא דין **במצוות מצה**. ב - 'ההגדת לבנך וגו' בעבור זה - שמצוות סיפור יצ"מ תתקיים בעת שהמצות הם לפניו, והוא דין **במצוות סיפור**. [אמנם לא מבואר מדבריו **שבעבור זה** הוא עייוב בהמצוה, ואם אמר ההגדה שלא על המצות לא קיים מצות סיפור כלל, כדמשמע מדברי הרמב"ן. וכן לא איתפרש אם "לחם עוני" מעכב, שאם אכל מצה שלא נאמרה עלי' ההגדה לא קיים המצוה. וע"ע לקמן בדברי הקהילות יעקב ובהגדה מבית לוי].

תקד

בית חדש

אורח חיים תעג הלכות פסח

בית יוסף

הפירור וכו'. נפרק ערבי פסחים למה עוקרין את השלמן אמרי דבי רבי יצחי כדי שזכירו המיעוקות וישאלו פירוש ישאלו למה עוקרין את השלמן ועדיין לא אכלנו וישית להם כי נרץ לפרס זילאמ מלרס קודם אכילה ועכשיו עקירת הקערה נמקוס עקרת השלמן וכו' המוספות וכל המחברים:

יב ומוזגין מיד כוס שני וכו'. עס נמשנה מזוג לו כוס שני וכאן הני שואל ולא אין דעת נצן אצו מלמדו ופירשו רש"י ורשב"ם כאן נמוזג כוס שני הני שואל את אצו אם הוא חס מה נשמה עכשיו שמזוגין כוס שני קודם אכילה עכ"ל. וכנס מהרש"ל (סג) דלא ישטפנה: ומה שכתב ומהחזיר הקערה וכו'. כ"כ גם הסמ"ק (סי קמד עמ' 1) הגהות ה"פ אות ג) שמחזירין הקערה כשיאמר עבדים היינו משום לתס עוני כחזו שעונין עליו דברים כדלמא נגמרה (קטו): ואין מכלן ראה דעליו אין פירושו עליו ממש אלא הכי פירוש על ענין הלחם עונין דברים הרבה שעקר ההגדה הוא ענין מלות מלה שרומז לחיות ולכן ממחילין הא לממא עניא ועליו נמשך ענין ההגדה וצרכים (פ"ח ה"ד) מנאר שאין מחזירין אלא כשאומר מלה זו ומדברי רבינו עלמו יראה שלא נסמך על ראה זו לגמרי שהרי כתב וגם שפאל לפניו כשיאמר מלה זו וכו' לומר מאחר שעכ"פ נרץ שמהיה לפניו כשיאמר מלה זו וכו' ושמה ישנם מלפניו לפניו נאמנע קריאת ההגדה לכן טוב שיחזיר הקערה לפניו קודם שימחיל ההגדה וכן הוא המנהג:

ויש שכתב רבינו ויש מדקדקין להוציא ממנה התבשילין [וכן] ואין צריך דדוקא כשאומר פסח שהיו אבותינו אוכלים וכו'. כ"כ עס המוספות והרשב"ם וכו' שואפים זה לזה מה נשתנה. משה וצרימא נפרק ערבי פסחים (קטו): שבכ"ה ה"ליות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת. לומר הכי גרסין ולא גרסין אין אנו מייצין לעגל והכי אמרינן נפרק ערבי פסחים (עס) וטעמא משום דל"כ משמע דנלילה הוא אנו מייצין לעגל שמי פעמים ולימא דטיטול ראשון אינו מונה ואין עושין אומו אלא כדי שישאלו המיעוקות: ומה שכתב ואין צורך האידנא שבכ"ה ה"ליות אנו אוכלין בשר צ"י ש"זוק ומבושיל. משום דנעקל הגדה שנמשנה (עס) גרסין הכי ה"לרן רבינו לומר דה"לרנא דל"ן ית המקדש קיים אין לומר כן:

שישאל התינוק למה מסירין הפת ועדיין לא אכלנו והוא לנו במקום עקירת השולחן. [ו] ויש מדקדקין להוציא ממנה התבשילין כשמגביהין אותה משום דאמרינן (פסחים קטו): בשר אין צריך להגביה ואין צריך דדוקא כשאומר פסח שהיו אבותינו אוכלין בהא קאמר שלא להגביה שלא יהא נראה כאילו הקדיש בהמתו מחיים לכך אבל במה שמגביה הקערה אינו נראה בזה כאילו הקדיש בהמתו: ז ומוזגין מיד כוס שני כדי שישאל התינוק למה שותין כוס שני קודם סעודה. ואם אין חכמה בכך לשאול אביו מלמדו. ואם אין לו בן אשתו שואלתו ואם לאו הוא שואל את עצמו ואפילו שני תלמידי חכמים הבקיאים בהלכות פסח שואלים זה לזה מה נשתנה וכו' (יח). ומחזיר הקערה שבה המצות כדי שתהא לפניו כשאומר ההגדה כדאמרינן (לח. ושי"ב) לחם עוני שעונין עליו דברים וגם שתהא לפניו כשיאמר מצה זו מרור זה. וצריך שיאמר שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת והלילה הזה שתי פעמים ואין לומר שבכל הלילות (י) אין אנו חייבין לטבול. שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות והלילה הזה מרור. (יא) ואין לומר האידנא שבכל הלילות אנו אוכלין צלי שלוק ומבושיל והלילה זה כולו צלי לפי שאין לנו פסח. וקורא כל ההגדה עד [יג] ונאמר לפניו

שהרי כתב וגם שפאל לפניו כשיאמר מלה זו וכו' לומר מאחר שעכ"פ נרץ שמהיה לפניו כשיאמר מלה זו וכו' ושמה ישנם מלפניו לפניו נאמנע קריאת ההגדה לכן טוב שיחזיר הקערה לפניו קודם שימחיל ההגדה וכן הוא המנהג:

יג וצריך שיאמר שבכ"ה ה"ליות וכו' ואין צורך שכתב ה"ליות אין אנו חייבין לטבול. משום דהוה משמע דנלילה הוא מייצין לעגל שמי פעמים ולימא דטיטול הראשון ליכא חיוב אלא היכרא למיעוקות לחוד והכי איתמא לה"לרנא נגמרה ומשום דליכא נטמאות שמוכ עתו שכל הלילות אין אנו מייצין לעגל וכו' כחזו רבינו דטענת הוא וכו' רשב"ם (קטו). ד"ה אלא אמר) דשינוש הוא ומהר"ל מפרא (נדרות סי' פ"ג) חילק דכשהטביל הראשון נשאר ירקום שפיר הו"ן שני הטבילים חיוב גמור ונגמרה איירי כשהטביל הראשון נמור ולא היכרא: ומה שכתב וקורא כ"ה ההגדה עד ונאמר לפניו ה"ליות אכל המוספות (ד"ה ה"ג) ונאמר) כתבו הכי גרסין ונאמר לפניו שיהי חדשה וכ"כ נמרדכי (לח): וכ"כ מהר"ש לוריא (עס) וצ"ל (לח) דהכי נהוג:

דרכי משה

(יח) בבחרי"ף (סדר ההגדה עמ' קה סי' כו) אבל כשאשתו או בניו שואלין אותו אין צריך לומר מה נשתנה ומתחיל מיד עבדים היינו. עוד עס (עמ' קו סי' כז) כשמגיע לדם ואש וחימרות עשן וירוק באצבעו לחרץ וכן כשאומר דצ"ך ער"ש באח"כ בפרט ובכלל סך הכל שש עשרה פעמים וכן נהג מהר"ש (הלכות ומהני מהר"ש סי' שצא את ז) ואמר שכן הוא בספר אבי העזרי נגד שש עשרה פנים

של חיות עכ"ל (ע"י שוחר טוב תהלים לא). ונראה שרומזים כאן שחורבו של הקב"ה נקרא יוה"ך והוא מלאך הממונה על הנקמה כידוע למקובלים (ע"י זהר אחרי סב). ונהגים לזרוק מן הכוס באצבע לרמוז על מה שנאמר (שמות ח טו) אצבע אלהים היא ודלא כמו שמצאתי כתוב בהגהות מנהגים (הרי"א שיטת עמ' נ אוח צח) דיש לזרוק ברות שהוא הקטן:

פרישה

ויש מדקדקין וכו' עד בהא קאמר וכו'. עיין מרישה (אות ז): ואם אין חכמה בכך וכו'. כתב רמ"א (סגה קפ"ו) דלשקן אן האשה שואלין או אין לומר מה נשמה אלא ממחיל עבדים: (י) אין אנו חייבין לטבול וכו'. דלא גט עמה גליל פסח טיטול ראשון אינו מונה אלא כדי שישאלו: (יא) ואין צורך האידנא. פירוש חמת שאין ית המקדש קיים אע"ג דנעקל הגדה שנמשנה גרסין הכי: עד ונאמר לפניו שיהי חדשה ה"ליות. כן גרס מורי ורבי (הרש"ל נפלאו לטור וט"ו סי' פח) ז"ל ועיין מרישה (אות ח):

אין צריך להגביה דהא לא מצי למימר פסח זה ולא עוד אלא אם היה מגביה היה נראה כמקדיש בהמתו מחיים לפסח כן פירש רשב"ם עכ"ל ר' אברהם מפראג וזהו אתי שפיר דאזה כיון נמי רבינו במ"ש משום דאמרינן בשר אין צריך להגביה "וכו" רצה לומר למה דסיים שם ולא בעי מנביה בהא קאמר שלא להגביה וראיתו בטרור שהגיה ר' אברהם מפראג שכתב בו ז"ל משום דאמרינן בשר אין צריך להגביה [וכן] הגיה "וכו" וכתב בצידו בהג"ה זה לשונו רש"י והרשב"ם גרסי בשר אין צריך להגביה ולא עוד אלא שנראה כמקדיש בהמתו פירוש לכן

דרישה

ויש מדקדקין להוציא ממנה התבשילין כשמגביהין אותה משום דאמרינן בשר אין צריך להגביה ואין צריך דדוקא כשאומר פסח שהיו אבותינו אוכלים בהא קאמר שלא להגביה וכו'. הלשון אינו מרוקק ומתחיל וקאמר אין צריך להגביה דמשמע אבל אי בעי מנביה וססיים בהא קאמר שלא להגביה וראיתו בטרור שהגיה ר' אברהם מפראג שכתב בו ז"ל משום דאמרינן בשר אין צריך להגביה [וכן] הגיה "וכו" וכתב בצידו בהג"ה זה לשונו רש"י והרשב"ם גרסי בשר אין צריך להגביה ולא עוד אלא שנראה כמקדיש בהמתו פירוש לכן

מחזירין הקערה, שנטפלק באמת אם יש חיוב לומר ההגדה על המצה משום 'לחם עוני'.
הרי מבוואר דס"ל להב"ח בדעת הרמב"ם, דאין חיוב לומר ההגדה על המצות כלל, וא"ש לדעת הרמב"ם הנ"ל בסה"מ דבעבור זה הוא הגדרה בזמן ולא תנאי באופן קיום מצות סיפור. (ויש לציין שהרמב"ם לא הביא הדרשה ד'לחם שעונין עליו וכו' ורק הביא קרא ד'לחם עוני' לענין 'מה דרכו של עני בפרוסה', וא"ש כהנ"ל דלדבריו ליכא מצוה לומר ההגדה על המצות.)

ב"ח ס' תעג ד"ה ומה שכתב ומחזיר

דברי הטור שמחזירין הקערה בתחילת ההגדה משום 'שעונין עליו וכו' מקורו בסמ"ק, והב"ח חולק ע"ז, דאין צריך להביא המצה לפניו, ומבאר שעונין עליו דברים הרבה פירושו שעיקר ההגדה הוא על ענין הלחם שרומז לחירות, (ועונין עליו פירושו שמספרים בענין החירות שהלחם רומז עליה). ומביא שכן דעת הרמב"ם (בפ"ז ה"ד) שכתב שמחזירין המצות לפני שאומרים מצה זו. ומבאר דמ"ש"ה כתב הטור ב' טעמים אמאי

מחזירין הקערה, שנטפלק באמת אם יש חיוב לומר ההגדה על המצה משום 'לחם עוני'.
הרי מבוואר דס"ל להב"ח בדעת הרמב"ם, דאין חיוב לומר ההגדה על המצות כלל, וא"ש לדעת הרמב"ם הנ"ל בסה"מ דבעבור זה הוא הגדרה בזמן ולא תנאי באופן קיום מצות סיפור. (ויש לציין שהרמב"ם לא הביא הדרשה ד'לחם שעונין עליו וכו' ורק הביא קרא ד'לחם עוני' לענין 'מה דרכו של עני בפרוסה', וא"ש כהנ"ל דלדבריו ליכא מצוה לומר ההגדה על המצות.)

רמז קובץ מפרשים

מעשה רב

לקוטי הגר"א

וזה"ל רבינו שם: כמ"ש בירושלמי ריש פ' ערכי פסחים מנין לד' כוסות, ורבנן אמרי כנגד ד' כוסות של פורענות שהקב"ה עתיד להשקות את אומות העולם כו' ע"ש, ע"כ. והיינו דרומזין בזה דבכל המכות האלו שאנו מזכירים עתיד הקב"ה להכותם]. ובש"ס דילן [חולין דף צב.] אמרינן, שלשה כוסות האמורין במצרים [בחלומו של שר המשקים] למה, אחד ששתה בימי משה כו' לכן מטיפין מהכוס לזכר כי רעל

היה כוס פרעה ולנו הכוס לזכרון הגאולה והחירות. ורבינו ז"ל לא רצה להטיף לאיבוד עי' מג"א סי' רצ"ו סק"ג [שהביא דברי הבאר שבע שאין לשפוך מיין הבלדה משום ביוזי משקין, ונדחק ליישב מנהגינן] ע"כ נתנו כלי לפניו ושפך לתוך הכלי.^פ

[אור ישרים]

[כז] **וכוס שלו עומד מעוטר בכל**

הכוסות של בני ביתו. מרומז על שם הפסוק בעטרה שעיטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו, כמ"ש במעש"ר לקמן ואח"כ מגלין

[כז] **וכוס שלו עומד מעוטר בכל הכוסות של בני הבית והכוס שלו באמצע.**

ואומר הגדה, עד שמגיע [כח] למצה זו, מביאין הקערה^ט, ואומר ממצה זו עד אשר גאלנו, ומכסים הקערה^ט ואומר אשר גאלנו ומברך בורא פרי הגפן ושותה הכוס.

ואח"כ מגלים פני הכלה (יה) לאחר

(יה) **לאחר שבע ברכות.**

וקודם שבע ברכות אסור במצה כל היום כארומה בלא ז' ברכות נישואין, מרומזין ע"פ רז"ל בפסוק [סוף רוח] יתן ד' את האשה הבאה אל ביתך כרחל, וכלאה, אשר בנו שתיהם את בית ישראל, "ועשה חיל באפרתה", "וקרא שם בכית לחם", "ויהי ביתך כבית פריץ" כו', "מן הנערה הזאת" ברכה בפני עצמה לא יהא זרע אלא מזאת.

[תוספת מעשה רב, ג]

פני הכלה, והכוס נקרא החתן שעליו נאמר הברכות.

[לקוטי דינים וביאורים]

[כח] **למצה זו, מביאין הקערה.** הרמ"א [סי' תעג ס"ו] כתב שיהיה הפת מגולה בשעה שאומר ההגדה,

מקורות וביאורים

מבואר שאין מחזירין את הקערה אלא כשאומר מצה זו, ומה שאמרו "שעונים עליו דברים הרבה" אין פירושו עליו ממש, אלא על ענין המצה. ועיקר הטעם הוא משום שצריך לומר מצה זו, ע"ש, וכן מבואר כאן שנהג רבינו להביא הקערה רק כשאמר מצה זו, ולא בשעת אמירת ההגדה.

עט. וכן כתב הרמ"א בסי' תעג ס"ז דמכסה את המצה בשעה שמברך, וכביאור הגר"א [שם ס"ק מט] הביא את דברי הרא"ש בפסחים בשם הירושלמי דפורס מפה ומקדש מפני בושחו של הפת שהוא מוקדם בפסוק ומוקדם לברכה, ואעפ"כ מקדשין על היין, וה"נ מפני טעם זה מכסין עכשיו הקערה.

פ. ויש לעיין אם יש להוכיח מכאן דאפשר לשתות את היין שמטיף, ודלא כמו שכתבו האחרונים דאין לשתותו, או דאעפ"י שאין לשתותו, מ"מ אם מטילו ע"ג קרקע הוי ביוזי אוכלין, וצ"ע. [ועי' הליכות שלמה פסח פ"ט ס"ק ע מש"כ בענין זה].

עז. הנה לעיל בהל' ברכת המזון [סי' פו] מבואר לענין עיטור הכוס של ברכת המזון שיהיה מעוטר בששה כוסות עיי"ש, וכאן מבואר דיהיה מעוטר בכוסות של כל בני הבית ולא נזכר כלל מנין הכוסות המעטרין, ובנוסף תוספת מעשה רב יש כאן ציור של ו' כוסות עומדים סביב הכוס האמצעי, כמבואר לעיל [סי' פו] דמעטרין בששה כוסות, ועיי' במילואים.

ובהגדה "יד מצרים" להגרי"א חבר זצ"ל כתב לענין קידוש, וז"ל: יש שיוצא ידי דעת רבינו הגדול מרן הגר"א ז"ל לעטר כוסו של גדול בשארי כוסות של בני ביתו והיו כולם עומדים סביבו והוא באמצע, וכך יהיו עומדים עד גמר הסדר ויש בזה כבוד שמים, עכ"ל.

עח. כתב הטור [בסי' תעג] דלאחר מה נשתנה מחזיר הקערה שבה המצות כדי שתהא לפניו כשאומר ההגדה כראמרינן [פסחים לו.]: לחם עוני שעונים עליו דברים, וגם שתהא לפניו כשאומר מצה זו מרור זה. וכ"כ השו"ע בסי' תעג ס"ז. וכתב הב"ח, דמדברי הרמב"ם [הלכות המץ ומצה פ"ח ה"ד]

מעשה רב סי' קצא [הנהגות אדונו הגר"א]

נהג להחזיר המצה רק לפני אמירת 'מצה זו'.

הרי נקט דלא בעינן שהמצות תהיינה על השלחן בעת שאומר ההגדה, דבעבור זה הוא הגדרה בזמן קיום המצה.

ואי משום לחם עוני אולי נקט כהב"ח הנ"ל ד'עונין עליו' היינו דיבור אודות החירות, (או אולי נקט דסגי ממצה זו' ואילך כדי לצאת ידי 'דברים הרבה' על המצות).

ריז

קובץ מפרשים

הלכות פסח

לקוטי הגר"א

(י"ב) **מרוך מרוסק**. ולכן המרור הנהוג במדינתנו הוא חריו"ן והוא תמכא שנוכר במשנה, ואמנם האוכל אותו כשהוא שלם כמעט הוא סכנה ואין בו מצוה שמחמת חריפות הוא מזיק גדול, וגם אי אפשר לאכלו כזית בפעם אחת, ולכן צריך לפררו על "ריבאיוזין" [מגדה] ולהעמידו מגולה כך דאו מפני חריפותו.

והעיר הגאון ע"ז שהוא כמ"ש לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה, ולפ"ז היה הראוי שיהיה הקערה לפניו בעת אמירת ההגדה, ומנהגו של הגאון אינו כן, אלא שנוטלין הקערה ב"מה נשתנה" והיא נטולה עד "מצה זו", והנראה שהעניית דברים היא "הא לחמא" וכן "מצה זו", ובוזה יצא. [זרע גר]

[כ"ט] **שבע ברכות הנ"ל**^פ, **דהיינו: יין, קידוש, זמן, על נטילת ידים, בורא פרי האדמה, אשר גאלנו הוא ברכת שעשה ניסים**^פ, **ובורא פרי הגפן על כוס שני. ואח"כ נוטלין לידים ומברכים על נטילת ידים. והמוציא ועל אכילת מצה על הפרוסה ובוצע שניהם**^פ.

ואח"כ אוכלין (י"ט) **מרור מרוסק**^פ

שיפררם כיום ויניה ככלי ויכסה הכלי עד התחלת הסדר ואז יפור אותו על קערה ואז יפיג חריפותו. [חיי אדם כלל קל, ג] **בענין** אכילת מרור שנהגו במדינתנו לאכול חריו"ן מפורר כי אי אפשר בשום אופן לאכול אותו שלם מבלי מפורר שהוא סכנת נפשות כמו שאירע רח"ל לאיזה אנשים בקהילתנו, ולכן נהגו לאכול

[כ"ט] **שבע ברכות וכו'**, **על נטילת ידים וכו'**. ולדעת הפוסקים דאין מברכין ענט"י

מפורר, וכן נהג הגר"א. **ושמעתי** שהגר"א הקפיד שלא ימלול החריו"ן עד

מקורות וביאורים

פג. מש"כ דמברך הכל על הפרוסה כן מבואר גם בביאורו [המובא בליקוטי הגר"א], והראשונים האריכו בסדר הברכות על המצה, כיון דצריך לקיים מצוות לחם משנה וגם מצוות מצה, ואין עושין מצוות חבילות, וע"כ י"א דיברך המוציא על השלימה ועל אכילת מצה על הפרוסה, וי"א שמברך המוציא על הפרוסה, ועל אכילת מצה על השלימה, כמבואר בטושו"ע סי' תע"ה ס"א, אבל רבינו ס"ל דמקרא ד"לחם עוני" למדנו דבמצה סגי בפרוסה, ובפרוסה מקיים את ה"לחם משנה" בפסח, וכן סובר כהשיטות דברכת הנהנין אין משום מצוות חבילות, וע"כ מברך הכל על העליונה, ומשמע דס"ל דא"צ לאכול ב' כזיתים אלא דבכזית א' מהפרוסה סגי.

ומה שכתב ד"ברוצע שניהם" היינו כשיטתו לענין לחם משנה דצריך לבצוע את כל מה שמונח לפניו, וכמש"נ לעיל סי' קכג, וע"כ הגם דהברכה קאי רק על הפרוסה מ"מ בוצע שניהם מדין לחם משנה.

פד. מש"כ "מרוסק" כונתו לאפוקי ממש"כ ה"חיות דעת" בהגדה "מעשה ניסים" שאין לרסק המרור, ועיי' בליקוטי הגר"א שהובא מש"כ החיי אדם דרבינו נהג לרסקו סמוך לסעודה שלא יפוג טעמו, עיי"ש. והחת"ס בגליון השו"ע סי' תעג ס"ה כתב ג"כ שיוציא במרור מרוסק עיי"ש.

ועיי' לעיל במעש"ר [סי' קעב] דמבואר שמוחר לטחון חריו"ן ביו"ט, ובהגהות פעולת שכיר שם כתב דצריך לעשות

פא. איתא בירושלמי [פסחים פ"י ה"א]: כל האוכל מצה בערב הפסח כאילו כועל ארוסתו בבית חמיו, והראשונים [ראב"ה, אור זרוע, שיבלי הלקט, אבודרהם, ועוד] כתבו לפרש, דכמו שכלה טעונה שבע ברכות עד שתהא דאריה להתיהוד עמו, כך האוכל מצה מברך שבע ברכות לפני שיאכל.

והנה הראשונים פירשו דחשבון הברכות כולל את ברכת המוציא ועל אכילת מצה, ויש שכתבו בכלל החשבון גם את ברכת ענט"י, אבל במעש"ר מבואר דיש ענין מיוחד של גילוי המצות קודם נט"י, וחשבון הז' ברכות הוא עד "שמגלין המצות". דהיינו ג' ברכות בקידוש, ב' כטיבול ראשון, וברכת אשר גאלנו, ובפ"ה"ג על כוס שני.

פכ. הטור [כס"י תעג] כתב, ואינו מברך [בקידוש] שעשה ניסים, לפי שעתידי לאומרו בהגדה, ע"כ. ולכא"ו כוונתו לברכת אשר גאלנו, וכ"כ בשבלי הלקט [סי' ריח], וכ"כ הרמ"א בדרכי משה [סי' חפג סק"א]. ועיי' בפרישה סי' חעג שהביא מדברי הראשונים עוד תירוצים ע"ז שאין מברכים שעשה ניסים. ואחי הרה"ג ר' חיים יצחק שליט"א העירני לנוסח הפיוט לשבת הגדול לרבי יוסף טוב עלם "כוס" ראשון מברך על היין ואח"כ קידוש וזמן, ואינו אומר נס עדיין שצריך לאמרו בהגדה, וראוי לכפלו אין", עכ"ל. ומבואר כד' הטור ורבינו, דברכת אשר גאלנו היא ברכת שעשה ניסים.

היוצא לנו מזה:

דעת הרמב"ם - "בעבור זה" - הוא הגדרה בזמן החיוב לספר, וליכא חיוב לספר על מצות ומרור דווקא, וגם לא ס"ל לדרשה ד"לחם עוני" - שעונין עליו דברים הרבה. ואין המצה טעונה ההגדה, ואין ההגדה טעונה מצה על השלחן. וכן נקטו להלכה הב"ח והגר"א. **דעת הרמב"ן** - "בעבור זה" הוא תנאי באופן קיום המצוה, וצריך שיהיו המצות על השלחן בפועל בעת קיום סיפור יצ"מ. וכן נקט השו"ע הרב (דרשה דלחם עוני לא מבואר מן הרמב"ן מה ס"ל בזה).

דעת הסמ"ק - "לחם עוני" מחייב שיאמרו ההגדה על המצות שתיאכלנה, אבל לא נתבאר אם הוא דין בהמצה או דין בהגדה, ובשו"ע הרב נקט שלחם עוני הוא דין במצה. ובדעת הטור כתב הב"ח דלא ברירא אם ס"ל כהסמ"ק או כהרמב"ם.

והנה יש נפק"מ להלכה בשתי פלוגתות אלו, אם בעבור זה הוא תנאי בקיום המצוה או הגדרה בזמן קיום המצוה, וכן אם לחם עוני הוא דין במצות סיפור או דין בקיום מצות אכילת מצה, וכדלהלן:

חובת נשים במצות סיפור יצ"מ

קיב

מנחת

בא, מצוה כא, מצות סיפור יציאת מצרים

חינוך

אבל כאן הדין מלמד עשה מפורשת להזכיר זמן שיש מלה, א"כ בין השמשות אם יום הוא אין מיוז מלה, ולא יאז אם הוא יום, זה פשוט. שוב ראיתי כשאלת אריה מ"מ, והיום שם דף בכל השנה אין יולא בין השמשות דפסק הוא, והנה דברי תלמידי רבינו יונה, אבל כאן אפילו תלמידי רבינו יונה מודים כמו שביארנו למעלה.

ולשיטת הר"מ דמלה זמנה כל הלילה,

א"כ יולא מדרים כלל פסח ג"כ כל הלילה [כלעיל אות ב']. אבל עד עמוד השחר, ומשעלה עמוד השחר ימלא הוא, ודאי אין אז מצוה כלל, ועיין שם בשאלת אריה [פי' ט'], דגם ככל השנה כשעלה עמוד השחר אינו יולא די מצוה, דלא דמי לקריאת שמע, ומכל שכן כאלו, ופשוט.

וסי' כ"ב [ג] ונוטלין וכו', ואם רצה וכו', עיין מוס' ברכות מ"ג ע"א ד"ה כל אחד, נראה שם דלין לטול שמי דיי לטוב, ועיין טור אור"ח סי' קנ"ח כ"ח יוסף [ד"ה וכמו הר"ן] מביא כל השעמוט, ודעת הר"מ כאלו פ"מ ה"א אינו קן.

וסי' כ"ג [ג] ומטבל הירק, היינו נמרוקת כמו שכתב אחר זה, וכן

כמו הר"מ שם ה"ג, ועיין טור אור"ח סי' מע"ג ונבי"ג שיעוט שאין לטול נמרוקת. (ד) והוא לא אחריו אינו מברך בורא נפשות רבות. נראה מדברי רמ"א דלכין כוונתו, ומ"מ אינו מברך ברכה אחרונה. ועיין שם טור ונבי"ג יוסף הדעות בזה, והר"מ שם כתב דלוקה כוונתו, ולא כתב הנכונה, נראה דפניאל ליה כשיטה זו שאין מנכין אחריו.

(ה) ואין מברכין עליו בורא פרי הגפן. דעת הר"מ [שם ה"ה י"ז] דמנכין על כל כוס וכוט, ועיין טור ונבי"ג סי' מע"ד השיעוט בזה, ועיין עוד שם ב"מ ק"ח שיעוט מדברי הר"מ הממנה.

(ו) ונוהגת בזכרים ונקבות בנשים וכו'. דבר זה מידוע גדול אללי, למה מהיה נוהגת מצוה זו נשים כיון דהוה מצוה עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות. ור"מ כאלו פ"ו ה"י גבי אכילת מלה כתב מפורש דנשים חייבות, כמבואר בש"ס [פסחים מ"ג ע"ג], אבל כאלו לא כתב זה, ולא מלאהי זה נשים מקום. ועיין ר"מ פ"ב מע"ג ה"ג, משיב המצוה עשה שהזמן

ואחר כך נוטל שתי ידי ומוברך על נטילת ידים, (ג) ומטבל בירק"ו ומברך עליו בורא פרי האדמה לפניו, (ד) ולאחריו אינו מברך בורא נפשות וכו', לפי שימתין עד שיאכל המרור ואז יברך בורא נפשות על המרור ועל הירק"ו, ואין כל מה שעשה בינתיים כמו שנפרש"י.

ואחר שאכלו מן הירק בחרוסת מוזגין כוס שני, וקורין ההגדה עם שני פרקים מן ההלל, ונוטלין היד האחת, ומברך אשר גאלנו וכו' על כוס השני ושותין אותו, (ה) ואין מברכין עליו בורא פרי הגפן, ולא אחריו על הגפן. ואחר ששתו כוס שני, נוטלין לידיים ומברכין על נטילת ידים, ונוטלין חצי מצה ומניחין אותה על השלימה, ומברכין על החצי המוציא ולאכול"ה מצה"י.

ונוטלין חזרת ומברכין לאכול מרור, ואוכלין ממנו כטיבול בחרוסת, ואין מברכין עליה בורא פרי האדמה, לפי שנפטר בה ברכה שברכו בירק תחלה, דהכי מתוכב בגמרא [פסחים דף ק"ג ע"ב] דלא הוי הפסקה לעולם שנצטרך לחזור ולברך, אלא אם כן יש בדבר שני ענינים, שיעקור האדם דעתו מן הענין, כגון דאמר הו וניכריך וכיוצא בזה, וכן שלא יהא באפשר לעשות שני הדברים ביחד, כגון מה שאמרו זכרונם לברכה [חולין דף פ"ז ע"א] משתי בורכין בהדי הדדי לא יאפשר. ואחר שאוכלין מן המרור כטיבול, כורכין ממנו על גבי מצה ואוכלין.

ואחר כך אוכלין סעודתן. ואחר כך אוכל כל אחד ואחד מעט"מ מצה, וזכר לפסח שהיה נאכל על השובע. ואין אוכלין עוד כל הלילה שלא לסלק טעם המצה מן הפה, כדכתיב [תהילים קי"ט, ק"ג] מדבש לפי, אבל מים ודאי שותין, שאין המים מפגיגין הטעם. וכן שותין גם כן תרי כסי דמצוה, כי לא נדחה מצוה מטעם זה.

ואחר כך נוטלין לידיים, ואין מברכין על נטילת ידים, ומוזגין כוס שלישי, ומברכין עליו ברכת המזון ובורא פרי הגפן, אבל לא לאחריו על הגפן. ואחר כך מוזגין כוס רביעי, וגומרין עליו את ההלל, ואין מברכין עליו בורא פרי הגפן, אבל אחריו מברכין על הגפן, והוא שלא יהא דעתם לשתות עוד כוס חמישי.

נמצא לפי זה שאין מברכין בורא פרי הגפן אלא תרי זמני, על כוס הקידוש ועל כוס הברכה, ועל הגפן פעם אחת, אחר כל הכוסות. וארבע הכוסות ומצה דמצוה צריכין הסיכה.

ויתר הפרטים מבוארים בסוף פסחים [פרק עשירי].

(1) ונוהגת בזכרים ונקבות, בכל מקום ובכל זמן. ועובר עליה ביטל עשה.

ח. רבינו כאן הולך בעקבות הרשב"א בסדר פסח [הארון] שלו [שו"ת המיוחסות להרמב"ן סי' ר"ח], ובסדר הקצר מבי"י (נדרסו בסוף תשובות וחי' הרשב"א פסחים, ב"ב תש"ד). ולכן לא צוינו כאן מקורות קדומים. ט. בטור סי' תע"ג כתב: ויולא טול קודם קידוש כי לקידוש אין צריך נטילה, ומיהו מי שרגיל לטול כל ימות השנה קודם קידוש, ולא חשבו לקידוש הפסק וכו'. גם עתה יכול לטול קודם. וראה ב"ח שנחלק עם רש"י אם נוטל צריך לטול שנית לכרסו. אבל הרשב"א בתשובה ח"א סי' קפ"ח ותשי"ב כתב: יתנו עכשיו הכל לטול את ידיהם קודם קידוש, ואין אדם נמנע מאלו בערבי פסחים [מדרב ברונא בפסחים ק"ו ע"ב], דנראה דמזלול בקידוש, ואומר אני שהטעם בערב פסח לפי שאי אפשר לו לקדש בפת, דכוס ראשון אומר עליו קידוש. ובי"ב הביא מהמרדכי, דבפסח שיש הפסק גדול בנתינים אין לטול קודם קידוש, משום דצריך לטול ידיו פעם אחת לעשות הטיבול ומנעא דברכה ראשונה היתה לבטלה, ע"ש. ועיין ב"י ובי"ח [נדעת הרא"ה בדבד הבית בית שיש שיע"א, דהקובע עצמו לשתיה בעי נטילת שתי ידיו]. ג. ודלא כדמשמע מפורש ומרדכי הנ"ל. ד. בדמ"ט מניח "הירק" יב. "טיבול ירק זה אין צריך שיעור, אלא אוכל כוית או אפילו פחות מכמות, לפי שאינו אלא כדי שישאלו התנוקות, ואם אכל כוית ברכה לאחריו אבל לא יברך מיד וכו', רשב"א בסדר הארון, ועיין מניח אות ח. ג. כשיטת הרשב"א הנ"ל בתערה הקודמת ובתשובותיו ח"א סי' ע"ב ורמ"א, ובאורחות חיים הלכות ליל פסח סי' ט"ז הביא בשם הרשב"א דלאחר המרור יברך מיד. הבי"י סי' תע"ג העתיק בלשון הרשב"א, ולאחר המזון יברך, ובעקבותיו פסק בעלת שבת שם שירך אחר ברכת המזון, מיהו בראש יוסף (אישקאפה) ובמאמר מרדכי כתבו שתי"ס כבי"י ומברך אחר הכריכה מיד. מיהו מספר השלחן לתימדי הרשב"א נראה שמברך לפני הכריכה. יד. להלן באכילת המרור. טו. כשיטת הרשב"א בראש הסדר הארון "שכל שנוטל משקין לשתות צריך לטול את מידיו אותה שנוטל בה את הכוס", ועיין מניח אות יו. טז. עד כאן בסדר פסח הארון להרשב"א, שלפנינו. יז. משום לחם עוני, הרשב"א בסדר הקצר ובחידושו לברכות ל"ט ע"ב. וכ"כ הרא"ה בפקודת הלויים שם. יח. ולא יולא אכילתי, וכ"כ באורחות חיים שם סי' כ"ג בשם הרשב"א והרא"ה ושאר ראשונים. יט. עד כאן בסדר פסח הקצר להרשב"א, שלפנינו. כ. כ"כ הרשב"א בסדר הארון בדבריו על ברכת בפה"ג על הכוס, ובתשובתו בח"א סי' ע"ב. כא. בשאר ראשונים "כוית" מיהו רבינו לא מירט בסדר זה שום שיעור. כב. יופי תלמידי א"מ מהר"ש ז"ל, כ"ד שיהא הטעם מצה בפיו שחייבין אנו לספר ביציאת מצרים כל הלילה, על כן צריך שישאר טעם המצה בפיו, אורחות חיים הלכות ליל פסח סי' כ"ח. כג. יא"ב מורי [הרשב"א] ז"ל אומר יין כדי וכו' וגם שלא יזו טעם המצה מפיו, אבל מים היה מתיר" דרשות ר"י'ן שיעוב סו"פ צו. כד. ראה טור א"י"ח סי' תפ"א ובאורחות חיים הנ"ל סי' ל"ד ול"ה. כה. כשיטת הרשב"א בסדר פסח ובתשובה ח"א סי' ע"ב.

ט) וראה הערה ט' לחינך. ט) בתשובות הרמב"ם [כלין] סי' ש"ב כתב שאחר הירק מברך וכן לפני המרור ואחריו מניח המרור מפקדת, ועיין מאמר מרדכי סיפן תע"ג סוסק"ג שהיה בצ"ע שהרי בחיבורו לא משמע כן.

חינוך מצוה כא ד"ה ונוהגת
מצות סיפור יצ"מ נוהגת גם בנשים מה"ת.
מנחת חינוך שם אות י'
מקשה על החינוך אמאי חייבות מה"ת הא הויה מעשהז"ג, ואין לומר דחייבות משום "בעבור זה - בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך"

מנחת

בא, מצוה כב, פדיון פטר חמור

חינוך

קיג

מצוה כב, פדיון פטר חמור

(א) [א] לפדות וכו'. עיין ר"מ פ"ג מביכורים, ועור יו"ד סי' שכ"א, ואכתוב קצת הדינים בקיצור.

מצוה כב

מצות פדיון פטר חמור

(א) לפדות ולד חמור זכר שנולד ראשון, שנאמר [שמות י"ג, י"ג] וכל פטרה חמור תפדה בשוה.

כב. יא. בא עשה ח. רמב"ם עיין פ"א הלכות ביכורים פ"ב. סמ"ג עיין קמ"ה. סמ"ק רמ"ב. טור יורה דעה שכ"א. א. תוקן עיני הכתוב כאן בפרשת בא, ובכל הדפוסים וכתה"י יופטרו. וכן בספר המצוות להר"ם, והוא פסוק בפרשת כי תשא, שמות ל"ד, כ. ובסמ"ג: "כתוב כפי בא ופטרה".

מדבררי הר"מ ה"ו נראה דמיקף משולד זמון פטר חמור חלה עליו המצוה עד שלשים יום, ולאחר שלשים יום אם רצה לפדותו פודה ולא רצה לערפו ערפו, ואין כאן אלא מצוה עיבוד בלבד, ועיין כסף משנה שכתב דפסק כרז ששם נבכורות י"ג ע"א דלאחר שלשים יום עובר עליו. אבל באמת דעת רנא נראה שם דלפילו לאחר שלשים יום אינו עובר לדון, ואין חילוק בין חיפק משולד או אחרי זמן רב, וכן מבואר בדברי הרמב"ן בהלכותיו שם, שכתב ופדיון פטר חמור לאלתר ואי אשה ליה אינו עובר עליו, וכן כתב הטור, ואין לו זמן ידוע אלא משולד עד ששם, אלא שמוציא לפדותו מיד כדי שלא יחמיק המצוה, ועי"ש כ"ב מצוה אוקימתא דרבא, וכתיב דלרבנן אינו עובר עליו רק ללא ימתן המצוה מחמת ושמרתם את המצוה [שמות י"ג, י"ז] ובמילתא [ס], וכן בשו"ע שם ס"א מצוה המחבר לשון הטור, מבואר שפוסק כרבא. ועיין במהרי"ט אלגוזי [אות י"ד ד"ה והנה לענין], מצוה בשם חו"ס חילוניות [נדעת רש"י] דרבא נא לישב דברי רב ששם, על כן פוסק הר"מ כרז ששם, והרמב"ן והרא"ש שם פוסקים כרבא [דסוכרים] דהוא שייחא בפני עצמו, על כן פסקו דאין עובר עליו. ול"ע קצת על מרן המחבר זיו"ד שלא הביא כדרכו דעת הר"מ, דלאחר שלשים עובר עליו, דידוע דעל הרוב מצוה לשון הה"מ.

והרבא המחבר כתב, זמן הפדיון עד שלשים יום, דעמו כדעת הר"מ. ולא תענה בלשון דלאחר זמן זה אינו בר פדיון, דכזה אין חילוק, אך כוונתו על לכתחילה ואחר זה עובר, וזה פשוט. פטר החמור אסור בהנאה עד שיפדה, ואם מת קודם פדייה ג"כ אסור בהנאה ונקבר, עיין כאן בש"ס י"ב ע"ב ור"מ ה"ד. ונראה דאין מועיל פדייה לאחר מיתה, דאי לאו הכי הוה ליה להפוסקים לנבאר דאם רוצה פודה לאחר מיתה, וכן בש"ס ג"כ פטר חמור, ובמהרי"ט אלגוזי [שם אות י"ב], עמד בזה למה לא מהני פדייה לאחר מיתה, כיון דמסקינן ביומא מ"ט ע"ב דפר ושה נקרא אפילו אחר מיתה עי"ש, א"כ אפשר דמהני פדייה אפילו אחר מיתה דנקרא חמור, ומצוה שם חוספתא מפורשת נבכורות פ"א ה"ו דאין מועיל פדייה לאחר מיתה, וכתיב דהטעם כיון דלימא בערפיה לימא בפדייה, עי"ש.

ואם החמורה הפילה נפל זכר, כיון דלא מהני פדיון דנפל היא ליה כמת, עיין פ"ג שבת פרק רבי אליעזר דמילה קל"ו ע"א, א"כ יקבר ללא מהני פדיון. **וקפ"י** מה שכתבנו י"ע איך סתמו הראשונים והאחרונים דמיקף מצוה לפדותו, ונראה ג"כ דמותר בהנאה מדסתמו הדברים, ובאמת היה להם לנבאר דדוקא ידוע שכלו לו חדשיו, היינו י"ב חדשים עיין בכורות ת' ע"א דבהמה נכח טמאה עיבורה י"ב חדש, אבל אם אין ידוע שכלו חדשיו א"כ אם פודה חיפק דלמא נפל הוא ולא מהני פדיון, ואסור ליהנות בו עד שיעברו שמונה ימים ויאל מכלל ספק נפל. ולהפוסקים [הג"ל נמצוה י"א אות ח'] דבאין ידוע אם, או חלו חדשיו היו ספיקא דאורייתא, א"כ מספק אסור בהנאה כאן, דלאיסור הנאה מספר חמור הוא דאורייתא עיין בש"ס ט' ע"ב. ואפילו להפוסקים דמן התורה אוליין אחר הרוב, עכ"פ מדרבנן אסור, הכי נמי כאן. וכן אם פדה חיפק ואחר כך חוץ שמונה ימים חלה ומת, או פיהק ומת, היו ליה ספיקא דאורייתא, עיין כסוגיא [שבת קל"ו ע"א] ומבואר שור יו"ד סי' ט"ו סק"ג, אם כן לא מהני הפדיון וטעון קבורה דאסור בהנאה. וכן אם הפדיון הוא עדיין ביד ימא, ודאי אינו צריך ליטנו לכהן דהוי ליה ספק ממונו. ואם נתן לכהן ואחר כך מת, זה חלו אינו מהני תפיסה מספק בתפס נדרשות, ואין כאן מקומות. אך עכ"פ ודאי פטר החמור אסור בהנאה מספק, ולא ביארו הראשונים והאחרונים דין זה שאף דפודה חיפק מ"מ אסור בהנאה עד שמונה ימים, וגם דאינו צריך ליטנו לכהן, דאף אם נאמר דרוב אינם נפלים, מ"מ לענין ממונו לא אוליין אחר

גרמן שנשים חייבות, קידוש היום ואכילת מנה ופסח ושמיחה והקהל, ולא משיב זה, מהיכל חמי יחייבו נשים במצוה זו. ולומר הטעם שנשים היו ג"כ נאותו הנם, כמו מקרא מגילה [עין מגילה ד' ע"א] וארבע כוסות [עין פסחים ק"ט ע"ב], כבר הוכיחו המוס' כנמה מקומות [ע"ש] דכרז זה אינו אלא דרבנן. ועיין שאגת אריה ה"ל קריאת שמע [סי' י"ג], בירר נכריות דגם ככל השנה נשים פטורות מוכרת ילאת מנרים מפני שהזמן גרמא, מכל שכן מצוה זו שהיא פעם אחת בשנה ודאי הזמן גרמא, ולא מלאמי בשום פנים טעם למה יחייבו נשים.

ואפשר לומר, לפי מה שהביא הר"מ כאן פסוק זה דזכור את היום הזה אשר ילאתם ממנרים, כמו שנאמר זכור את יום השבת לקדשו [שמות כ', ח'], אם כן אפשר דהוי גזירה שיה מקידוש של שבת, כמו דשם נשים חייבות הוא הדין כאן, אבל באמת בש"ס דלין אינו מוזכר, ועיין דף ק"ו ע"ב דלפינן הזכרת ילאת מנרים בקידוש היום מלמען מוזכר ולא מן זכור. וראייה בספר המצוות להר"מ עשה ק"ו שכתב דזכור הוא מצוה כמו זכור את יום השבת, ואין כוונתו לגזירה שיה, רק הביא דלרין להזכיר כשהוא ואין המכילתא [שהביא הר"מ שם] צדי לעיין בה, אבל כיון דהר"מ לא הביא דין זה ואין עולה על זכורו מי שביא זה, דברי הרב המחבר לע"ג מנין לו לחייב נשים בפשיטות במצוה זו.

ואין ראייה מאשמו שאלתו [פסחים קט"ו ע"א], היינו דמצוה עליו שהיה כן, אבל על האשה ודאי אין מצוה כלל. וגם החומרא של הרב המחבר מצוה לדי קולא, כי לדבריו נשים מוציאות אנשים ידי חובה בקיפור ילאת מנרים, ובאמת כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא, עיין ש"ס [שם ע"ב] גבי רב יוסף ורב ששם דאמרו אגדתא וכו'. ולומר כיון דהתורה אמרה בעבור זה נשעה שיש מצוה וכו', וכן חייבות באכילת מנה חייבות ג"כ בזה, אין זה כלום, דהמורה כתבה לגבי אנשים דלא הוא זמן חיוב, ומצינו כיוצא בזה במצוות אחרות ומ"מ אין הנשים חייבות, ולע"ג בזה.

והנה אם נשים חייבות, מוציאות אנשים, ואם הן ילואו את מוציאות, זה תלוי אם נשים בכלל ערבות, עיין בראשונים וכנמה מקומות ברא"ש [סי' קפ"ו ס"א ורע"א ס"ב], וטומטום מוציא ג"כ, ואנדרוגיטום את מוציא עיין ה"ל מגילה סי' תרפ"ט ס"ג. ואם אין נשים חייבות אינן מוציאות אנשים, וגם טומטום אף מניו אינו מוציא, ואנדרוגיטום מוציא את מינו, ותלוי עבד ותלוי בן חורין אף לעצמו אינו מוציא כמו שופר, עיין דיינים אלו ב"ב ע"א וה"ל שופר או"ח סי' תקפ"ט ס"ה, דזה פשוט דעבדים שוים לנשים. וקטן ושוטא אינם מוציין דאינם בני חיובא, אך חרש בלאו הכי לא שייך שיוציא דאינו מדבר, אך חרש המדבר אינו שומע אם חיב בקיפור ילאת מנרים, דאפשר דלרין להשמיע לאזניו, עיין הלכות קריאת שמע [ר"מ פ"ב ה"ח, שו"ע או"ח סי' ס"ב ס"ג], ובסוגיא נבכורות ט"ו ע"א לענין מצוה אם לא השמיע לאזניו, ועיין שאגת אריה [סי' ו', ז'] ואחרונים, וצריך קונטרס מיוחד לנכר כל המצוות התלויות בדיבור ואין כאן מקומו.

ומדרבנן נודאי גם נשים חייבות, דחייבות בארבע כוסות וכן בהלל בליל פסח, עיין בטובה ל"מ ע"א כסוגיא דאשה וקטן מקרין את ההלל עונין אחרייהו וכו', עיין חו"ס [ד"ה מי שהיה], וכן עבדים חייבים מטעם זה. ולענין אם דרבנן יכול להוציא המחויב מן התורה עיין או"ח כנמה מקומות [עיין סי' קפ"ו ס"א] ובאחרונים.

ויא' ונעשה זו כשאר עשין לענין כפיה עד שמלא נפשו ונצחו ממונו ותשובה, עיין מה שכתבנו לעיל [במצוות הקדומות] ותלמד לכהן. ולענין אם צריך לסיפור זה דוקא לשון הקודש או בכל לשון, ואם צריך להצין הלשון, ואם אינו מנין אם יש חילוק בין לשון הקדש או לשון אחר, עיין נאלו נאמרין [סוטה ל"ג-ל"ג], וא"ח כנמה מקומות סי' ס"ב סעי' ב' וק"ג ס"א וה"ל מגילה [סי' תר"ט ס"ח], ופרי מגדים בפתיחה הכוללת [ת"ג אות ו', ח'] ורמ"א או"ח סי' תע"ג ס"ו, וצריך קונטרס מיוחד ואריכות לנכר הענינים, וכאן באמי רק לרמז ולעורר.

(א) קטע זה נדפס במהדורות הקדומות להלן סוף אות ב'.
(ב) וכיה במכילתא דרשב"י. — אולם עיין בפרישה כאן סק"ט. ויכול לפדות אף לאחר מיתה (מנחות).
(ג) וי"ע להלן אות ט"ו.

ה"ח חובות אחרים

כפיה ובבבוב

בשאר השונות

קה"י

פסחים

כתבי

ריח

משום דבעינן שיהא נאכל לתיאבון כמבואר ר"פ ע"פ דקפדינן טובא על ענין "לתיאבון" ובגמר הסעודה כבר אינו לתיאבון, באופן אחר י"ל דהא כשיש על האדם חיוב מצוה אסור לו לאכול עד שיקיים את המצוה כמבואר בסוכה דף ל"ח ואיך יתכן שיעסוק בסעודתו טרם שקיים חיוב פסח דאורייתא דרמיא עלי, הא חיישינן שמא ימשך בסעודתו ועי' פ"ק דשבת גבי לא ישב לפני הספר.

ופא"מ מסביר דברי הרמב"ם ז"ל ע"פ מה שמלא בהגהות בנין שלמה דבעינן שיהא נאכל הפסח בסמוך כדי אכילה פרס למנה דכתיב על בסמוך, ובדואי אם יסוד זה אדק הוא טעם יפה למה שהאריך הרמב"ם כזית פסח בתחילה כדי שיהא סמוך למנה, אבל קשה מאוד להגיד דינים חדשים שלא שערום הראשונים ז"ל ולומר שהרמב"ם ז"ל סמך על חידוש זה שלא הכיר בו אדם עד שבה אחרון אחד ז"ל ועלחה על דעתו לאחד כזאת.

עוד עלה על דעתי לדברי הרמב"ם ז"ל שלמד ממנה בזמה"ז דאכלינן בתחילה כמבואר בגמ' הסדר ואכלינן בסוף לשם האפיקומן ומסתבר שזהו ג"כ הסדר בקרבן פסח.

סימן ק"ח

בענין חיובא דנשים במצות סיפור יציאת מצרים

כתב החינוך במצוה כ"א דמצוה זו לסיפור יציאת מצרים כליל פסח נוהג בזכרים ונקבות היינו דגם נשים חייבות במצוה הגדה מדאורייתא ובמנחת חינוך תמה דהא הוי מצוה עשה שהזמן גרמא ונהי דאיתרבו למנה

שאוכל אח"כ הוא כאכילה בשר בעלמא, ואע"פ שאכתי נשאר בהפסח מצוה אכילה קדשים שהוא על כל הקרבן מ"מ מצוה פסח מיהו ליכא על השובע שהרי לאכול מקודם הפסח ואח"כ החגיגה אסור לפי שאין הפסח על השובע רק שאר קרבן, וה"נ בפסח גופי' את"ל דמה שאחר כזית אינו אלא כאכילה שאר קדשים, אע"כ דכל האכילה מקרי מצוה אכילה פסח ומחשב שפיר שהפסח הוי על השובע וכמשנ"ת ויש לדחות ולפלפל בכ"ז.

[א"ה ע"ע קה"י ברטת סי' ר' ז']

סימן ק"ז

בענין הבאת ק"פ לפניו וסדר אכילתו

(מכתב)

נהנתי הרבה בהערותיו היקרים והנחמדים במכתבו ואכתוב הנלענ"ד בזה, לענ"ד הא דחנן הביאו לפניו גופו של פסח אינו לשם אכילה אלא לשם ההגדה דהא לפני ההגדה מביאין אותו שע"כ הבן שואל והטעם הוא דחנן בדף קט"ז ע"ב דל"ל פסח זה וכו' שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא לה', ומשור"ה אריך שיהי' הפסח לפניו בשעת הגדה, ולשון "גופו של פסח" הוא כלפי הא דחנן לעיל מזה לענין בזמה"ז הביאו לפניו מצוה וחרוסת ושני תבשילין והשני תבשילין הם זכר לפסח ולחגיגה ואהא מסיים המשנה שז"א אלא בזמנינו אבל בזמן שביהמ"ק קיים היו מביאין לפניו ולא שני תבשילין "זכר לפסח" אלא גופו של פסח.

ובמה שפסק הרמב"ם ז"ל שתי אכילות, הגה זה שנאכל כזית בסוף הא חנן במשנתנו אין מפטירין וכו' והשאלה היא מנלן שגם בתחילה אוכל כזית, ונראה די"ל

כתבי קהלות יעקב סי' קח עד ד"ה והנה

מיישב דעת החינוך שמצות סיפור היא תנאי וחלק ממצות אכילת מצה, דכתי' לחם עוניי שעונין עליו דברים הרבה, ומשור"ה חייבות במצות סיפור. ומוכיח כן מגמ' פסחים קט"ז:

[מבואר מדבריו דס"ל כהשו"ע הרב הג"ל ד'עונין עליו דברים הרבה' הוא דין על המצה, שיאכל מצה שנאמרה עליה ההגדה, ועל כן כל שחייב באכילת מצה חייב בסיפור, ולכאורה לפי"ז אשה שאין לה מצה פטורה ממצות סיפור. אמנם לענין אנשים אולי חייבים אף בדליכא מצה, שהרי מצוות סיפור אינה תלויה במצוות מצה (מלבד לדעת הרמב"ם). וע"ע לקמן במדור להלכה]

כתבי

פסחים

קה"י

ריט

מקרא דכל שישנו בכל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה במצות הגדה לא איתרבו ואי משום שאף הן היו באותו הנס ז"א אלא מדרבנן כמש"כ התוס', ולענ"ד דעת החינוך שענין הגדה וסיפור יציאת מצרים הוא כעיקר מעניני מצות מצה ושייכה למצות מצה ויסוד לזה מהא דדרשין לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה ומשמע שהוא תנאי וחלק ממצות הלחם מצה שיהו עונין עליו דברים היינו סיפור יציאת מצרים ואת"ל דנשים פטורות מהגדה ממילא הרי אין המצה שלה לחם שעונין עליו דברים ובע"כ שהם חייבים במצוה דסיפור יציאת מצרים.

שו"ך דהוא סוגיא מפורשת למצה וסיפור יציאת מצרים תלי זב"ז דבפסחים קט"ז ב' קאמר ראב"י קומא פטור מלומר הגדה כתיב הכא בעבור זה וכו' ופרכין מהא דר"ש ור' יוסף אמרי אגדתא להוציא זב"ז אלמא דמחוייבין בהגדה [דאינו מחוייב אינו יכול להוציא את המחוייב בדבר] ומשני קסברי רבנן [היינו ר"ש ור"י] מצה בזמן הזה דרבנן [פי' ומדרבנן גם סומא מחוייב] והשתא מה ענין מצה לאגדתא הול"ל אגדתא בזמן הזה דרבנן ועוד דאין שום מקום לחלק לענין הגדה מזמן הבית לזמן הזה דבשלמא במצה י"ל בזמן הזה דרבנן משום דכתיב מצות על מרורים יאכלוהו ותלוי במצות פסח אבל מה ענין אגדתא לזמן הזה אע"כ דענין אגדתא מישך שייכה למצות מצה, וכמו דבדליכא מצות מצה ליכא מצות הגדה ה"נ בנשים דאיתנהו במצה ע"כ איתנהו בהגדה [אף שיך לחלק קצת דהגדה תלוי במצות מצה ומצות מצה אינו תלוי בהגדה] וכן אמר התם דגם ראב"י סובר מצה בזמן הזה דרבנן אלא דסובר כל דתקון רבנן כעין לאורייתא תקון ולא תקון רבנן בזמן הזה בסומא כיון דבזמן הבית נמי פטור מאגדתא וממילא פטור

ממצה דהרי משמע דלראב"י בזמן הזה סומא פטור לגמרי ממצה אפי' מדרבנן הרי דכל שאינו במצות אגדתא אינו במצות מצה ומדמחייבי נשים במצה ע"כ ז"ל דמחייבי נמי במצות אגדתא.

והנה התם חנו ר"ג אומר כל שלא אמר ג' דברים אלו לא יצא ידי חובתו וכו' פסח זה וכו' ע"ש שפסח המקום ב"ה על בתי אבותינו במצרים מצה זו וכו' ע"ש שלא הספיק בליקם וכו' ויש לעיין מה פירוש לא יצא יד"ח אס ר"ל שלא יצא יד"ח מצות סיפור יציאת מצרים או דר"ל שלא יצא יד"ח מצות פסח מצה ומרור [וענין לא יצא יד"ח פירש הר"ן ז"ל שלא יצא יד"ח מצוה כהוגן אבל מ"מ עיקר המצוה יצא ע"ש] ומדמייתי עלה קרא דואמרתם זבח פסח משמע דר"ל דלא יצא יד"ח פסח שמתנאי פסח הוא לומר ולבאר טעמו [ומצה ומרור איתקוש בזה לפסח כמש"כ התוס' קס ד"ה ואמרתם] וא"כ ה"ה במצה בדלא אמר טעמו לא יצא יד"ח מצה ומוכח מכאן דענין מצות מצה זקוקה לסיפור ענינו וממילא דנשים שמחוייבות במצה ע"כ דמחוייבות לומר ענינו וטעמו ומכאן ג"כ סמוכין דענין סיפור יציאת מצרים מישך שייך למצות מצה.

וראייתי בתפא"י על משניות שפירש לא יצא יד"ח שאמר ר"ג היינו שלא יצא יד"ח סיפור יציאת מצרים ולענ"ד כמדומה שאינו במשמע כן אלא ר"ל שלא יצא יד"ח פסח מצה ומרור.

סימן ק"ט

בענין שומע כעונה בסיפור יציאת מצרים

בפסחים קט"ז דר"ש ור"י אמרי אגדתא

ח

ויגד

סימן ב'

משה

כתב וגם שחבב לפניו כשיאמר מלה זו וכו' ושמה ישכח מלהבזיון לפניו באמצע קריאת ההגדה לכך עוב שיחזיר הקערה לפניו קודם שיתחיל בהגדה עכ"ל. ואולי זה הוא גם כן דעת רש"י דף ל"ו ע"א ד"ה שעונין עליו דברים שגומרים עליו את הכלל ואומרים עליו הגדה עכ"ל, ולכאורה הרי גמר הכלל הוא לאחר הסעודה ואין שייך לשון עונין עליו, [ובאמת המאירי בדף קט"ו ע"ב כתב לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה פירוש קריאת ההגדה והתחלת הלל, אמנם בדף ל"ה ע"ב גרס המאירי הראשון ענין הלל באכילתו דכתיב לחם ענין], אך לפירוש הג"ל אחי שפיר דהכוונה דעל ענין המלה אומרים הגדה והלל (ועיין עוד מש"כ לקמן סימן ל"א אות ד'), וגם דעת הרא"ש הג"ל שאין הקערה על השלחן בכל משך אמירת ההגדה על כרחק שכן היה בפירוש עונין עליו דברים הרבה, דהא לא עליו ממש ענין, דלא מסתבר לומר שבאמירת הא לחמא עניא על המלה ילאו חוצת עונין עליו דברים הרבה כמוצאן. וראיתי בפירוש קמחא דאבישונא על מחזור רומא שכחז למה נקראת המלה לחם עני שעוניים עליו דברים הרבה פירוש קריאת ההגדה וההלל על אכילתו עכ"ל, וזה גם כן בפירוש הב"ח.

אך סחימת החוס' ושאר ראשונים זטור וש"ע שיש באמת חיוב לספר יציאת מצרים על מלה שלפניו כפשטות לשון לחם שעוניים עליו דברים הרבה, ומבואר כן להדיא בלשון ש"ע הרב הג"ל בסעיף כ' וסעיף מ"ד (ועיין עוד בדבריו בסיומן הפ"ג סעיף ז') והשמיע לגמרי אלל מלה שזריך להיות שם משום אמירת מלה זו וכו' רק לענין מרור רקע שזריך לומר עליו מרור זה עייש"ה, ובש"ע סימן תע"ג סעיף ז' מבואר שהמלות לריבין להיות על השלחן במשך כל אמירת ההגדה, ויותר מזה כתב בבית יוסף ובזמ"א שם סוף הסיומן שהמלות לריבין להיות גם מגולין משום לחם עוני (וכעת מלאתי בספר בני יששכר לניסן מאמר ד' דרוש א' שהביא דברי הב"ח הג"ל וכתב שדבריו אינם מוציאים עיי"ש).

במציונו למדים שג' פעמים כתבו הפוסקים צהא שזריך להיות הקערה לפניו בשעת ההגדה, (א) דרשת לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה, (ב) אמירת מלה זו ומרור זה, (ג) דרשת בעבור זה בשעה שמהל ומרור מונחים לפניך.

והנה דרשה לחם עוני יש להסתפק אי הוא חלק ממלות מלה והכוונה שמאזה לקיים ידי חובת אכילת מלה במלה כזו שענו עליו דברי ההגדה, כפשטות לשון הפסוק שצעת ימים תאכל עליו מלות לחם עני, שיאכל לחם עוני דייקא, וכשאר אינד דדרשות שבגמרא שם על תיבות אלו דלחם עני שהם חלקים מגוף מלות מלה, (ובן נראה לפי דעת הש"ע הרב שדרש דבעבור זה הכוונה כפשוטו לספר בשמלה ומרור מונחים לפניו וכנ"ל, ואם כן לכאורה הו למה לן דרש לחם שעונין עליו דברים הרבה הלא הוא הוא, אך לפי פירוש זה אחי שפיר דבעבור זה קאי על הסיפור ולחם עוני על האכילה שיאכל מזה כזו שענו עליו דברי הגדה), או נימא דהוא חלק ממלות הסיפור והכוונה זה שיש קפידא שיקיים מלות הסיפור על מלה ומרור, ולחם עוני קאי על כללות ענין מלה שהוא לחם כזו שעונין עליו דברים הרבה מכת מלות סיפור יציאת מצרים על מלה. והבבא מונה לענין מעשה יתבאר מחוץ הדברים להלן.

אך הא פשיטא דגם אי נימא כדרך הב' שהוא חלק ממלות הסיפור גם כן הכוונה לספר על המלה שיאכל זו ידי חובתו דייקא, דלחם לא כן למה הולך להביא לפניו כל הג' מלות בהתחלת הסיפור כדאיתא בעור שו"ע הג"ל הלא היה די במלה כל שהוא ושזו לפני האכילה להביא לפניו כפי הלכות לאכילת מלה אלא ודאי שהסיפור לריך להיות על המלה שיאכל זו אחר כך ידי חובת מלות אכילת מלה, וכמש"כ להלן בסוף אות ז'.

בעל הבית והמסובים :

(ג) **במזון** וש"ע סימן תע"ג סעיף ד' כתב מציאתו לפני בעל הבית הערה וכו'.

מצה או במצות סיפור. ומבאר דלפי דעת השו"ע הרב ש'בעבור זה הוא תנאי במצוות סיפור יצ"מ, אזי הוי 'לחם עוני' דין במצוות אכילת מצה, ולכן בעי תרווייהו.

ויגד משה עמוד ח ד"ה והנה [ליקוט נפלא בסוגיות ליל הסדר להג"ר משה יהושע כ"ץ הי"ד] חוקר בגדר 'לחם עוני' שעונין עליו דברים, אם הוא דין במצוות אכילת

ז מ ש ה סימן ב' ו י ג ד

שלימה על כל פנים עם הפרוסה וזה די מטעם דאחיה לחם עוני וגרעה מהשניה שהיתה לריכה להיות שלימה מטעם לחם משנה ע"ש, על כן צודאי דיש ליקח לחם משנה גם צלולי פסחים, וע' בפרמ"ג מש"ז סימן הע"ה ס"ק ה' שכתב יראה לי שאם אין לו צלול א' כי אם שחי מזה שלימות ויחס שלימות עד המוליא דבעינן לחם פסחים קי"ו ע"א דמאי שגא פסח משאר יום טוב, והא דפורסין קודם פהא לחמא עינא מנהגא הוא כמו שכתב הלבוש והוא מצ"י סימן תע"ג צ"ס הכלבו וכתלמוד לא נזכר מזה כלום, והרי הר"מ ז"ל כתב שפורס צשעה שאומר המוליא ואף שלא נהגו כן ע' צ"ח סימן תע"ג מכל מקום היכא דלא אפשר ודאי לחם משנה עדיף טפי וכדאמנן עכ"ל, [וע' ספר ארחות חיים ריש סימן תע"ה צ"ס פ"ח].

אולם עתה התבוננתי לצד מה שמציא צר"ן פסחים שם ושאר ראשונים דעת רב האי גאון דהא דאמרו צברכות דף ל"ט ע"ב הכל מודים בפסח שמניח פרוסה בתוך שלימה וצולע דהיינו צבצואו לפניו פרוסה רשאי לצרף על הפרוסה, אבל אם הצואו לפניו שלימין שיהא רשאי לפרוס אין לנו ע"ש, ובמאירי שם כתב שהדברים נראין אלא שהמנהג לפרוס והטעם כדי שיסתמשו מזו להצנעת חליה תחת המפה עד שמתוך כך נותנין לב יותר לאכול כזית מזה באחרונה זכר לפסח עכ"ד, מעשה צ"אם לא הצניע צעת יחז לאפיקומן אלא אוכל אפיקומן ממנה שצקערה אינו נכון כל כך (אף לפי המנהג) לשזור את המנה לפני הצרכה.

לבד מזה אין נכון להביא המנות רק צשעת צרכת המוליא דהא אמרו חכ"ל צפסחים שם לחם עוני שיענין עליו דברים הרבה והיינו שעל המנה שיוצאין צה ידי חובתו יענה ההגדה, ומצואר צתוספות דף קי"ד ע"א ד"ה הצואו שיל כן החזירו השלחן עם המנות מיד אחר שעקרו

מצואר מזה שרק לפני צעל הצית עורכין קערה ולא לפני המסובים, ומקורו צגמרא דף קע"ו ע"ב אמר ר' שימי צר אשי מלה לפני כל א' וא' מרור לפני כל א' וא' וחרוסה לפני כל א' וא' כו' ר' הונא אמר כולהו נמי לפני מי שאומר הגדה, והלכתא כר' הונא [ועיין שם צרשצ"ס ד"ה מלה וצחוס' ריש ד"ה למה (ומקור דצריכה הוא מרש"י שכתב כן צספר האורה סימן ל'), שדצריכה לריכין ציאור דהא ממילא הלכתא כר' הונא, ולא מלאתי צמפורשים שיעירו על זה, וכן ראיתי חזות קשה צספר המנהיג אות ע' שכתב צתורה"ד כדכחצו צערצי פסחים מניחין שלחן ומלה לפני כל א' וא' ומרור לפני כל א' וא' ואין עוקרין את השלחן אלא לפני מי שאומר הגדה עכ"ל הרי שהעתיק לשון ר' שימי צר אשי, — וכתב צפרי חדש על ש"ע הנ"ל דאפילו צזמן התלמוד שאכלו כל א' על שלחנו המיוחד לו אין לריך, כל שכן האידנא שכולם אוכלין צשלחן אחד (וכן נראה מרשצ"ס שם ד"ה מלה עיי"ש), וכן כתב צמשנה צתורה ס"ק י"ז צשם אחרונים שזה אפילו צמקומות שיש שלחן קטן לפני כל א' וא'].

והייתי רגיל תמיד כשהייתי מסוב צשלחן מו"ח הגה"ח [מוהרי"י אצדקע"י פאפא צעבאמח"ס ויגד יעקב] ז"ל ולהבדיל צחל"ה צשלחן אצאמור"ר הגה"ח שליט"א כשהיו צאין למוליא מלה הייתי מציא לו צ' מנות שלימות וצרכתו צרכת המוליא ואח"כ צצרתי מלה השני' כדי לצרף עליה על אכילת מלה כדעת הרמז"ס צפרק ח' הלכה ו' לפרוס צשעה צמצרכין המוליא ע"ש, ואף שאנו נובגין לעשות היחן חחלת הסדר מ"מ כיון שמתמת כצוד אצ וכצוד חמיו לא רליתי לעשות צפניהם קערה צפני"ע וצכן אין דנין אי אפשר מאפשר וצפיר יש לעשות כן צנד"ד. — ואין לומר דאין קפידא כל כך צלחם משנה צלול פסח דהרי לכמה שיטות הראשונים מצרף על שלימה ופרוסה, זה אינו דמצואר צמאירי פסחים דף קע"ו ע"ב וצשאר ראשונים דלכו"ע צעינן

ויגד משה עמוד ט ד"ה לבד

נפ"מ להלכה בחקירה הנ"ל אם יש להניח כל המצות מצוה שיאכלו המסובין על השלחן בעת אמירת ההגדה, שאם הוא דין במצות סיפור די שיהיו כמה מצות על השלחן, אבל אם הוא דין במצה שיאכלו, צצריכים להניח כל המצות שיאכלו לקיום המצוה על השלחן בעת אמירת ההגדה. ומציין דפליגי בזה הטור והב"ח, ולהלכה נקט השו"ע צצצריכים המצות להיות על השלחן בעת אמירת ההגדה, ועי' להלן בדברי המשנ"ב. [אמנם מדברי השו"ע הרב הנ"ל מבואר שרק ג' המצות מניחים על השלחן, אף דס"ל שלחם עוני הוא דין באכילת מצה, וכנראה דס"ל שכיון שכל המסובין אוכלים קצת ממצות אלו יצאו דין "לחם עוני", ול"צ שיהא כל הכזית ממצות אלו, ויל"ע].

י ו י ג ד סימן ב' מ ש ה

עוד לפני ההגדה ע"ש, ואם כן לריך שיהי' על השלחן בעת שמתחיל לומר ההגדה, ועל כן מן הראוי שיהיו על השלחן מתחלה מיד אחר הקידוש וכסדר שמצואר בטוש"ע. [והנה לפי דעת המהר"ל מפראג והב"ח צפירוש לחם עוני (המוצא צאות שלפני זה) שאין הכוונה כפשוטו שיש חיוב אמירה על המלה דייקא, אם כן אין חשש אם המסיב אלל בעל הבית יקה מלה שלו סמוך להסעודה אחר ההגדה, דאי משום אמירת מלה זו וכו' אולי די שישמע מפי בעל הבית ובפרט אי נימא דלשון מלה זו אינו מעכב כנזכר צאות שלפני זה (או יאמרנו לעלמו בשעה שלוקח מלה שלו), ואי משום צעזור זה וכו' (לפי דעת ש"ע הרב ה"ל) הלא יש מלה ומרור מונחים לפניו. אך לפי הכרעת הש"ע ואחרונים שיש צאמת חיוב לספר יליאת מלרים על המלה שיקיים צו מלה אכילת מלה אם כן אורח וכדומה שאוכל ממה של עלמו ולא ממה שלפני הבעל הבית לריך להיות גם מלחו על השלחן בשעת ההגדה וכנ"ל].

דבעין שיהיו על שלחנו ממש דוקא, ול"ע על הפוסקים שלא ביארו דהיום שכל א' אומר הגדה לריך לערוך קערה בכל שלחן וכן יש לנהוג לדינא עכ"ד.

והרואה יראה שאין הדברים מוכרחים, די' לומר דהואיל וכולם סומכים אחתא דבעל הבית וגררים אחריו למלה ומרור כמו שכתב צמחרי"ל ושאר פוסקים שהבעל הבית היה מחלק ממלחו להמסובים, וכן הוא לשון העור ואין לריבין להביא מכל אלו לפני כל א' וא' אלא לפני בעל הבית והוא יחלק לכולם, על כן נחשבים כולם כאילו סומכים על שלחנו (כן לענין אמירת ההגדה בשעה שמלה ומרור מונחים לפניו על המלה שי"א צו יד"ח וכן לאמירת מלה זו וכו'). והא דאיתא בגמרא לפני מי שאומר ההגדה היינו רק לאפוקי שאין לריך גם לפני המסובים אלא די בשמונה לפני בעל הבית לחוד, (וגם שלא יהא מונה רק בשלחן של א' מהשומעים אלא לפני האומר ההגדה דייקא, וזה מדוייק בלשון הר"פ שצ"מ"ק מלה קמ"ד אות צ' שכתב ותיא הקערה נחונה לפני מי שאומר הגדה), אבל אין הכי נמי דגם כשכולם אומרים ההגדה די צמונה על שלחן של בעל הבית.

ואף דבש"ע הרב סימן תע"ג סעיף כ"ד כתב גם כן הא דשמיטה מצעל הבית, ואעתיק לשונו, כל דברים אלו דהיינו המלה והמרור והחרוסת וצ' חבשילין אין לריך להביא אלא לפני מי שאומר ההגדה דהיינו לפני בעל הבית אבל בני הבית שהן יולאין בשמיטה מצעל הבית אין לריך שיהיו דברים אלו לפניכם לא בשעת שמיטת ההגדה ולא בשעת הסעודה שבעל הבית יחלק מלה ומרור וחרוסת לכל א' וא', שאף שביום עוב לריך לצעו על לחם משנה מכל מקום כיון שהם יולאין בצרכת המוליא של בעל הבית הם יולאים גם כן בלחם משנה של בעל הבית עכ"ל, נראה דלא כתב כן אלא משום דכלל שם גם הא דאין לריך שיהיו דברים אלו לפניכם גם בשעת הסעודה יען שיולאין

• (ג) **והנה** בגמרא ה"ל הלשון כולהו נמי לפני מי שאומר הגדה, וראיתי בספר מועדים וזמנים סימן רנ"ו שכתב דלכאורה לדין שכל א' אומר הגדה [עיין לקמן סימן י"ט אות כ"ב] לריך לפני כל א' קערה מדינא, אמנם נ' דאי כולם אוכלים על שלחן א' סגי אי מונה אלל אחד דטובה מסובין צאותה שלחן והוא כמונה לפני כל א' וא', ורק לפני שיהי לכל א' שלחן מיוחד מיבעיא לן אי מניחין קערה אלל כל א' וא' או לא, אבל היום אי מונה בשלחן לפניכם הוא ממילא אלל כולהו, ורק לכבוד צעלמא ימאחר שהבעל הבית נוהג הלילה דרך חירות גהגו להניח הקערה אלל בעל הבית דוקא וכמצואר בש"ע, ולפי זה אם יושבים הרבה אנשים בכמה שלחנות צליל פסח כיון דהיום כל א' וא' אומר הגדה לריך קערה בכל שלחן ושלחן דוקא, וכן מצואר בגי' המכילתא [מוצא להלן אות ח'] לא אמרתי אלא בשעה שיש מלה ומרור מונחין לפניך על שלחן, הרי

קפ

מבית לוי

ולכן הטמינו את הבשר עד שעת האכילה, ומוה נקבע מנהג ישראל עד היום להטמין האפיקומן שהוא זכר (הגר"ח, מו"ז ח"ז ס" קפח)

מגיד

(א) מגלה המצות ומגביה את הקערה ואומר את ההגדה, וצריך לפרשה ולהסבירה לבני ביתו הנשים והקטנים.

(ב) יש לספר הרבה מעניין יציאת מצרים מן הדברים המובאים בחז"ל בנוסף על אמירת ההגדה.

(ג) לדעת מרן הגרי"ז דין אמירת ההגדה על המצות הוא כדין קידוש על היין, ובוה מקיימים מצות סיפור יציאת מצרים כהלכתה, כדרשנין במכילתא "לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מונחין לפניך על שולחנך", וגם מהא דאמרו שנקרא לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה, ולפ"ז צריכים כל המסובין לקחת לכזית ראשון מן המצות שהיו על השלחן בעת אמירת ההגדה.

(ד) לדעת הגר"א יש הידור מצוה אם בעה"ב או עורך הסדר בלבד קורא את ההגדה וכל המסובין שומעים ממנו מילה במילה.

(ה) מרן הגרי"ז דייק בלשון הרמב"ם כי עיקר המצוה של סיפור יציאת מצרים הוא דרך שאלה ותשובה, ולכן נכון שבני הבית והמסובין ישאלו על הניסים שנעשו לישראל במצרים והבעל הבית או עורך הסדר ישיבם.

(ו) אחרי שאמרו "הא לחמא עניא" מוזגין כוס שני וכאן הכן שואל "מה נשתנה".

(ז) אין לו בן או בת, אשתו שואלתו. שני אנשים אחד שואל לשני, ואח"כ אומרים "עבדים היינו". וגם כשמיסב בעצמו, שואל לעצמו.

(ח) יש להשגיח על הקטנים שלא ישנו עד אחרי "עבדים היינו".

(ט) לכתחלה יש להזהר שלא להפסיק כל זמן אמירת ההגדה בדברים שלא מעניין הסדר וסיפור יציאת מצרים.

(י) מרן הגרי"ז היה חוזר על שאלת החכם והתשובה אליו פעמיים, פעם אחת בנוסח הרגיל — הנדפס, ובשנית היה אומר: "ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח עד אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן" — וזה כגירסת רבי זלמ'לע מוילנא אחי הגר"ח מוואלאזין, כלומר למדהו את כל דיני הפסח עד אחרון הדינים שבמסכת פסחים — אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן.

הגדה מבית לוי עמ' קט אות ג
[תורת שושלת בריסק]

דעת הגרי"ז דמקרא ד'בעבור זה' יש להניח המצות על השלחן כדי לקיים מצות סיפור, ומשום דין 'לחם עוני' יש לכל אחד מן המסובין לאכול כזית מן המצה שהיתה על השלחן בעת אמירת ההגדה.
[ג"כ ס"ל שבעבור זה הוא תנאי בקיום סיפור יצ"מ, ולחם עוני הוא דין באכילת מצה, וס"ל שלקיום דין לחם עוני צריכים כל המסובין לאכול כזית מהמצות שהיו על השלחן בעת אמירת ההגדה, וכהויגד משה הנ"ל.]

באר הגולה קעו

הלכות פסח סימן תעג

לשמרה (ט) לאפיקומן, ונותנין אותה (נט) תחת המפה, וחציה השני ישים בין שתי השלימות. (ס) ויגביה (פ) הקערה ויש בה המצות ויאמר (פא) 'הא לחמא עניא' עד 'מה נשתנה'. הגה (פב) ויאמר (פג) בלשון שמבינים הנשים והקטנים או יפרש להם הענין, וכן עשה ר"י מלונדר"י כל ההגדה בלשון לע"ז (פד) כדי שיבינו הנשים והקטנים (כל"כ ומהר"ל). 'ואז יצוה (פז) להסיר מעל השולחן (פה) ולהניחם בסוף השולחן כאלו כבר אכלו, כדי שיראו התינוקות (פח) וישאלו: ז' מוזגין לו (פז) מיד (פח) כוס שני, (פט) כדי שישאלו התינוקות למה שותים כוס שני קודם סעודה. ואם אין חכמה בכך, אביו מלמדו. אם אין לו בן, אשתו שואלתו. ואם לאו, הוא שואל את עצמו. ואפילו תלמידי חכמים שואלים זה לזה (ק) 'מה נשתנה' וכו'. (ע) וכשהבן או האשה שואלת אין צריך לומר 'מה נשתנה' אלא מתחיל 'עבדים' (מהר"ל). 'וכשמתחיל 'עבדים היינו לפרעה', מחזיר הקערה שבה המצות לפניו (עא) וקורא כל ההגדה. 'וכשיגיע ל'מצה זו' צריך להגביה להראותה למסובין, שתחבב המצוה עליהם (ויש להגביה מצה הפרוסה שהיא כלחם עוני) (מהר"ו), (עב) וכן כשיגיע (פא) ל'מרור זה'. (עג) 'וכשיגיע ל'לפיכך', מגביה כל אחד כוסו בידו עד שחותם 'גאל ישראל': הגה ונהגין לזרוק מעט מן הכוס

ש טור
ת הרא"ש
ושאר פוסקים א שם
במרא קט"ו, וכן כתבו
התוספות הרש"ם שם
כ משנה וביחיא שם
קט"ג טור מהא ולחם
עתי כר קט"ו ד שם
ק"א ה טור בשם מהג
אשכנז ושאר פוסקים

באר היטב

בוה, דיודעים שאלו הדברים לא ניתנו על השולחן לצורך האכילה, מ"א: (כג) וישאלו. ויאמרו להם שאין רשאי לאכול עד שיספרו ביציאת מצרים, ולכן אין ליתן שום מצה על השולחן עד אחר הסדר, מהר"ל: (קד) מה נשתנה. לא יאמר אנו חייבים לטכול וכו' אלא אנו מטבילין, דאינו חייב אלא משום הכיורא, טור. כשיאמר והיא שעמדה לאבותינו וכו' עד הקב"ה מצילנו מידם יאחו הכוס בידו ואז יהיה הפת מכוסה כשאוחז הכוס בידו. וכשיאמר ונאמר לפניו שירה חדשה צ"ל ונאמר בניקוד סגול, 'ונאמר', שהוא לשון עבר, דקאי על גאולת מצרים שעברה, ב"ח, רש"ל, שלי"ה: (פא) למרור. אבל כשיגיע לפסח שהיו

ולכן אם אירע שאכל כזית לא יכרך ברכה אחרונה, ט"ו ומ"א, ח"י: (ט) לאפיקומן. וחלק הגדול יטמין, אחרונים. גם ראוי לכורכה במטפת ולחניח בין הכר והכסת וכשרוצה לאכול יוציאה כמו שהיא בתוך המפה וישלש לאחוריו וילך כמו ד' אמות ויאמר כך היו אבותינו הולכים משארות צורות בשמלותם, רש"ל. ועח"י סימן תעב ס"ק ב טעם למנהג שהתינוקות לוקחים האפיקומן: (כ) הקערה. עם כל מה שעליה, וא"צ להסיר התבשילין, טור: (כא) הא לחמא. וי"א הא כלחמא, עמ"א. וכתב מהרש"ל סימן פח לאמרו בקול רם: (כב) להסירם. ועכשיו לא נהגו להסירם משום שאין היכר להתינוקות

ביאור הלכה

שאותו חלק יהיה יותר גדול [אחרונים]: (נט) תחת המפה. זכר למה (עד) שאומר "משארותם צורות בשמלותם". ויש שנותנין אותה על כתפיהם, זכר ליציאת מצרים. והיו נוהגין שיכרוך האפיקומן במפה שלא כיבסו בקראמע"ל¹, כי הכרים מסתמא מכוסין בקראמע"ל [ח"א]: (ס) ויגביה הקערה. עם כל מה שעליה, (עא) ואין צריך להסיר התבשילין: (סא) 'הא לחמא'. ויש אומרים (עו) 'כהא לחמא'. וצריך (עז) לאמרו בקול רם: (סב) ויאמר בלשון וכו'. רוצה לומר, מ'הא לחמא' ואילך, דהוא התחלת הגדה: (סג) בלשון שמבינים וכו'. ויקיים בזה מה שאמר הכתוב "והגדת לבנך וגו'": (סד) כדי שיבינו הנשים. שהרי גם נשים חייבות במצוות הלילה ובאמירת הגדה, וכו"ל כסימן תעב סעיף יד. ולכן החיוב גם על המשרתת שתשב אצל השולחן ותשמע כל ההגדה, ואם צריכות לצאת לחוץ לבשל, על-כ"פנים מחוייבת לשמוע הקידוש, וכשיגיע ל"רכן גמליאל אומר כל שלא אמר וכו'" תכנוס ותשמע, עד לאחר שתיית כוס שני, שהרי מי שלא אמר שלשה דברים הללו לא יצא. ונהגין שגם קוראין אותן שתשמע סדר עשרה מכות שהביא הקדוש-ברוך-הוא על מצרים, כדי להגיד להם כמה נסים עשה הקדוש-ברוך-הוא בשביל ישראל [ח"א]: (סה) ולהניחם בסוף השולחן. ואם השולחן קטן, יסירם לגמרי מעל השולחן, כי בלאו הכי ליכא שינוי לתינוק [עו"ש]: (סו) וישאלו. המצות (עט) המוכנות לאכילה למה מסלקין אותם, ויאמר להם שאין רשאי לאכול עד שיספר ביציאת מצרים. כתב מהר"ל, דאין ליתן שום מצה על השולחן עד זמן הסעודה: ז' (פז) מיד. רוצה לומר, שלא ימתין במזיגת הכוס עד שיגיע ל'לפיכך' שאז צריך לאחוז הכוס בידו, אלא מיד שמסיר הקערה מעל השולחן מוזג: (פח) כוס שני. ואינו צריך (עט) שטיפה והדחה, שכבר שטפו לקידוש: (פט) כדי שישאלו וכו'. רוצה לומר, ועל-ידי-זה יתעורר לשאול יתר השאלות ותמיהות שרואה בלילה ההוא: (ע) וכשהבן או האשה שואלת. והוא הדין אם תלמיד-חכם אחד שואל לחבירו, הנשאל אינו צריך לומר 'מה נשתנה': (עא) וקורא כל ההגדה. ואין לומר בהסיבה רק באימה ויראה [שלי"ה]. כשיאמר 'ונאמר לפניו שירה' צריך לומר ונאמר בניקוד סגול, 'ונאמר', שהוא לשון עבר, דקאי על גאולת מצרים [אחרונים]: (עב) וכן כשיגיע ל'מרור זה'. אבל כשיגיע ל'פסח שהיו אבותינו וכו'" לא יאחו בידו הבשר שהוא זכר לפסח, דהוי כמגביה קדשים בחוץ, דנראה מזה שהקדשו לפסח. כתב המרדכי דצריך לומר (עג) ונאכל שם (פ) מן הזבחים ומן הפסחים", דהא אוכלין תחלה מן החגיגה דהיינו הזבח, אבל הפסח נאכל על השובע: (פז) וכשיגיע ל'לפיכך' מגביה וכו'. ובשלי"ה כתב, דגם כשיאמר הפסיקא 'והיא שעמדה לאבותינו ולנו' עד "הקדוש ברוך הוא מצילנו מידם" יאחו הכוס בידו, ואז יהיה הפת מכוסה כשאוחז

וכמגן-אברהם כתבו הרבה אחרונים למעלה כסימן קעח סעיף ו, וזלת הט"ו, עיין שם, וצריך לומר דגם כאן יש לומר סברא זו, דכרפס ומרור ב' מצוות ניהו ולהכי אין אחת פוטרת את חברתה, וצריך עיין:

שער הציון

(עד) אחרונים: (עא) מגן-אברהם וש"א: (עב) מגן-אברהם: (עג) רש"ל בתשובה: (עד) עיין באליה רבה שהשיג על המגן-אברהם סעיף-קטן כה, והעתיקו הפרי-מגדים, ולכן לא העתיקו דבריו: (עז) אחרונים: (פ) עיין בט"ז מה שהביא עוד בשם מהר"ו, וכשחל פסח במוצאי-שבת צריך לומר באותה לילה "מן הפסחים ומן הזבחים", שהרי אין חגיגה נאכלת בלילה זה דאין חגיגה קריבה בשבת, והזבחים הם חגיגה ושלמי-שמחה שמקריבין למחר ביום זה. ועיין תשובת כנסת-יחזקאל סוף חלק אורח-חיים מה שפירש שם שאין מוקדקין בכך, שהרי אנו מכקשים שיגיענו ה' למועדים הבאים ששים בעבודתו, ושם נאכל לשנה הבאה, כשלא יהיה פסח במוצאי-שבת, מן הזבחים דהיינו חגיגה ואחר-כך מן הפסחים:

תרגום: 1 עמילז חטה.

שלחן ערוך סי' תעג ס"ז בא"ד וכשמתחיל עבדים היינו מחזיר את הקערה כשמתחיל לומר עבדים היינו

הלכות פסח סימן תעג תעד תעה קעז באר הגולה

(כו) (עד) באצבעו (ד"ע) כשמגיע לידם ואש ותימרות עשן, וכן כשמוכיר המכות דצ"ך עד"ש באח"ב בכלל ובפרט, הכל (עה) ט"ז פעמים (מהרי"ל). (עו) ויהיה הפת מגולה בשעה שאומר ההגדה עד 'לפיכך' (עז) שארזו הכוס (פ) [מן] בידו, (עה) ואז יכסה הפת (אגור וכ"י):

תעד על כוס שני אין מברכין, וכו סעיף אחד:

א שותה כוס שני ארזין מברך עליו (א) לא ברכה ראשונה ולא ברכה אחרונה, שאין מברכין 'בורא פרי הגפן' כי אם על כוס של קידוש (ב) ועל כוס של ברכת המזון. ירזין מברכין 'על הגפן' (ג) כי אם אחר כוס רביעי: הגה והמנהג בין האשכנזים לברך ברכה ראשונה (ד) על כל כוס וכוס, (ה) אבל ברכה אחרונה אין מברכין רק אחר האחרון לבד, וכן דעת רוב הגאונים:

א טור בשם אביו הרא"ש שם בפרק ערבי פסחים ורב כהן צדק וכתב הרא"ש שם שם שכן נתנו ב שם בשם רב שררא ורב האי והרא"ש והרי"ו

תעה יתר דיני הסדר, וכו ז' סעיפים:

א (א) *איטול ידיו ויברך 'על נטילת ידים'. ויקח המצות כסדר שהניחם, הפרוסה בין שתי השלימות, (ב) (ג) (ד) *ויברך 'המוציא' ועל אכילת מצה, ואחר-כך יבצע

א פסחים ט"ז ב ברכות ל"ח

שערי תשובה

באר היטב

על הקרי"ן סכנה ואין בו מצוה, ע"ש: [ס] בידו. עה"ט. וכתב באור-החיים פ' כהעלותך: גר יכול לומר כל סדר ההגדה עכרים היינו כו', והביאו כה"ר. ומ"ש בנוסח מן הזבחים דבמ"ש י"ל להיפך, עין בכנ"י ס"ס כ"ג ובשנת תפז היה פסח במ"ש ודרש בשבת הגדול שלא לשנות הנוסח, שאנו מתפללים שנוכה לאכול דוקא זכר למה שנאמר אצבע אלהים היא, וכן עיקר, ח"י: (כז) בידו. בנוסח הברכה אשר גאלנו כתב מהרי"ו כשחל פסח במ"ש דיש להפך ולומר תחלה מן הפסחים ואח"כ מן הזבחים דאין חגיגה דוחה שבת, ובליל ב' להיפך, ע"ש. ובפסח-מעובין סימן רסח כתב שיש לומר הכל בנוסח אחד, מן הזבחים ומן הפסחים. והסמכת אחרונים כמהרי"ו, וכ"כ הכ"ח. באמירת הלל אין לישב מוטה אלא באימה וביראה, של"ה. כתב לבוש: אין נוהגין לברך על הלל כיון שמחלקין חציו קודם הסעודה וחציו לאחר הסעודה. סומא חייב בקריאת ההגדה, וכשמגיע למצה זו ולמרור זה אין לומר 'זה', אלא אומר מצה שאנו אוכלים וכו', עה"י ס"ק לט:

אבותינו וכו' לא יאחו בידו דהוי כמגביה קדשים בחוץ, אבל מ"מ יסתכל בו, מהרי"ו סימן קצג: (כו) באצבע. כתב בהגהת מנהגים דיש לזרוק בקטנה דהיינו הזרת, והמ"א כתב דיש לזרוק בקמיצה שהוא אצל הקטנה דבקמיצה הכה הקב"ה למצרים, ובד"מ כתב דיש ליקח באצבע דוקא זכר למה שנאמר אצבע אלהים היא, וכן עיקר, ח"י: (כז) בידו. בנוסח הברכה אשר גאלנו כתב מהרי"ו כשחל פסח במ"ש דיש להפך ולומר תחלה מן הפסחים ואח"כ מן הזבחים דאין חגיגה דוחה שבת, ובליל ב' להיפך, ע"ש. ובפסח-מעובין סימן רסח כתב שיש לומר הכל בנוסח אחד, מן הזבחים ומן הפסחים. והסמכת אחרונים כמהרי"ו, וכ"כ הכ"ח. באמירת הלל אין לישב מוטה אלא באימה וביראה, של"ה. כתב לבוש: אין נוהגין לברך על הלל כיון שמחלקין חציו קודם הסעודה וחציו לאחר הסעודה. סומא חייב בקריאת ההגדה, וכשמגיע למצה זו ולמרור זה אין לומר 'זה', אלא אומר מצה שאנו אוכלים וכו', עה"י ס"ק לט:

(ב) ויאחזם. כל שלשתן, העליונה למוציא והשלישית ללחם-משנה והפרוסה על שם לחם עוני, ויברך ברכת המוציא ויניח השלישית להשטמ מידו

ביאור הלכה

משנה ברורה

* יטול ידיו. עיין משנה ברורה. וכתבו בשבלי-הלקט: כיון שחלוי הטעם בהסח-הדעת, אם ברור לו ששימר ידיו היטב ולא נגע בכתיב-הקודש או בשאר דברים המטמאין הידים אין צריך לחזור ולטול ידיו שהרי ידיו טהורות מנטילה הראשונה, ואם נטל אין לו לברך שמא יהיה ברכה לבטלה, עד כאן לשונו. וכעין זה כתב המגן-אברהם בשם המרדכי. ואף דלדינא לדין בוודאי צריך לחזור ולטול ידיו, וכדלעיל בסיומן קנח סעיף ז, ובפרט כשלא כיון מתחלה לאכילה, על-כל-פנים אין לו לברך, וכמבואר שם; והנכון שבאופן זה יטמא ידיו קודם הנטילה כדי שיוכל לברך: * ויברך 'המוציא' ועל אכילת מצה ואחר-כך וכו'. הטעם, משום דאיכא פלוגתא, דאית פוסקים דסוביין שיברך 'המוציא' על השלימה ועל אכילת מצה על הפרוסה, ואית דסברי להיפך, לכך פסק המחבר שיאחזו שתייהם בידו [לברך התחתונה

הכוס בידו: (עד) באצבעו. נוהגין (פג) לזרוק באצבע, על שם "אצבע אלהים היא", ולא כמו שכתב בהגהת מנהגים לזרוק בזרת קטן: (עה) ט"ז פעמים. כנגד אותיות י"ו משמו של הקודש-ברוך-הוא, שהכה את פרעה: (עו) ויהיה הפת מגולה וכו'. דלכן נקרא המצה (פז) 'לחם עוני', שעונין עליו דברים: (עז) שארזו הכוס בידו. כדי (פג) לומר שירה על היין: (עה) ואז יכסה הפת. שלא יראה (פד) בושתו, כדאיתא סימן רעא סעיף ט:

על כוס ראשון היה יורע שישתה עוד כוס, הלכך לא בעי לברוכי על כל כסא וכסא: (ב) ועל כוס של ברכת המזון. והכוס רביעי נפטר בברכה של כוס שלישי: (ג) כי אם אחר כוס רביעי. ואף-על-גב שברכת-המזון הוא גמר וסילוק, וחשיב כהפסק גמור לענין ברכה ראשונה של כוס שלישי, (ג) מכל מקום לענין ברכה אחרונה לא מפסיד מידי, שאין היסח-הדעת מחייב לברך תיכף ברכה אחרונה, ויכול להמתין עד שישתה כל הכוסות ואז יפטור בברכה אחרונה את כל הארבע כוסות ביחד: (ד) על כל כוס. דמשהתחיל בהגדה אסור לשנות, (ד) ולהכי הוי הפסק לאצרוכי ברכה בכוס שני, ואפילו נימא דזה אינו מפסיק לענין ברכה (וכהיא דסימן קעח סעיף ו), מכל מקום כיון דכל חדא וחדא (ה) הוי מצוה בפני עצמה, יש לברך על כל כוס ברכה בפני עצמה: (ה) אבל ברכה אחרונה. דאין היסח-הדעת קובע ברכה לאחריו, וכנ"ל:

א (א) לא ברכה ראשונה. ואף-על-גב (ב) דארכעה כוסות שתקנו רבנן (ג) כל אחת מצוה בפני עצמה היא, מכל מקום כיון דליכא היסח-הדעת משתיה, שהרי כשביריך

א (א) יטול ידיו וכו'. רוצה לומר, אף-על-גב שנטל להירקות, כמו שכתב בסיומן תעג סעיף ו, מכל מקום כיון דאמר בינתיים הגדה והלל (ב) חיישינן שמא הסיח דעתו ונגע במקום מטונף, שהידיים עסקניות הן: (ב) ויאחזם בידו. כל (ג) שלשתן: העליונה והתחתונה בשביל לחם-משנה, והפרוסה על שם לחם עוני; ויברך ברכת 'המוציא', ויניח השלישית להשטמ מידו, ויברך על הפרוסה עם תפיסת העליונה 'על אכילת מצה', ויברך שתי הברכות טרם ישברם, וכמו שמסיים המחבר

שער הציון

(פג) דרכי-משה, והעתיקו האליה רבה, וכן הסכים בחוק-יעקב. ויש אומרים שזירוק בקמיצה, עיין מגן-אברהם. ופשוט שאם הוא איסטניס ועל-ידייה יהיה נמאס בעיניו אחר-כך לשנות הנוטר מן הכוס ויבוא לידי הפסד אוכלין, אין כדאי לזרוק ממנו באצבעו אלא על-ידי שפיכה מן הכוס. אחר-כך מצאתי שיש אומרים שלכתחלה נכון לנהוג כן על-ידי שפיכה מן הכוס ולא באצבע, ועליכן באיטניס בוודאי יש לנהוג כמו שכתבתי: (פג) גמרא: (פג) מדרש: (פג) מגן-אברהם: (ה) עולת-שבת: (ג) כנגד ד' לשונות של גאולה: (ג) הגר"א בשם הרמב"ן: (ד) כן הוא דעת הגר"א, דוהו הטעם שמברכין על כל כוס: (ה) מגן-אברהם. והט"ז כתב טעם על זה, והוא גס-יכן כעץ זה: (ה) גמרא: (ג) מגן-אברהם וש"א:

רמ"א ס"ל תעג ס"ז בא"ד ויהיה פת צריך שתהיה הפת מגולה בשעה שאומר ההגדה
משנה ברורה שם ס"ק עו הטעם שמגלים המצות הוא שהמצה נקראת לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה.
[אמנם לא מבואר אם הוא משום קיום מצות מצה או מצות סיפור יצ"מ]

הלכות פסח סימן תעב

קסט באר הגולה

ר' הרשב"א בחשוכה
מהא דרדורם מ"ח
ומהירושלמי ש טור
כשם הירושלמי פרק ג
דשקלים ח שם בשם
הירושלמי א משנה
פסחים צ"ט בבבלי
כ כפירוש הרשב"ם שם
ג שם ק"ח ד הרא"ש
שם ובתשובה והמורכי

(לג) רוב הכוס אפילו מחזיק כמה רביעיות. (וצריך לשנות השיעור (יג) שלא בהפסק גדול בינתיים) (כ"י בשם רוקח): י' ימי שאינו שותה יין (לה) מפני שמזיק או שונאו, צריך (יג) לדחוק עצמו ולשתות (לו) לקיים מצות (לה) ארבע כוסות: י"א שמצוה לחזור אחר (לה) יין (יז) אדום (אם אין הלבן משוכח ממנו) (טור): י"ב (טו) (לט) היוצאין ביין מבושל (מ) ובקונדיטון: י"ג (מא) "אפילו (טו) עני המתפרנס מן הצדקה (מב) יימכור מלבושו או ילוה או ישכיר עצמו בשביל יין (מג) לארבע כוסות: י"ד (מד) גם הנשים חייבות בארבע כוסות ובכל (מה) מצוות הנהגות באותו לילה: טו' תינוקות שהגיעו לחינוך, (מו) מצוה ליתן לכל אחד (מז) כוס באר היטב

לכתחלה מצוה מן המובחר ליקח היין היותר משוכח בלי תערובות. וקונדיטון פ"י שנתערב בו דבש ופלפלין. וכתב הט"ז דמקום שאין יין מצוי ישנה מי-צמוקים. ובחשוכה ריב"ש סימן טז מבואר דדוקא באותן צמוקים שיש בהם לחלוות כשמעצרים אותן, אבל אם אין יוצא מהן דבש רק על-ידי שרייה במים אין יוצאין בהם, ע"ש, וכ"כ הרוקח וכן נוהגין, ח"י: (טז) עני. כ"י המ"א: ג"ל דמי שאין לו אלא ד' כוסות מצומצמים אחר מדינה יקחם כלילה הראשונה הכל, ולא יקח ב' כלילה הראשונה לקידוש ולכה"מ וב' כלילה שניה, דיומא קמא עיקר; ונר ביתו עדיף מד' כוסות משום שלום בית, עכ"ל. כתב הט"ז: ג"ל בכ"מ שנוכר

ביאור הלכה

ברורה, וכל-שכן לענין ד' כוסות. ועיין שם בביאור הלכה שהרענו עוד, דלענין ד' כוסות בעינן דוקא רוב כוס לחומרא, וכגון שהוא אדם קטן שעשה בן י"ג, דמלא לוגמיו דידיה הוא פתוח מרוב רביעית, צריך דוקא רוב רביעית. ומצאתי כעת להר"ן פרק ערבי פסחים דיבור המתחיל 'אם טעם' שכתב גם-כן כדברינו, וכן כתב מהר"ם חלאווה בחידושו

לחוש לדעה זו: (לד) שלא בהפסק גדול. דהיינו, (מו) שלא ישהה בשתיית רוב הכוס יותר מכדי אכילת פרס, ואם שהה יותר משיעור זה, אין מצטרף תחלת השתיה לסופה ואפילו בדיעבד לא יצא, (מז) וצריך לחזור ולשתות אפילו בכוסות אחרונות [דאין כאן משום מוסף על הכוסות, כיון דלכולי עלמא לא יצא]. ולכתחלה יש לזיזוה שלא לשהות בשתיית רוב הכוס יותר מכדי שתיית רביעית, לחוש לדעה ראשונה המבואר כסימן תריב, עיין שם; (מח) ומכל מקום בדיעבד אם שהה בשתי כוסות אחרונות לא יחזור וישתה, וכעין שמבואר לעיל בסעיף ז בהג"ה, עיין שם, ובשתי כוסות (מט) ראשונות יחזור וישתה. ולכתחלה נכון (נ) לשתות רוב הרביעית בבת-אחת: י' (לה) מפני שמזיקו. רוצה לומר, שמצטער בשתייתו (נא) וכואב בראשו מזה. ואין בכלל זה כשיפול למשכב (נג) מזה: (לו) לקיים מצות וכו'. מה שאין כן בשבתות וימים טובים יכול לשמוע קידוש מאחר ויוצא בזה, אבל הכא חל חיוב השתיה על כל אדם: (לז) ארבע כוסות. ויכול למחזו היטב, אכן בעינן שיהא עדיין ראוי לקידוש [עיין לעיל סימן ער"ב סעיף קטן טז במשנה ברורה], וגם (גג) יכול ליקח יין-צמוקים או חמר-מדינה: י"א (לח) יין אדום. דכתיב "אל תרא יין כי יתאדם", אלמא דהאדמימות מעלה וחשיבות; ועוד, זכר לדם, שהיה פרעה שוחט בני-ישראל. (נד) ובמקומות שמצויין הגוים להעליל עלילות שקרים, נמנעים מליקח יין אדום: י"ב (לט) יוצאין ביין מבושל. ולכתחלה (נה) טוב יותר ליקח יין שאינו מבושל, אם לא שהמבושל טוב יותר, וכן כי האי גוונא לענין קונדיטון: (מ) ובקונדיטון. פירוש, שמעורב בו דבש ופלפלין. ועיין לעיל סימן ער"ב סעיף ח ובמה שכתבנו שם, והוא הדין לכאן: י"ג (מא) אפילו עני וכו'. ומי שאין לו אלא ארבע כוסות אחר המזיגה, (נו) יקחם הכל כלילה ראשונה. ונר ביתו עדיף מארבע כוסות, משום שלום בית. ומי שאין לו אלא שתיים ושלוש כוסות, עיין [ריש] סימן תפג במגן-אברהם (ס"ב) איך נהג: (מב) ימכור מלבושו. היינו (מז) אם הגבאים לא נתנו לו, אף-על-פי-כן אין לו לפטור עצמו, אכן באמת הם מחוייבים ליתן לעניים ארבע כוסות. ותמיהני על איזה מקומות שאין משגיחין על זה, הלא דבר זה פשוט ומבואר (מח) בכמה פוסקים: (מג) לארבע כוסות. של יין או חמר-מדינה. וארבע כוסות נתקנו כנגד ארבע לשונות של גאולה: "והוצאתי אתכם", "והצלתי אתכם", "וגאלתי אתכם", "ולקחתי אתכם": י"ד (מד) גם הנשים חייבות. דאף שהוא מצוה שהזמן גרמא מכל מקום חייבות, (נט) שאף הן היו באותו הנס: (מה) מצוות הנהגות וכו'. כגון מצוה ומרוד ואמירת הגדה: טו' (מו) מצוה ליתן וכו'. אבל (ס) אינו מעכב: (מז) כוסו לפניו. עיין בסימן רע"א סעיף יג בביאור הלכה שצדדנו דקטן אינו צריך לשתות רוב

שער הציון

(מז) אחרונים: (מה) אחרונים: (מו) מגן-אברהם ופיר חדש והגר"א: (מז) מגן-אברהם ופיר חדש וגר"א. ומסתברא דצריך גם-כן לברך מחדש, דהיי כנמלך, לדידן דמברך על כל כוס, וכנ"ל: (מח) מגן-אברהם, משום דלהרבה פוסקים דוקא כבדי אכילת פרס, ולדידהוהוה כמסופי על הכוסות: (מט) מגן-אברהם. ולפי מה שכתבנו לעיל בסעיף-קטן כא דלדידן דלא נהגינן לשתות בין הכוסות וצריך לברך כשחזרו ושתוה, אם-כן לא משכחת האי דינא דמגן-אברהם רק כשהיה דעתו לשתות בין כוס ראשון לשני דאין צריך לברך כשחזרו ושתוה, דאי לאו הכי בכוס ראשון לא יחזור וישתה דהיי כמסופי על הכוסות, וכן באר במתניית השקל: (נ) מגן-אברהם ואליה רבה: (נא) מירושלמי, עיין בית-יוסף: (נב) כן נראה לי פשוט, דאין זה דרך חירות: (נג) אחרונים: (נד) חוקי-עקב וש"א: (נה) כמבואר לעיל סימן רע"ב סעיף ח במשנה ברורה, עיין שם: (נו) מגן-אברהם וחוקי-עקב וש"א: (נז) אחרונים: (נח) רמב"ם וסמ"ג ורשב"ם ושאר פוסקים: (נט) גמרא: (ס) חוקי-עקב, ומפני שלהרבה פוסקים לא נתקנו ארבע כוסות לקטנים וכרבי יהודה, עיין רי"ן גיאות ורמב"ם ורשב"ם ומהר"ם חלאווה:

שלחן ערוך סי' תעב סעי' יד
נשים חייבות בד' כוסות ובכל מצוות הנהגות באותו לילה
משנה ברורה סי' תעב ס"ק מה
כגון מצוה מרוד והגדש"פ
[לא מבואר אם חייבות מרה"ת או מדרבנן]

הלכות פסח סימן תעג

באר הגולה קעו

לשמרה (ט) לאפיקומן, ונותנין אותה (נט) תחת המפה, וחציה השני ישים בין שתי השלימות. (ס) שריגביה (כ) הקערה שיש בה המצות ויאמר (כב) (סא) 'הא לחמא עניא' עד 'מה נשתנה'. הגה (סב) ויאמר (סג) בלשון שמבינים הנשים והקטנים או יפרש להם הענין, וכן עשה ר"י מלונדר"י כל ההגדה בלשון לע"ז (סד) כדי שייבנו הנשים והקטנים (כל"כ ומהר"ל). 'ואז יצוה (כז) להסיר מעל השולחן (סה) ולהניחם בסוף השולחן כאלו כבר אכלו, כדי שיראו התינוקות (כג) וישאלו: ז' צמוזגין לו (סז) מיד (סח) כוס שני, (סט) כדי שישאלו התינוקות למה שותים כוס שני קודם סעודה. ואם אין חכמה בבן, אביו מלמדו. אם אין לו בן, אשתו שואלתו. ואם לאו, הוא שואל את עצמו. ואפילו תלמידי חכמים שואלים זה לזה (כד) 'מה נשתנה' וכו'. (ע) (וכשהבן או האשה שואלת אין צריך לומר 'מה נשתנה' אלא מתחיל 'עבדים' (מהר"ל). 'וכשמתחיל 'עבדים' היינו לפרעה', מחזיר הקערה שבה המצות לפניו (עא) וקורא כל ההגדה. 'וכשיגיע ל'מצה זו' צריך להגביה להראותה למסובין, שתחבב המצוה עליהם (ויש להגביה מצה הפרוסה שהיא כלחם עוני) (מהר"י), (עב) וכן כשיגיע (כס) ל'מרור זה'. (עג) 'וכשיגיע ל'לפיכך', מגביה כל אחד כוסו בידו עד שחותם 'גאל ישראל': הגה ונהגין לזרוק מעט מן הכוס

ש טור
ת הרא"ש
במשנה
במרא קט"ז, וכן כתבו
התוספות ורש"י שם
כ משנה ובריתא שם
קט"ז ג טור מהא דלחם
עניו ב"י קט"ז ד שם
ק"א ה טור בשם מנהג
אשכנז ושאר פוסקים

באר היטב

בוה, דיודעים שאלו הדברים לא ניתנו על השולחן לצורך האכילה, מ"א: (כג) וישאלו. ויאמרו להם שאין רשאי לאכול עד שיספדו ביציאת מצרים, ולכן אין ליתן שום מצה על השולחן עד אחר הסדר, מהר"ל: (כד) מה נשתנה. לא יאמר אנו חייבים לטבול וכו' אלא אנו מטבילין, דאינו חייב אלא משום הכיור, טור. כשיאמר והיא שעמדה לאבותינו וכו' עד הק"ה מצילנו מידים יאחזו הכוס בידו ואז יהיה הפת מכוסה כשאווחו הכוס בידו. וכשיאמר ונאמר לפניו שירה חדשה צ"ל ונאמר בניקוד סגול, 'ונאמר', שהוא לשון עבר, דקאי על גאולת מצרים שעברה, ב"ח, רש"ל, של"ה: (כס) למרור. אבל כשיגיע לפסח שהיו

ולכן אם אירע שאכל כזית לא יכרך ברכה אחרונה, ט"ו ומ"א, ח"י: (טו) לאפיקומן. וחלק הגדול יטמין, אחרונים. גם ראוי לכורכה במטפות ולהניח בין הכר והכסת וכשרוצה לאכול יציאה כמו שהיא בתוך המפה וישלש לאחוריו וילך כמו ד' אמות ויאמר כך היו אבותינו הולכים משארותם צורות בשמלוחם, רש"ל. ועז"י סימן תעב ס"ק ב טעם למנהג שהתינוקות לוקחים האפיקומן: (כ) הקערה. עם כל מה שעליה, וא"צ להסיר התבשילין, טור: (כא) הא לחמא. וי"א הא כלחמא, עמ"א. וכתב מהרש"ל סימן פח לאמרו בקול רם: (כב) להסירם. ועכשיו לא נהגו להסירם משום שאין היכר להתינוקות

משנה ברורה

שאותו חלק יהיה יותר גדול [אחרונים]: (נט) תחת המפה. זכר למה (עד) שאומר "משארותם צורות בשמלוחם". ויש שנותנין אותה על כתפיהם, זכר ליציאת מצרים. והיו נוהגין שיכרוך האפיקומן במפה שלא כיבסו בקראכמע"ל, כי הכרים מסתמא מכובסין בקראכמע"ל [ח"א]: (ס) ויגביה הקערה עם כל מה שעליה, (עג) ואין צריך להסיר התבשילין: (סא) 'הא לחמא'. ויש אומרים (עז) 'כהא לחמא'. וצריך (פז) לאמרו בקול רם: (סב) ויאמר בלשון וכו'. רוצה לומר, מהא לחמא' ואילך, דהוא התחלת הגדה: (סג) בלשון שמבינים וכו'. ויקיים בזה מה שאמר הכתוב "והגדת לבנך וגו'": (סד) כדי שייבנו הנשים. שהרי גם נשים חייבות במצוות הלילה ובאמירת הגדה, וכנ"ל בסימן תעב סעיף יד. ולכן החיוב גם על המשרתת שתשב אצל השולחן ותשמע כל ההגדה, ואם צריכות לצאת לחוץ לבשל, על-כל-פנים מחוייבת לשמוע הקידוש, וכשיגיע ל"רבן גמליאל אומר כל שלא אמר וכו'" תכנס ותשמע, עד לאחר שתיית כוס שני, שהרי מי שלא אמר שלשה דברים הללו לא יצא. ונהגין שגם קוראין אותן שתשמע סדר עשרה מכות שהביא הקדוש-ברוך-הוא על מצרים, כדי להגיד להם כמה נסים עשה הקדוש-ברוך-הוא בשביל ישראל [ח"א]: (סה) ולהניחם בסוף השולחן. ואם השולחן קטן, יסירם לגמרי מעל השולחן, כי בלאו הכי ליכא שינוי לתינוק [עו"ש]: (סו) וישאלו. המצות (עט) המוכנות לאכילה למה מסלקין אותם, ויאמר להם שאין רשאי לאכול עד שיספר ביציאת מצרים. כתב מהר"ל, דאין ליתן שום מצה על השולחן עד זמן הסעודה: ז' (סז) מיד. רוצה לומר, שלא ימתין במציאת הכוס עד שיגיע ל'לפיכך' שאז צריך לאחוז הכוס בידו, אלא מיד שמסיר הקערה מעל השולחן מוזג: (סח) כוס שני. ואינו צריך (עט) שטיפה והדחה, שכבר שטפו לקידוש: (סט) כדי שישאלו וכו'. רוצה לומר, ועל-ידי-זה יתעורר לשאול יתר השאלות ותמיהות שרואה בלילה ההוא: (ע) וכשהבן או האשה שואלת. והוא הדין אם תלמיד-חכם אחד שואל לחבירו, הנשאל אינו צריך לומר 'מה נשתנה': (עא) וקורא כל ההגדה. ואין לומר בהסיבה רק באימה ויראה [של"ה]. כשיאמר "ונאמר לפניו שירה" צריך לומר ונאמר בניקוד סגול, "ונאמר", שהוא לשון עבר, דקאי על גאולת מצרים [אחרונים]: (עב) וכן כשיגיע ל'מרור זה'. אבל כשיגיע לפסח שהיו אבותינו וכו'" לא יאחזו בידו הבשר שהוא זכר לפסח, דהוי כמגביה קדשים בחוץ, דנראה מזה שהקדשו לפסח. כתב המרדכי דצריך לומר "ונאכל שם (פ) מן הזבחים ומן הפסחים", דהא אוכלין תחלה מן החגיגה דהיינו הזבח, אבל הפסח נאכל על השובע: (עג) וכשיגיע ל'לפיכך' מגביה וכו'. ובשל"ה כתב, דגם כשיאמר הפיסקא "והיא שעמדה לאבותינו ולנו" עד "הקדוש ברוך הוא מצילנו מידים" יאחזו הכוס בידו, ואז יהיה הפת מכוסה כשאווחו

שער הציון

(עד) אחרונים: (עה) מגן אברהם וכו': (עו) מגן אברהם: (עז) רש"ל בתשובה: (עח) עיין באליה רבה שהשיג על המגן-אברהם סעיף קטן כה, והעתיקו הפרי-מגדים, ולכן לא העתיקו דבריו: (עט) אחרונים: (פ) עיין בט"ז מה שהביא עזר בשם מהר"י, וכשחל פסח במוצאי-שבת צריך לומר באותה לילה "מן הפסחים ומן הזבחים", שהרי אין חגיגה נאכלת בלילה זה דאין חגיגה קריבה בשבת, והזבחים הם חגיגה ושלמי-שמה שמקריבין למחר ביום זה. ועיין תשובת נכסתי-יחזקאל סוף חלק אורח-חיים מה שפירש שם שאין מוקדקין בכך, שהרי אנו מבקשים שיגיענו ה' למועדים הבאים ששים בעבודתו, ושם נאכל לשנה הבאה, כשלא יהיה פסח במוצאי-שבת, מן הזבחים דהיינו חגיגה ואחר-כך מן הפסחים:

תרגום: 1 עמילז חטה.

רמ"א ס' תעג ס"ו
יאמר בלשון שייבנו הנשים והקטנים.
משנה ברורה שם ס"ק סד
טעם הרמ"א דגם נשים חייבות. ולכה"פ ישמעו רבן גמליאל היה אומר,
ועשר מכות.

חסד לאברהם

תנינא - או"ח סי' נד

שו"ת

דבעינן דיבור, וכיון דמה"ת סגי בלב ל"ב ברכה, וגם אחר שתיקנו חז"ל לדבר בפה לא תיקנו ברכה על ברכה, וניחא ג"כ בקידוש היום אף דריבה קרא בזה דבעינן שיזכיר בפיו כמ"ש בספרי שם מ"מ יוצא מה"ת במה שמזכיר בתפלה אף דמד"ס בעי קידוש על היין, לא תיקנו ברכה על ברכה. אלא דעדן לא הונח מסיפור יצ"מ בליל פסח דבעי דיבור דכתיב והגדת מ"ט לא תיקנו בו ברכה.

ונלפע"ד בזה דזהו כלל גדול בדין דכל מצוה שהיא נסמכת למצוה אחרת וא"א לקיים השני בלתי הראשונה לא תיקנו עוד לברך שנית על השני אחר שכבר בירך על הראשונה כמו בהפרשת תרומ"ע שכ' הרמב"ן ז"ל בסה"מ שורש י"ב דהם שני מצות, ההפרשה והנתינה, ואינו מברך רק על ההפרשה ולא על הנתינה, וכמו כן אנו נאמר בזה, כיון דמצות סיפור יצ"מ באותה לילה היא רק כסמוך למצות מצה כמו שדרשו בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור, ופשיטא דבאין לו מצה ומרור פטור ממ"ע דסיפור יצ"מ באותה הלילה, וכ"נ מדברי שו"ת תה"ד סי' קכ"ה שכ' שם לענין קטן דאם יודע ומבין מה שמספרים לו ביצ"מ אינו רשאי לאכול מצה ביום כדי שיאכל מצה לתאבון, דבעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור, וכיון דעיקר המצוה היא אכילת מצה ומרור והתורה ציותה דבשעת אכילת מצה יספר סיפור יציאת מצרים וכיון שמצוה זו תלויה במצוה אחרת הקודמת לה כיון שבירך על מצוה העיקרית דמצה ומרור לא תיקנו לברך עוד על סיפור יצ"מ שהוא נספח לה. ומה"ט ניחא ג"כ שלא תיקנו ברכה על מצות שתיית ארבע כוסות כיון שהוא נסמך למצות אכילת מצה.

ועוד יותר נראה ליתן טעם במה שלא תיקנו ברכה על מצות סיפור יצ"מ לפימ"ש בתומים סי' צ"ז ליישב קושי' הרשב"א ז"ל מ"ט לא תיקנו ברכה על מצות צדקה, משום שהוא קללה ופורעניות דאם היינו זוכים הי' מקוים בנו אפס כי לא יהי' בך אביון, ועונותינו גרמו, ע"כ אין לברך עליו, וכמו כן אנו נאמר במצות סיפור יצ"מ דמקרא מלא הוא לא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את ישראל מארץ מצרים (ירמי' כ"ג) וא"כ זה שמוטל עלינו חובה לספר ביצ"מ היא מין קללה, דאם היינו זוכים, ל"ה מספרים עוד, אף דאמרין בספ"ק דברכות לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה אלא שתהא טפלה לסיפור ביאת הארץ לא תיקנו לברך עליה, ובזה ניחא ג"כ הא דאין מברכין על מצוה דרבנן לשתות ד' כוסות.

עוררתני במה שלא תיקנו ברכה על סיפור יציאת מצרים בליל פסח. דע כי באבודרהם הביא בשם הרי"ף שעמד בזה ותי' דיוצא במה שאומר בקידוש זכר ליציאת מצרים, והרשב"א תי' משום שהוא מצוה שאין לה קצבה ובדיבור בעלמא יצא והמרבה הוא משובח, ומוז"ל בהגדת מעשה נסים שלו תמה ע"ד דודאי נהי דמ"ע דהזכרת יצ"מ בכל יום סגי בדיבור בעלמא מקרא דלמען תזכור, אבל בליל פסח בעי סיפור מעליא בהמשכת הדיבור מקרא דוהגדת, וע"כ יצא מזה לחדש דכיון דגוף המצוה הוא דברי שבח להקב"ה לא תיקנו ברכה על ברכה, ונסתייע לזה ממה דלא תיקנו ברכה על מצות עשה דבהמ"ז, וכבר קדמו בזה בשו"ת בשמים ראש סי' קצ"ו, ונראה עוד סיוע לדבריו מדלא תיקנו ברכה בקידוש היום דשבת שהוא מ"ע ד"ת והי' ראוי לברך אשר ציונו לקדש, וכן בתפלה לא תיקנו ברכה על שציונו להתפלל, ואולם יש לתמוה לפי"ז למה תיקנו ברכה על קריאת הלל.

ולכן נלפענ"ד בירורן של דברים בטעמים, דודאי במ"ע ד"ת אף שגוף המצוה הוא ענין שבח ותהלה לה', שפיר יתכן שתיקנו חז"ל לברך על שציונו בזה לקדש שמו יתב', משא"כ במצוה דרבנן שתיקנו חז"ל להודות לשמו יתב' לא תיקנו ברכה על ברכה, ומזה סיוע לשי' הרמב"ן ז"ל שכ' בסה"מ שורש א' דקריאת הלל הוא מצוה מה"ת, לכן שפיר תיקנו ברכה על קריאתו, וממילא אף בהלל דר"ח שאינו אלא מד"ס תיקנו לברך שלא לזלזל בדברי סופרים ועשו חיזוק לדבריהם כשל תורה, ועפז"נ גם בבהמ"ז דלא תיקנו ברכה לפימ"ש הרמז"ל בהל' ברכות דאם בירך בהמ"ז בלבו יצא, וע"כ הא דבעי דיבור בבהמ"ז היא רק מד"ס, וכן מבואר מדברי התוס' ברכות ט"ו בהא דבעי בבהמ"ז להשמיע לאזניו היא רק מד"ס וכבר כ' הרב"י באו"ח סי' תל"ב דהיינו טעמא דאין מברכין על ביטול חמץ משום דאין מברכין על דברים שבלב וכיון דעל מצוה ד"ת שהיא בהרהור הלב בבהמ"ז ל"ש לתקן ברכה ממילא אף דמ"ס בעי דיבור לא תיקנו ברכה על ברכה במילתא דרבנן כנ"ל.

וממילא ניחא ג"כ מה שלא תיקנו ברכה על סיפור יצ"מ דבכל יום, שלא תיקנו ברכה משום דמצות סיפור ילפינן מקרא דלמען תזכור, וזכור אינו אלא בלב כמו דאמרין במגילה י"ח זכור יכול בלב ת"ל לא תשכח כו' ע"ש, וכ"מ בספרי הובא ברמב"ן עה"ת פ' תצא דכ"מ שנאמר זכור אינו אלא בלב אם לא היכי דריבה קרא

1 הוא אם אמו של המחבר הג"מ רבי יעקב אב"ד ליסא בעל נתיבות המשפט.

שו"ת חסד לאברהם תנינא או"ח סי' נד ד"ה ונלפע"ד
 [להג"מ רבי אברהם תאומים אב"ד בוטשאטש - תלמיד בעל נתיבות המשפט]
 מבאר אמאי לא תיקנו ברכה על מצות סיפור יצ"מ, דכל מצוה התלויה במצוה אחרת לא תיקנו ברכה עליה, והרי מצות סיפור יצ"מ תלויה אם יש מצה מונחת לפניו, כדכתי' בעבור זה בשעה שיש מצוה ומרור

מונחים לפניך, והוא תנאי בקיום המצוה, ומוכיח כן מדברי התרומת הדשן סי' קכ"ה.
 [הרי דפשיט"ל שבעבור זה הוא תנאי בקיום מצות סיפור, אמנם צ"ע מדברי התרוה"ד שהובאו לעיל דמבואר איפכא, וגם ראייתו מדברי התרוה"ד בסי' קכ"ה אין הכרע כ"כ יעוי"ש, וצ"ב.]

כלחמא¹¹⁶, משום דזה הלחם לא אכלו אבהתנא אלא כזה הלחם. ויראה דאין לשבש המחזורים הישנים בשביל כך, דאשכחן דדרך לשון הקודש מדבר לפעמים כך, זה יתנו¹¹⁷, ודרשו רבותינו¹¹⁸ שהראהו מטבע אש ואמר לו כזה יתנו, ואפילו הכי כתב זה¹¹⁹.

יגביה הקערה בחדווה בלי גניחה

כלומר, בפותחו הא לחמא יגביה הקערה. וכתבו הגאונים¹²⁰ שהוא מנהג של שמחה, ולכך אין צריך להוציא מן הקערה שני תבשילין¹²¹. ודלא כרבינו יוסף טוב עלם שיסד בסידורו¹²² ומושך מהקערה שני תבשילין. וסמ"ק¹²³ אין מצריך שום הגבהה אלא עקירת הקערה שהיא במקום עקירת השולחן, וכן משמע במרדכי¹²⁴, וכן פירש רשב"ם¹²⁵ דהגבהה חינם הוא. וראוי לנהוג כדברי רוב הגאונים¹²⁶.

[ה] שני ימזוג בשואלו מה נשתנה

כך שנו חכמים¹²⁷, מוזגים לו כוס שני וכן¹²⁸ הבן שואל מאביו. ופירשו הגאונים¹²⁹, משום דאין דרך למזוג קודם הסעודה יתמהו התינוקות וישאלו. ויראה דוודאי בכוס זה אין צריך הדחה ושטיפה, דמוכחא מילתא טובא דלא נתלכלך בין כוס ראשון לשני, דהא לא אכלי מידי¹³⁰.

מן השולחן יעקור קערה מכנה

גם שינוי זה עושים כדי להתמיה התינוקות שישאלו למה עוקרין הקערה והא לא אכלנו עדיין, וע"י כך יגלגל בתשובות ושאלות עם התינוקות עד שמספרים לו מיציאת מצרים¹³¹. ועקירה זו היא במקום עקירת שולחן קטן שהיה בימי חכמי התלמוד¹³². מכנה, כלומר ממקומה.

להחזירה בפותחו האגדה ברננה

כך כתב התוספות¹³³ וכן או"ח¹³⁴, משום דדרשו חכמים¹³⁵ לחם עוני לחם שעונין עליו

- 116 בעיטור הלכות מצה ומרור ובראבי"ה סי' תקכה מובא נוסח "כהא לחמא". במנהגי ר"א טירנא עמ' מט כתב לומר "הא כלחמא" או "כהא לחמא", וכ"כ בהגהות המנהגים שם אות צו. וראה עוד בהגדת הגאונים והרמב"ם, הוצאת אוצר הפוסקים, עמ' לא. 117 שמות ל, יג. 118 ירושלמי, שקלים פ"א ה"ד. 119 בדרכי משה סי' תעג אות יז הביא את דברי ר"א מפראג דאין לשבש ולומר כהא לחמא או הא כלחמא, עיי"ש. וכן הוא הנוסח ברוב הראשונים: "הא לחמא", וכ"כ במנהגי מהר"ש סי' רפז סע' ה וסי' שצח סע' ה, ובמנהגי מהרי"ל עמ' קג. וכ"כ בשו"ע סי' תעג סע' ו. ובמגן אברהם שם ס"ק כד כתב שהאומר כך לא הפסיד. 120 ראבי"ה ח"ב סי' תקכה. 121 וכ"כ במנהגי מהרי"ל עמ' קג-קד שכך דעת רוב רבותינו. ועיי"ש שמהרי"ל עצמו נהג כן לסלקם. 122 בקרובה אלהי הרוחות, וכ"כ בשמו תוס' פסחים קטו. ב ד"ה למה עוקריו.
- 123 סי' קמד, ושם בהגהות ס"ק ג. 124 דף לד, לח בדפוס וילנא. 125 פסחים קטו, ב ד"ה ואין עוקר. 126 וכ"פ בשו"ע סי' תעג סע' ו, להגביה ואח"כ לסלק מהשולחן. 127 משנה פסחים קטז, א. 128 כגירסת רשב"ם שם בשם ר"י בן יקר. 129 ראה רש"י ורשב"ם שם. 130 ראה לעיל עמ' קצד (ד"ה וכתבו התוס') לגבי שטיפה והדחה בכל הארבע כוסות, ובהערה שם. 131 כ"כ תוס' שם קטו, ב ד"ה כדי שיכיר, שמתוך השאלה על עקירת השולחן יבוא לשאול בשאר דברים. וראה במנהגי מהרי"ל עמ' קה שחמיו ר"מ כ"ץ סבר שדי בשאלה על עקירת השולחן. 132 כ"כ רשב"ם שם ד"ה ואין עוקר. 133 קיד, א ד"ה הביאו לפניו מצה. 134 סי' תעג. 135 פסחים קטו. ב.

דברים, וא"כ צריך שיהיו לפניו מצה בשעת ההגדה. וגם בשביל שיהיו לפניו להגביהן בשעה שאומר בהגדה מצה זו ומרור זה. וכן יראה דהא דרשו חכמים¹³⁶ בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך, משמע שצריכים להיות לפניו שיודה עליהם בעבור זה. ואתמה על האשירי¹³⁷ שמשמע מדבריו שאין מחזירין הקערה עד אשר יטול ידיו לסעודה. ובמיימוני¹³⁸ משמע שאין מחזירה לפניו עד שיאמר מצה זו ומרור זה, עיי"ש¹³⁹.

מרים מצה ומרור להראות לכולנה

כלומר, באומרו מצה זו ומרור זה. ופירש רשב"ם¹⁴⁰, כדי להראות למסובים לחבב המצוה עליהם.

ולא כן לבישרא דלפיסחא דוכרנא

כלומר, בשר שהוא זכר לפסח אין מגביהים, שלא יהא נראה כאוכל קודשים בחוץ¹⁴¹. ודווקא מין בשר מביאים זכר לפסח ולחגיגה, דהרבה גאונים פסקו כרב יוסף¹⁴² דמצריך מין בשר¹⁴³. אמנם פירש ר"י¹⁴⁴ שאין קפידא אם הם צלויים או מבושלים¹⁴⁵, וכן נהגו רבותי¹⁴⁶. וראבי"ה¹⁴⁷ כתב דנהגו ליטול ביצה במקום תבשיל אחד¹⁴⁸ משום דבעא רחמנא עלן¹⁴⁹, ורבים נוהגים כך¹⁵⁰.

142 שם קיד, ב.
143 כן דעת הרמב"ם הלכות חמץ ומצה פ"ח ה"א, וכ"כ המאירי שם שהלכה כרב יוסף, ובמנהגי מהר"ש סי' שב סע' ב. וראה במנהגי ר"א חילדיק עמ' רכה שאפשר גם בדג וביצה, בלי בשר.
144 בתוס' שם ד"ה שני מיני בשר.
145 תוס' שם כתב לקחת מבושלים, ועיי"ש במהרש"א. אמנם בבית יוסף סי' תעג העתיק מתוס' שאפשר צלויים או מבושלים.
146 כ"כ בהגהות מימוניות הלכות חמץ ומצה פ"ח אות ב שאפשר מבושלים או צלויים. בשו"ת מהר"י ווייל סי' קצג עמ' רפ כתב שנהגו לצלות הזרוע, וראה בשו"ע וברמ"א סי' תעג סע' ד.
147 סי' תקכה עמ' 162. הטעם לכך לא נמצא שם.
148 כ"כ מנהג זה בטור סי' תעג ובכלבו סי' נ (דף יב), וכ"פ בשו"ע שם סע' ד.
149 בכלבו שם כתב טעם זה בשם הירושלמי (ואינו לפנינו) שבעא רחמנא למיפרק יתנא בדרעא מרממא. וכעין זה כתבו גם במנהגי מהרי"ל עמ' צ, ובשו"ת מהרי"ל סי' נח סע' ה בשם הרוקח (ואינו לפנינו בספר הרוקח, אך נמצא בדרשת הרוקח לפסח עמ' 96). ועיי"ש בהמשך דברי הכלבו טעמים נוספים למנהג. 150 בשו"ת מהרי"ל שם כתב שכך מנהגנו, ומנהג אבותינו תורה היא. וכ"כ בשו"ת מהר"י ווייל סי' קצג עמ' רעט. במנהגי מהר"ש שם כתב שיש ליטול שני מיני בשר.

136 מכילתא בא, פרשה יז.
137 בהלכות פסחים בקצרה (דף לו בדפוס וילנא) ד"ה ויהיה שולחנו, ובשו"ת הרא"ש כלל יד סי' ה.
138 הלכות חמץ ומצה פ"ח ה"ד.
139 כתב כאן שלוש טעמים להחזרת הקערה בתחילת ההגדה: דרשת לחם עוני; בשביל ההגבהה אח"כ באמירת מצה זו; ודרשת 'בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך'. וכ"פ בשו"ע סי' תעג סע' ז, שכשמתחיל עבדים היינו לפרעה מחזיר הקערה שבה המצות לפניו. ליישב שיטות הרמב"ם והרא"ש שמאחרים את זמן ההחזרה, יתכן לומר לגבי הטעם הראשון שהם סוברים כהסבר הב"ח סי' תעג (ד"ה ומה שכתב ומחזיר הקערה וכו'), ש'עונים עליו פירושו אודותיו, ואין צורך שיהיו המצות לפנינו. ובדעת הרמב"ם יתכן שסובר כרבינו חננאל פסחים לו, א ו-קטז, ב שאומר עליו דברים הכוונה לאמירת מצה זו וכו'. לגבי הטעם השני, יתכן שהרמב"ם סובר שדי להגביה בזמנו וא"צ להקדים, והרא"ש סובר שא"צ להגביה בשעת אמירת מצה זו ודי בהגבהה הראשונה בתחילת הסדר, כשיטה שהובאה במכתם על פסחים קטז, ב. לגבי הטעם השלישי — יתכן שסוברים הרמב"ם והרא"ש כהבנת תרוה"ד סי' קלז שכוונת המכילתא לזמן שראוי לאכול מצה ומרור, ואין צורך שהמצות והמרור יהיו ממש לפניו. 140 פסחים קטז, ב ד"ה צריך להגביה.
141 גמ' שם.

חיי הלכות פסח כלל קל אדם תיג

שהרי החיוב הוא לשתות כוס¹². ואפי' מי שאינו שותה יין מפני שמזיקו¹³ או שונאו, צריך לדחוק עצמו לקיים ד' כוסות. ויכול למזוג¹⁴ היין במים, או שישתה מה שהוא חמר מדינה, או יין צמוקים. וחייב למכור כסותו או להשכיר את עצמו בשביל ד' כוסות. והכוסות צריכין הדחה ושטיפה וכל מה שצריך כוס של ברכת המזון (כמבואר בהל' ברכות כלל מ"ו). ומכל מקום אם הם נקיים, אין צריך שטיפה והדחה בין כוס לכוס, אלא סגי בשטיפת כוס הראשון¹⁵ (תע"ב):

יא כל אחד¹⁶ מישראל מחויב מן התורה לספר יציאת מצרים, כליל ראשון מדאורייתא וכליל ב' מדרבנן, והיא מצוה נוספת על כל שאר לילות, שהרי בכל לילה חייב להזכיר יציאת מצרים. אבל כליל זה, חייב לספר המעשה, וכמו שנסדר בהגדה. ולכן אמר ר"ג כל שלא אמר ג' דברים אלו רצה לומר הטעם של ג' דברים אלו שהם פסח מצה ומרור, לא יצא. ואם אין בידו הגדה, יאמר בחומש פרשיות של יציאת מצרים. וסומא חייב בהגדה, וכשיגיע למצה זו או מרור זה, יאמר רק מצה שאנו אוכלין כו', וכן מרור שאנו אוכלין כו' (תע"ג ובח"י). ולי נראה כיון שצריך להגביה, יכול לומר מצה זו ומרור זה:

יב כל המצוות הנוהגות בב' לילות אלו שהם ד' כוסות ומצה ומרור וסיפור יציאת מצרים, א' אנשים וא' נשים חייבין (כך משמע מלשון השו"ע דחייבות אף בהגדה. ומלשון הטור משמע דפטורות, שכ' נשים חייבות בד' כוסות ובכל המצוות הנוהגות כליל זה כגון מצה ומרור, משמע דוקא באלו, ולמעוטי הגדה. וכן משמע לכאורה בפסחים דף ק"ח ע"ב בתוס' ד"ה שאף הן ע"ש. אבל אי אפשר לומר כן, דנהי דפטורות מן התורה כיון דהוי מצות עשה שהזמן גרמא, מכל מקום כיון דמחויבות בד' כוסות, וקיימא לן דאם שתאן שלא על הסדר לא יצא¹⁷, כדאיתא בגמ' שם ובשו"ע, ואם כן על כרחך חייבות בהגדה כדי שתשתה על הסדר, וכ"כ תוס' להדיא בסוכה ל"ה ד"ה מי שהיה, ואם כן מש"כ הטור כגון מצה ומרור, רצה לומר כמו מצה ומרור, ולכן צריך להזהיר בני ביתו שלא יזלזלו בכל זה, ובפרט באכילת מרור שמזלזלין בו מאוד, וגם צריך להודיע להם בלשון שמבינים על כל פנים הטעם של פסח מצה ומרור כדי שיקיימו מצוה זו וגם שישמעו קידוש וברכת אשר גאלנו ויכוין להוציאם):

יג אכילת מצה והכריכה ואפיקומן וד' כוסות, צריך לאכול ולשתות בהסיבה, דהיינו שיטה עצמו על צד שמאלו כשהוא מיסב. ואין חילוק בין שהוא איטר או לא, לעולם יסב בשמאל של כל אדם¹⁸. ואם אכל בלא הסיבה, וכן בשני כוסות הראשונות,

פסקי משנה ברורה

12. ובמ"ב פסק דיכול לשתות רביעית אחת. ומכל מקום אם אין בדעתו לשתות הרבה, לא יקח כוס גדול, רק כוס שמחזיק רביעית כדי לחוש לדעה זו (שם סק"ל). 13. רצה לומר שמצטער בשתייתו וכואב בראשו. ואין בכלל זה כשיפול למשכב מזה (סי' תע"ב ס"ק ל"ה). 14. עי' סימן רע"ב ס"ק ט"ז שיעור המזיגה. 15. עי' במ"ב שם ס"ק ס"ח. 16. ל"מ במ"ב. 17. עי' סי' תע"ב בבה"ל ד"ה שלא וכן בס"ק מ"ה. 18. ובדיעבד איטר שהסב על צד ימין יצא (שם ס"ק י"א וע"ש בשעה"צ).

חיי אדם כלל קל סעי' יב (בסוגריים)

מדהשמיט הטור סיפור יצ"מ משמע דנשים פטורות לגמרי, ומשום מעשהז"ג. אמנם מסיק שמ"מ מדרבנן חייבות, מדחייבות בד' כוסות, וצריך לאומרום על הסדר (כמבואר בתוס' סוכה לא), ומדחה הדיוק בדברי הטור.

שפא

השלחן

הלכות פסח סימן תעב

ערוך

בעצמן, ישמעו ההגדה. משום דכתיב (דברים טו א) 'לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות' כל שישנו באכילת חמץ ישנו באכילת מצה, והנשים ישנן באיסור חמץ, דלא תעשה מצוות נשים כאנשים, ולכן חייבות גם באכילת מצה אע"ג שזהו מצות עשה שהזמן גרמא, וממילא כיון שחייבות במצה חייבות גם בפסח ומרור שהרי איתקשו זה לזה דכתיב (צמדכ ט ו) 'על מצות ומרורים יאכלוהו'. ואע"ג דמרור בזמן הזה דרבנן, מ"מ כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון. וממילא שגם חייבות בכל מצות הלילה שכולן ענין אחד הן. ועוד שהרי בזכות נשים צדקניות נגאלו אבותינו ממצרים, ולכן פשיטא שהחיוב עליהן בכל מצות הלילה שהוא רק משום גאולת מצרים. ולכן צריך ליתן כוס לכל אחד מבני ביתו הן זכרים הן נקיבות. ואפילו תנוקות שהגיעו לחנוך, מצוה ליתן לכל אחד כוסו לפניו. והגיע לחינוך מקרי כבן ה' כבן ו' [מק יעקב סקל"ו]. ואם לא נתן לא עיכב [שס ס"ק ט"ו]. ויכול ליתן להם כוס קטן [עטרת זקנים], ואין צריכין לשתות אלא מעט [כ"ג]. וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ט"ו דאין ליקח כוס שפיו צר כעין קלו"ק גלא"ז מפני שלא יוכל לשתות רביעית כאחד, ובכוס של ברכת המזון בלא"ה אין לוקחין אותה, ועיין לעיל סימן קפ"ג (ש"ע ס"ד), וכך בכוס של קידוש ועיין לעיל סימן רע"א (ש"ע ס"ה). עכ"ל. ולפני תנוקות אין קפידא. ויראה לי דאע"ג דבכל מקום אין הבנות בכלל חנוך, מ"מ בליל פסח צריך לחנכן גם כן, מפני שעיקר האמונה תלוי ביציאת מצרים. ומצוה לחלק לתנוקות קליות ואגוזים כדי שיראו שינוי וישאלו, והתורה הקפידה על שאלת הבנים בלילה הזה כמ"ש בסעיף ב'.

הרבה רביעיות אינו עולה רק לאדם אחד ומחוייב לשתות רוב הכוס איך שהוא, וכן עיקר לדינא [ט"ז] שכן הוא דעת הרמב"ן (הובא דבריו בלחומת חיים סדר ליל פסח ס"ו ו) והמרדכי (לו טור ד) [עז"ת]. וצריך לשתות השיעור בבת אחת, ולכל הפחות שלא בהפסק גדול, וישתה כדרך שתיית רביעית, ובדיעבד יצא כששתה בהפסק עד כדי אכילת פרס, ואם שהה יותר משיעור זה לא יצא וצריך לשתות כוס אחר, אבל בפחות מזה יצא. [המג"א סק"א כמז דשני כוסות ולא שגוה אס שהה יותר מרביעית יחזור וישתה ע"ש, ולענ"ד כיון שהעיקר לדינא שלא כהרמב"ם (ה"צ משנית עשור ה"ד) כמ"ש בסומן מרי"ב (פ"ט) ע"ש, אינו חוזר]:

יד מי שאינו שותה יין מפני ששונאו או מזיקו, מ"מ מחוייב לדחוק עצמו לקיים מצות ד' כוסות ביין [כ"ג], לבד כשהוא חולה. ומצינו בתנאים ואמוראים שהיה היין קשה להם מאד ומ"מ נדחקו לקיים מצוה זו דד' כוסות. ומצוה לחזור אחר יין אדום אם אין הלבן משובח ממנו דכתיב (משלי כג ו) 'אל תרא יין כי יתאדם'. ויוצאין ביין מבושל ובקונדיטון [כ"ג], ואצלינו אינו מצוי זה. ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה ימכור מלבושו או ילוה או ישכיר עצמו לד' כוסות, או לקבל מגבאי צדקה. ואם אין לו רק ד' כוסות לשני הלילות יקחם כולם ללילה הראשונה שהיא עיקרית, דאנן בקיאין בקביעה דירחא, ולכן יקיים ד' כוסות בליל זה כתקונם [מג"א סק"ד], ונר ביתו קודם לד' כוסות, משום שלום בית כמ"ש בסומן רס"ג (ס"ח):

טו וגם הנשים חייבות בארבע כוסות ובכל המצות השייך לאותו לילה כמו אכילת מצה ואמירת ההגדה. ואם אין יכולות להגיד

פסקי משנה ברורה

לברך כשחוזר ושותה, דאל"ה בכוס ראשון לא יחזור וישתה דהוי כמוסיף על הכוסות. [כ"א במשנ"ב (סקל"ו): ויכול למזוג היטב וכד', וגם יכול ליקח יין צמוקים או חמר מדינה. [כ"ב במשנ"ב (סקל"ו): ולתחלה טוב יותר ליקח יין שאינו מבושל אם לא שהמבושל טוב יותר וכן כה"ג לענין קונדיטון. [כ"ג במשנ"ב (סקמ"ו): עיין בסומן רע"א שצדדנו דקטן אינו צריך לשתות רוב רביעית רק כמלא לוגמו דידיה.

אפילו היה לכל אחד רק רוב רביעית. [ט"ז במשנ"ב (סקל"ו): ולדינא קי"ל כדעה הראשונה. ומ"מ אם בדעתו לשתות הרבה לא יקח כוס גדול רק כוס שמחזיק רביעית כדי לחוש לדעה זו. [כ"ג במשנ"ב (סקל"ו): כתב כהמג"א. ובשעה"צ (סקמ"ט): ולפי מה שכתבנו לעיל ולדין דלא נהגינן לשתות בין הכוסות וצריך לברך כשחוזר ושותה א"כ לא משכתת האי דינא דמג"א רק בשהיה דעתו לשתות בין כוס ראשון לשני דאין צריך

The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records in a business setting. It highlights how proper record-keeping can help in decision-making, legal compliance, and financial management. The text emphasizes that records should be organized, up-to-date, and easily accessible.

Next, the document addresses the challenges of data management in the digital age. It notes that while digital storage offers convenience, it also introduces risks such as data loss, security breaches, and information overload. Solutions like cloud storage, encryption, and regular backups are suggested to mitigate these risks.

The third section focuses on the role of technology in streamlining business processes. It describes how automation and software tools can reduce manual errors, save time, and improve overall efficiency. Examples include using accounting software for invoicing and project management tools for task delegation.

Finally, the document concludes by stressing the importance of employee training and awareness. Even the most advanced technology is only as good as the people using it. Regular training sessions and clear guidelines can ensure that all staff members are equipped to handle data and technology effectively.